

Vztah dětí žijících v dětském domově k vlastní rodině

Bc. Denisa Vojtěšková

Diplomová práce 2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Denisa Vojtěšková**
Osobní číslo: **H120131**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Vztah dětí žijících v dětském domově k vlastní rodině**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek vztahujících se k náhradní rodinné péči, životu v dětském domově a vztahům v rodině.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ATKINSON, Rita L. Psychologie: vybrané kapitoly. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8640-3.

BOWLBY, John. Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-807-3676-704.

CRESWELL, John W. Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. Los Angeles: Sage, 2009. ISBN 978-14-129-6556-9.

DECLAIRE, John and Joan GOTTMAN. Raising an emotionally intelligent child. New York: Simon, 1998. ISBN 978-068-4838-656.

DUNOVSKÝ, Jiří a Zdeněk DYTRYCH et al. Týraně, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-716-9192-5.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

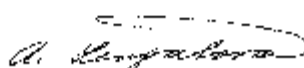
Datum zadání diplomové práce:

15. ledna 2014

Termín odevzdání diplomové práce:

16. dubna 2014

Ve Zlíně dne 15. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálková, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby⁽¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním internálním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se také vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3⁽²⁾;
- podle § 60⁽³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60⁽³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně, *18.8.2014*

Kyškova

⁽¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 45b Zveřejnění závěrečných prací

⁽²⁾ Vyšší škola může nepřiměřeně využít dílo školního učiva, diplomové, bakalářské a magisterské práce, a zejména prostředky obhajoby, včetně poskytnutí opozicní a výsledku obhajoby, pro učební účely, a to i v případě, že dílo bylo poskytnuto pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odprá-ří-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce v teoretické části charakterizuje teoretická východiska týkající se vybraného tématu, charakterizuje rodinu ve vztahu k dítěti, deprivaci dítěte a pomoc rodině v krizových situacích. Třetí kapitola se věnuje ústavní výchově, popisuje školská zařízení pro výkon ústavní výchovy, funkce dětských domovů a vztah dítěte k rodičům po umístění do dětského domova. V praktické části je popsán a realizován kvalitativní výzkum. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaký vztah mají děti umístěné v dětském domově ke své vlastní rodině.

Klíčová slova: ústavní výchova, dětský domov, rodina, deprivace, sanace rodiny, kvalitativní výzkum

ABSTRACT

In the theoretical part my diploma thesis describes a theoretical basis for a selected topic, defines a family in relation to a child, a child deprivation and a family support in the crisis situations. The third chapter is devoted to institutional care, describes the school facilities for institutional care, function of children's home and a relationship of a child to his parents after being placed in a children's home. In the practical part there is described and realized a qualitative research. The aim of this research was to determine what relationship have the children placed in a children's home to their families.

Keywords: institutional care, children's home, family, deprivation, family support, qualitative research

Chtěla bych poděkovat panu doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za jeho odborné vedení, připomínky, rady a vstřícný přístup, které mi při psaní mé diplomové práce ochotně poskytoval.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	13
1.1 LITERATURA O TÉMATU	13
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	15
1.3 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	18
2 DÍTĚ A RODINA V SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI	21
2.1 RODINA VE VZTAHU K DÍTĚTI	23
2.2 DEPRIVACE A POTŘEBY DÍTĚTE.....	26
2.3 POMOC RODINĚ V KRIZOVÝCH SITUACÍCH	29
3 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA	33
3.1 ŠKOLSKÁ ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ NEBO OCHRANNÉ VÝCHOVY.....	34
3.2 FUNKCE DĚTSKÝCH DOMOVŮ VE VZTAHU K DÍTĚTI.....	36
3.3 VZTAH DÍTĚTE K RODIČŮM PO UMÍSTĚNÍ DO DĚTSKÉHO DOMOVA.....	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	44
4.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	44
4.2 DRUH VÝZKUMU	45
4.3 METODA ZÍSKÁVÁNÍ DAT.....	45
4.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	46
4.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	51
5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	54
5.1 VÝSLEDKY OTEVŘENÉHO KÓDOVÁNÍ.....	55
5.1.1 Kategorie Rodina.....	56
5.1.2 Kategorie Vztahy před umístěním.....	61
5.1.3 Kategorie Současné rodinné vztahy	64
5.1.4 Kategorie Kontakt s rodiči	65
5.2 VÝSLEDKY AXIÁLNÍHO KÓDOVÁNÍ	67
5.3 VÝSLEDKY SELEKTIVNÍHO KÓDOVÁNÍ	69
5.4 ZNÁZORNĚNÍ VZTAHŮ MEZI KATEGORIEMI	71
5.5 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	72
ZÁVĚR	75
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	77
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	80

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK.....	81
SEZNAM PŘÍLOH.....	82

ÚVOD

V každé společnosti se rodí děti do rodin, které z nejrůznějších důvodů nejsou schopny se o své potomky postarat. Buďto nechtějí či nemohou, jelikož jim to jejich životní situace neumožňuje. Důvody mohou být různé. Jestliže se rodina ocitne v tíživé situaci, kdy není schopna se o dítě řádně postarat, nabízí stát několik alternativ v péči o dítě. Jednou z nich je i ústavní výchova, kterou se v diplomové práci zabýváme. Ústavní výchova je nařizována, jestliže další možnosti péče o dítě selžou, či nejsou možné. V dnešní době je upřednostňován pobyt dítěte v rodině ať už v rodině biologické či náhradní. Materiální zaopatření dětí umístěných v ústavním zařízení je zabezpečováno na dobré úrovni. Naplňování citových potřeb, zdravý emocionální vývoj dítěte personál v dětských domovech není schopen plně zajistit tak, aby si dítě do života neodneslo negativní zkušenost ze ztráty svých rodičů. Z pohledu laické veřejnosti jsou děti umístěné v dětských domovech zatíženy předsudky. Samotné děti, které musejí žít bez svých rodičů, se stydí za to, že vyrůstají v dětském domově. Tento daný fakt se ve svém okolí snaží tajit, skrývat, bojí se odmítnutí, snad obvinění z toho, že si za svou situaci mohou samy. Vychovatelé, kteří jsou s dětmi v každodenním kontaktu, jim dodávají sílu, víru v budoucnost, pocit jistoty a sebedůvěry, kterou vlivem okolnosti mohly ztratit. Děti by měly mít pocit, že lidské vztahy mohou být i jiné, než poznaly ve svých vlastních rodinách. Měly by vědět, že žít se dá i lépe. Každé dítě si zaslouží péči a lásku jak matky, tak i otce, bohužel se vyskytuje mnoho dětí, které toto štěstí nemají a do života si tak nesou obrovskou tíhu.

Do dětského domova jsem dva roky docházela jako dobrovolník. Nyní v dětském domově zastávám pozici sociální pracovnice a zároveň vychovatelky. Denně ve svém zaměstnání pracuji s dětmi, jejichž životní příběhy jsou různé. Některé rodiny o své potomky jeví zájem a mají snahu situaci změnit, na druhou stranu jsou i rodiče, kteří dítě opustili a nijak jej nekontaktují. Tato skutečnost je pro mě zářející a byla mi inspirací k vytvoření diplomové práce na téma *Vztah dětí žijících v dětském domově k vlastní rodině*.

Dětský domov dítěti nikdy rodinu v plné míře nenahradí, avšak zajistí dítěti podmínky k řádnému vývoji a v mnohých případech se stává jedinou vhodnou alternativou v péči o dítě.

Cílem práce bude zjistit, jaký vztah mají děti umístěné v dětském domově ke své vlastní rodině.

V teoretické části popíšeme teoretická východiska diplomové práce prostřednictvím odborných zdrojů. Bude zde ukotven teoretický rámec práce. V první kapitole se budeme zabývat literaturou, kterou jsme při psaní diplomové práce použili, popíšeme vztah sociální pedagogiky k vybranému tématu a objasníme základní pojmy. V druhé kapitole se zaměříme na rodinu, potřeby a deprivaci dítěte, možnosti pomoci rodině v krizových situacích. Poslední kapitola definuje ústavní výchovu, školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, funkce dětských domovů a vztah mezi dětmi a rodiči po umístění dítěte do náhradního výchovného zařízení.

Praktická část se orientuje na realizaci samostatného výzkumu, doplní teorii o praktické zaměření. Pro realizaci výzkumného šetření jsme využili kvalitativní metodu polostrukturovaného rozhovoru. Na základě stanovené výzkumného problému cíl výzkumu, dílčí výzkumné cíle a otázky. Zvolili jsme výzkumný vzorek, který je v praktické části popsán. V závěru práce jsme provedli analýzu dat prostřednictvím kódování a zodpověděli jsme výzkumné otázky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V diplomové práci se zabýváme vztahem dítěte umístěného do dětského domova ke své vlastní rodině. V jednotlivých kapitolách jsme popsali a definovali základní pojmy související s tématem a uvedli do problematiky vztahů dětí vyrůstajících v dětském domově s vlastními rodiči.

1.1 Literatura o tématu

V předložené práci jsme čerpali z několika zdrojů, jednalo se o literaturu českou, zahraniční i cizojazyčnou. K vytvoření diplomové práce jsme využili tituly od různých autorů. Literaturu jsme nejprve nastudovali a posléze vybrali části pro nás důležité a podstatné. Některé knihy se staly pro vypracování stěžejními, z jiných jsme čerpali pouze okrajově.

Jednou z hlavních monografií je *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru* (Průcha, 2000). V knize autor shromáždil informace o současných trendech a stavu v pedagogických vědách. Velká pozornost je věnována informačním pramenům a metodám. Z knihy bylo čerpáno především při psaní kapitoly popisující vztah sociální pedagogiky k námi vybranému tématu.

Miroslav Procházka je autorem knihy s názvem *Sociální pedagogika* (Procházka, 2012). Tato publikace přináší ucelený přehled problematiky v rámci sociální pedagogiky. Jsou zde obsaženy informace o minulosti i současnosti tohoto vědního oboru. Zaměřuje se na oblasti jako je vliv prostředí a výchovy, rozmanitost výchovných vlivů sociálních prostředí a svou pozornost zaměřuje na některé činnosti, v nichž se realizuje sociálně pedagogické praxe.

Dalším důležitým autorem zabývajícím se sociální pedagogikou je Blahoslav Kraus, který napsal publikaci *Základy sociální pedagogiky* (Kraus, 2008). Tato publikace podává informace o historii i současnosti sociální pedagogiky a to u nás i v zahraničí. Sociální pedagogika je v této publikaci charakterizována jako vědní disciplína i jako studijní obor. Kniha podává přehledné informace o sociálním prostředí a s ním spojené výchovné instituce, zabývá se také možnostmi pomoci v nejrůznějších životních situacích.

Významnou publikací byla kniha od autorského s názvem *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly* (Dunovský, Dytrych a Matějček, 1999). Publikace odpovídá na základní otázky komplexní péče o dítě z hlediska teoretického i praktického, což nám pomohlo při sestavení kapitoly zabývající se rodinou a dítětem. Kniha přispívá k překonání nejrůznějších bariér v komplexní péči o dítě. Stěžejními kapitolami z této knihy pro nás byly Dítě, dětství a jeho postavení ve společnosti a kapitola Potřeby dítěte z hlediska sociálně pediatrického.

Další důležitou knihou pro vytvoření diplomové práce byla *Sociální psychologie pro pedagogu* (Helus, 2007). Zdeněk Helus je odborníkem sociální a pedagogické psychologie. V jeho přehledné učebnici jsou obsaženy teoretické i praktické poznatky z oboru. V publikaci jsme se zaměřili zejména na její třetí část pojednávající o sociální psychologii rodiny. Zde jsou přehledně popsány znaky současné rodiny, funkce rodiny, charakteristiky problémových rodin, což bylo pro naše téma zásadní.

Dalším podstatným zdrojem byla publikace *Sanace rodiny* (Bechyňová a Konvičková, 2008). Tato kniha se stala nejpodstatnější pro napsání kapitoly o pomoci rodině. Publikace popisuje proces sanace rodiny a jejich specifika v různých situacích, ve kterých se rodiny nacházejí, vystihuje rizika, která mohou se sanováním rodiny souviset. Teorie je doplněna ukázkami z praxe - jsou přidány ukázky z příběhu klientských rodin.

Z cizojazyčné literatury jsme využili knihu s názvem *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem* (Bowlby, 2010). Autor se ve své knize zabývá procesem oddělení a vazby. Ukazuje, že tyto procesy mají vliv na vývoj dítěte a určují jeho vzorce chování. Zastává názor, že dítě bez vazby k matce či jiné náhradní osobě, projevuje známky deprivace. Je důležité, aby dítě prožívalo blízký, vřelý, milující vztah s pečující osobou – matkou.

Čerpali jsme také ze zahraniční literatury z knihy s názvem *Raising an emotionally intelligent child* (Decaire a Gottman, 1998). Kniha se zabývá problematikou, jak emoční inteligence ovlivňuje život dítěte a později dospělého jedince. Obsahuje např. kapitoly o roli otce, manželství, pojednává o významu rozvodu pro dítě.

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

V našich zemích se sociální pedagogika rozvíjí posledních dvacet let. Vlivem transformace společenského systému a přicházející demokratizace docházelo k odkrytí mnoha problémů, které bylo a stále je nutné řešit. Chudoba a s ní spjaté bezdomovectví, děti bez rodin – sirotci a mnoho dalších problémů bylo zakryto, po změně režimu se odkryly ve své zjevné podobě. Většina dětí umístěných v dětských domovech pochází ze sociálně slabých rodin. Chudoba a neschopnost zajistit tak péči o dítě může být také jednou z příčin odebrání dětí z rodin. Tato problematika je v centru zájmu sociální pedagogiky. V kapitole objasníme vývoj sociální pedagogiky, její orientaci, funkci, cíle.

Sociální pedagogika se rozvíjí od přelomu 19. a 20. století. Navázala na sociálně pedagogické myšlenky od starověku až do 19. století. V této etapě se jednalo o návaznost na sociálně pedagogické názory osobností, které přetrvávali do 19. století. Mezi významné osobnosti patřili např. Aristoteles, Platón, Seneca, Akvinský, Rousseau, Marx, Diderot, Komenský a jiní. Při vzniku sociální pedagogiky stojí i sociologické teorie, jichž autorem byl Auguste Comte. Vlivem sociologických názorů se postupně objevovaly teorie zdůrazňující společenskou podmíněnost výchovy a teoriím dávali následující pojmenování:

- sociální pedagogika,
- sociologická pedagogika,
- pedagogická sociologie,
- sociologie výchovy,
- sociální pedagogika. (Bakošová, 2005, s. 10)

Sociální pedagogika je poměrně nová disciplína vycházející z tradice filozofického myšlení, které se soustřeďuje na výpovědi o složitém vztahu společnosti a člověka. Dále vychází z tradice sociální práce, příklady péče, solidarity a starosti o druhé, což doprovází praxi mezilidského soužití ve všech historických etapách. (Procházka, 2012, s. 11)

Sociální pedagogika má dvojí podobu – praktickou realizaci a teoretickou a metodickou základnu. Praktická realizace se představuje především činností vychovatelů právě v zařízeních ústavní a ochranné výchovy, kde se prakticky realizuje sociálně pedagogická činnost. (Průcha, 2000, s. 88)

Dále Procházka (2012, s. 38) se zabývá prakticky orientovanou sociální pedagogikou, která dokládala nezbytnost i účinnost výchovné práce zaměřené na vrstvy a skupiny obyvatelstva, jež nesly důsledky bouřlivých společenských proměn 19. století.

Teoretická složka sociální pedagogiky je komplikovaná, což je způsobeno tím, že jevy, kterými se tato teorie zabývá, mají kvalitativně různorodou povahu, proto se musí propojovat přístupy pedagogické s teoriemi a poznatky sociologie, vývojové psychologie, právní vědy, metodiky zdravotní prevence apod. (Průcha, 2000, s. 89) Teoretický proud sociální pedagogiky dal novému oboru zázemí v argumentech spojující výchovu a společnost, které popisují společenské cíle a obsah výchovy. Důkladné myšlenkové zpracování filozofických, sociologických a pedagogických pohledů na člověka včetně společnosti pomohlo vysvětlit sociální podstatu výchovy a vyzbrojilo sociální pedagogiku pro střety s odlišnými náhledy na podstatu výchovy. (Procházka, 2012, s. 38)

V dotváření charakteru obou podob hrály svou roli vždy konkrétní podmínky, ve kterých se různě promítaly rozlišné ideové oblasti i specifické problémy sociální reality, na které obor reagoval. Proto se postupně zohledňují stále výraznější národní specifika, což nakonec vedlo ke vzniku národních tradic a do jisté míry také škol sociální pedagogiky – dnes již s jistotou můžeme hovořit i o české sociální pedagogice. Počátkem vzniku sociální pedagogiky jako samostatné vědní disciplíny byl vznik sociologie jako samostatné teoretické vědy. Na pomezí mezi sociologií a pedagogikou se tedy objevila řada disciplín, jež jako mosty vytvářely prostor pro postižení různých variant vztahu mezi společností, výchovou a jedincem. *Sociální pedagogika tedy vzniká v kontextu emancipace samotné pedagogiky, rozvíjí se pod mohutnými dojmy jednotlivých filozofických směrů a definitivně nachází své místo jako hraniční věda na pomezí sociologie a pedagogiky* (Procházka, 2012, s. 37). Předmětem zájmu je výchova, kterou chápe jako sociální jev a vykládá ji v souvislosti se začleňováním jednotlivce do společnosti. Sociální pedagogika se sociologií reagují na tradiční školu a převládající psychologické výklady považují člověka za biologickou a psychologickou bytost, kdy je vliv společenského prostředí opomíjen. (Procházka, 2012, s. 37-38)

Sociální pedagogika se zaměřuje na každodennost života jedince, na zvládání životních situací bez ohledu na věk, akcentuje ochranu jedince před rizikovými vlivy a iniciuje takové změny v sociálním prostředí, které se snaží uvádět do souladu individuálních potřeb a zájmů jedince s možnostmi společnosti. (Kraus, 2008, s. 46)

V cílech sociální pedagogiky je podstatné v rámci hodnot uskutečňovat individuální, skupinovou a společenskou pomoc. Důležité je vytyčit v cílech osobní, duchovní a hmotné normy, které jsou zformulované do cíle pomoci člověku vypořádat se se životními úlohami, změnit bezprostřední okolí na plnění úkolů a zvládnutí problémů. V cílech je důležité vést lidi tak, aby byli jednou schopni rozhodovat se samostatně, zodpovědně jednat, umožnit lidem konstruktivně řešit různé situace, vyrovnávat společenské deficity, otevřít přístup ke svobodě. Cíle sociální pedagogiky by měly vést k humanitě a důstojnosti. (Bakošová, 2005, s. 51)

Sociální pedagogika má dvě funkce a to preventivní a terapeutickou. Oblast prevence je vhodným prostorem pro koncepční vývoj sociální pedagogiky. Vychází se z teoretické analýzy těch oblastí rozvoje osobnosti, kde je hlavním faktorem působení prostředí, tedy rodiny, v různých typech lokalit, vrstevnických skupin, společenských organizací apod. Za druhou oblast zájmu můžeme považovat sociálně pedagogickou kompenzaci – terapii. Jedná se o výchovné – často převýchovné působení v oblasti potřeb člověka a jejich uspokojování s cílem vyrovnat nedostatky, které způsobily negativní vlivy prostředí. Jedná se o specifické přístupy k lidem, kteří jsou z hlediska fungování společnosti vážným problémem – trestaní, nepřizpůsobiví a jiní, ale také k osobám nějak společensky znevýhodněným – nezaměstnaným, sociálně slabým. Tyto problémy se řeší v nápravných zařízeních, výchovných ústavech, léčebnách apod., ale také např. formou náhradní rodinné výchovy. (Kraus, 2008, s. 46)

Výchovná zařízení z pohledu sociální pedagogiky poskytují služby a vzdělávání doplňující vzdělávání ve školách nebo s nimi přímo související, či zajišťují ústavní a ochrannou výchovu a preventivně výchovnou péči. Patří mezi ně školská poradenská zařízení, školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, výchovná a ubytovací zařízení a školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou činnost. Tato zařízení by měla splňovat cíle i funkce a skloubit přitom potřeby a požadavky jak společnosti, tak i jednotlivců. (Kraus, 2008, s. 101)

1.3 Vymezení základních pojmů

V následující kapitole jsme popsali pojmy, které uvedou do problematiky vybraného tématu. V práci se věnujeme dítěti umístěnému v dětském domově, což je zařízení poskytující ústavní péči. Je nutné rozlišovat pojmy náhradní výchovná péče a náhradní rodinná péče.

Pro účely celé práce rozumíme dle Úmluvy o právech dítěte z roku 1989 dítětem každou lidskou bytost mladší 18 let, není - li zletilosti dosaženo dříve. Dítě je pokračovatelem rodu a dětství se začíná chápat jako přípravné období, v němž se má dítě začlenit do života, pochopit a osvojit si své úkoly ve společnosti, které jsou nebo budou od něj očekávány. (Dunovský, Dytrych a Matějček, 1999, s. 40)

Odebrání dítěte od jeho vlastních rodičů je nejkrajnější řešení. Pro děti, o které se rodiče nemohou či nechťejí starat, se zajišťuje náhradní výchova. Ta je uskutečňována náhradní rodinnou péčí nebo ústavní péčí. Náhradní rodinná péče má přednost před ústavní výchovou. Péče o děti v ústavních zařízeních nemůže nahradit i přes všechnu snahu rodinné prostředí a poskytnout dítěti optimální podmínky pro rozvoj jeho osobnosti. (Středisko náhradní rodinné péče, ©2014)

Náhradní výchovná péče je forma péče o děti, které nemohou být vychovávány ve své vlastní rodině – nejčastější formou je ústavní péče. Naproti tomu náhradní rodinná péče je forma péče o děti prostřednictvím náhradních rodičů v prostředí co nejvíce se podobajícím životu v přirozené rodině. (Bechyňová et. al., 2007, s. 219)

Kraus (2008, s. 80) definuje rodinu, která je dle něj strukturovaným celkem, jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný a stabilní prostor pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí. Jde o přirozené prostředí, do kterého se člověk rodí, aniž by si mohl vybrat jiné, a přejímá to, co mu připravili rodiče. Je nenahraditelná při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel.

Mezi formy náhradní rodinné péče patří:

Osvojení je nejvyšší podobou náhradní rodinné péče. Manželé nebo jednotlivci přijímají dítě za vlastní. Osvojit si lze jen dítě, které je tzv. právně volné – rodiče dali souhlas k osvojení, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, byl stanoven nezájem rodičů., rodiče zemřeli, nemají způsobilost k právním úkonům. Osvojením se utváří nové vazby, vytvářejí

se příbuzenské vtahy a zanikají vazby s biologickou rodinou. Noví rodiče jsou zapsáni do rodného listu dítěte a mají vůči němu rodičovskou zodpovědnost. (Středisko náhradní rodinné péče, ©2014)

Pěstounská péče je péče, o které rozhoduje soud. Dítě se svěří do pěstounské péče fyzické osobě, jestliže zájem dítěte vyžaduje takové svěření a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte. Pěstoun musí o dítě osobně pečovat. Pěstouni nemají vůči dítěti vyživovací povinnost, právo zastupovat a spravovat jeho záležitosti mají jen v běžných věcech. Zákonnými zástupci dítěte jsou i nadále rodiče, pokud nebyli zbaveni, omezeni rodičovské zodpovědnosti. (Bechyňová et. al., 2007, s. 212)

Poručník se stává zákonným zástupcem dítěte. Může, ale nemusí o dítě osobně pečovat. Poručenská péče je kontrolovaná soudem, který se zaměřuje především na správu majetku a jeho osobní záležitosti. Poručník podává jedenkrát za rok soudu zprávu. (Středisko náhradní rodinné péče, ©2014)

Pěstounská péče na přechodnou dobu - jedná se o přechodný institut. Dítě se tak vyhne prostředí ústavního zařízení a rodičům je tak dán čas, aby napravili svou situaci. O pěstounské péči na přechodnou dobu rozhoduje soud. Tuto péči může poskytovat jen proškolená osoba zařazená do evidence vhodných osob pro tuto alternativu náhradní rodinné péče. (Středisko náhradní rodinné péče, ©2014)

Soud je v tomto případě povinen každé tři měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro svěření dítěte do pěstounské péče. Za tímto účelem si soud vyžádá zprávy příslušného orgánu sociálně právní ochrany dětí. (Bechyňová et. al., 2007, s. 215)

Svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče - soud upřednostňuje zpravidla příbuzné nebo osoby dítěti blízké. Rozsah práv a povinností plynoucí z péče o dítě stanoví soud. (Středisko náhradní rodinné péče, ©2013)

Zákonem vymezujícím výkon ústavní výchovy je zákon č. 109/2002 Sb. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Zákon vymezuje, že účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě od 13 do 18 let, popřípadě zletilé osobě do 19 let na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy nebo uložení ochranné výchovy, předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. (Česko, 2002, s. 2978)

Jestliže je dítěti nařízena ústavní výchova, pak ji lze definovat jako umístění dítěte do školského zařízení určeného pro výkon ústavní výchovy na základě soudu po dobu nezbytně nutnou zajistit dítěti náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. (Motejl et al., 2007, s. 66)

Jinou alternativou je ochranná výchova, kterou lze definovat jako ochranné opatření plnící různé úlohy u jednotlivých skupin mládeže. U dětí ve věku 15 – 18 let hraje roli alternativy, odklonu od uložení trestního opatření, kdy soudce na základě svého uvážení může upustit od uložení trestního opatření a spokojit se s opatřením ochranným. U dětí od 12 – 15 let ochranná výchova hraje roli generální prevence, tedy ochrany společnosti. (Motejl et al., 2007, s. 66)

Před nařízením ústavní výchovy je nutné, aby soud zkoumal, zda výchovu nelze zprostředkovat nějakou z forem náhradní rodinné péče. Ústavní výchova je nařizována nezletilým dětem, u kterých je zanedbána rodičovská výchova, kteří žijí v patologickém prostředí rodiny, kde je ohroženo, aby se řádně vyvíjely. Ústavní výchova nemá trestní charakter, je nařizována pouze nezletilým dětem, jenž nespáchaly trestný čin. Trvá tak dlouho, dokud to vyžaduje její účel. Jestliže pominou důvody nařízení ústavní péče, soud ústavní výchovu zruší. (Slomek, 2006, s. 27-30)

K tradičním formám výchovy opuštěných dětí patří dětské domovy. Mezi problémy dětských domovů patří velký počet dětí na jednoho vychovatele, neexistence mužské a ženské role, nenaplnění dětských potřeb rodiči, nedostatečná vzdělanost vychovatele a nevhodné prostory. (Bakošová, 2005, s. 152)

Dětské domovy pečují o děti, které nemohou být vychovávány ve své rodině ani v jiné formě náhradní rodinné péče a nemají závažné poruchy chování. Můžou být tedy vzdělávány ve školách, které nejsou součástí dětského domova. (Helus, 2007, s. 94)

2 DÍTĚ A RODINA V SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI

Zde popíšeme postavení dítěte ve společnosti. Význam dětství i pojetí dítěte se v čase vyvíjel – od bytosti bez jakýchkoli práv až po plnohodnotnou bytost. Důležitým dokumentem, popisující práva dítěte, je Úmluva o právech dítěte. Jestliže je dítě umístěno mimo rodinu ať už v nějaké formě náhradní rodinné péče či v ústavní péči, vždy se musí respektovat všechna práva dítěte a to bez výjimky tak, aby byl umožněn harmonický rozvoj jeho osobnosti. Ne vždy tomu tak bylo.

Pöthe (1999, s. 16) uvádí, že postavení dítěte ve společnosti se v minulosti i dnes odvozuje od vztahu dospělého a dítěte. Tento vztah vždy byl a bude vztahem nerovným, založeným na moci dospělého.

„Děti jsou naše budoucnost“ je nejčastější výpovědí, co se týká vztahů dětí a společnosti. Tento výrok však opomíjí důležitý fakt, že děti jsou především naší přítomností, tedy alespoň by měly být. (Kovařík, 2004, s. 97)

Ve světě antiky bylo dítě ve společnosti bezprávným tvorem. Slovo otrok původně znamenalo dítě či mladistvou osobu, která nemá právo promluvit – nemá právo žádné. Obrat v životě společnosti přišel až se zákonem z roku 374, kdy je zabití dítěte považováno za vraždu. S křesťanstvím vstoupilo do právního kodexu i pojetí dítěte – vztahuje se na něj příkazání „nezabiješ“. Dítě bylo vnímáno jako samostatná lidská bytost s lidskou duší. Počátky novověku byly ve vztahu dalšího vývoje posunem v chápání zvláštností dítěte a jeho potřeb. Kulturní historikové ukazují, že od středověku až do 16. století dítě trávilo několik prvních let v těsném kontaktu s matkou a jeho přežití bylo na tomto kontaktu závislé. Jakmile se však dožilo 6 – 7 let, stalo se mladým dospělým. Dítě se v tomto věku účastnilo společenského dění, pomáhalo dospělým, pracovalo s nimi. Rodina i pojetí dětství se začíná měnit v 16. století. V této době vzrostl počet obyvatelstva, zlepšilo se jeho hmotné zajištění, rodiče tak měli více času zabývat se dětmi. Do povědomí lidí vstoupila i představa, že dítě také potřebuje určitou disciplínu, morální zakotvení, vědomosti. Prostředkem k tomu se stala škola. Jan Amos Komenský v sedmnáctém století hlásá požadavek výchovy pro všechny, chlapce i dívky, bohaté a chudé. Pokrokové myšlenky ve prospěch dětství se vyvíjely i v druhé polovině osmnáctého století. Bylo formulováno postavení dítěte ve společnosti, kladl se velký důraz na jeho výchovu a vzdělání. Devatenácté století znamenalo další příliv citovosti do rodinného života. V Anglii a

posléze i jinde nastává tažení proti dětské práci. Postupně jsou vydávány zákony zakazující dětskou práci pod zemí, práci přesahující časové limity během dne a týdne, práci dětí určitého věku, až dokonce byla výdělečná práce dětí do 15 let zakázána úplně. Od počátku našeho století docházelo k oslabování důrazu na poslušnost, vyzdvihávána je rozumnost výchovy a vytváření správných návyků dítěte. Demokratizace rodiny pokračuje po druhé světové válce a citovost se soustřeďuje dovnitř rodiny. Mezitím se rodina stala malou společenskou jednotkou. (Dunovský, Dytrych a Matějček, 1995, s. 32 – 35)

Politika státu vůči dětem vychází z kulturních a náboženských tradic, vlastní ideologie a v případě demokratických států z respektování aktuální vůle občanů. Skutečnost, že děti mají stejná práva jako dospělí a že jejich práva je potřeba chránit zákony, byla zakotvena v Ženevské deklaraci práv dítěte z roku 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté Spojenými národy v roce 1959. Dne 20. 11. 1989 byla OSN přijata Úmluva o právech dítěte, která byla ratifikována shromážděním tehdejšího Československa v roce 1991. (Pöthe, 1999, s. 17 - 18)

Úmluva o právech dítěte říká, že *v zájmu zdravého a harmonického rozvoje osobnosti musejí děti vyrůstat v rodinném prostředí, atmosféře štěstí, lásky a porozumění*. Jedním z hlavních principů tohoto důležitého dokumentu je nejlepší zájem dítěte. Dětská práva – stejně jako všeobecná lidská práva jsou specifickou formulací základních lidských potřeb. Práva jsou reflektované základní potřeby – biologické, psychologické, sociální. Z potřeb se odvíjí naše nároky a požadavky, jež jsou rozpoznávány jako práva. (Kovařík, 2004, s. 100 – 101)

Právní ochrana dítěte vychází především z Ústavy České republiky, která stanovuje: *Ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem*. Takový charakter má i Úmluva o právech dítěte. Dalším závazným dokumentem je listina základních práv a svobod. Ochrana dítěte je také zaručena dalšími zákony. Mezi nimi je i zákon o rodině upravující ochranu dítěte ve vztahu k rodičům. (Pöthe, 1999, s. 18)

2.1 Rodina ve vztahu k dítěti

V kapitole jsme definovali vývoj rodiny z hlediska historie, funkce rodiny, znaky současné rodiny. Jmenovali jsme rodiny zatížené poruchami, které nenaplníují potřeby dítěte. Vývoj dítěte je v těchto rodinách ohrožen, což může mít být závažným problémem pro setrvání dítěte v takové rodině. Vztah mezi dítětem a jeho rodiči je tak vážně narušen.

Dítě se rodí a vyrůstá v rodině. Rodina jako instituce vznikla na počátku lidských dějin jako ochranné společenství chránící před vnějším nebezpečím. Po tisíce let sloužila rodina jako prostředek k předávání základních duchovních a materiálních hodnot. Rodinné společenství je definováno jako společné místo, kde můžeme s ostatními sdílet své radosti i starosti. Rodina tradičně existovala v prostředí širšího společenství, tedy je složena z blízkých i vzdálených příbuzných příslušníků stejného rodu. Tyto vazby zajišťovaly záruku ochrany dítěte v případě, že by se o dítě vlastní rodiče nemohli starat. V minulosti byla rodina i místem vzdělávání, dílnou, kde dítě získávalo pracovní a řemeslné dovednosti. Zavedení prvních manufaktur a továren převedlo ekonomickou produkci z rodiny na stát, společnost. Stát přebírá i další funkce rodiny – péči o nemocné, přestárlé. Rodina prochází mnoha proměnami. Vždy ale její hlavní rolí zůstává ochrana a výchova dětí. Fungující rodina má zásadní vliv na psychický i tělesný vývoj dítěte. Dlouhodobé sledování dětí vyrůstajících bez milujících rodičů prokazuje, že tyto děti trpí duševními poruchami ve smyslu depresivních a úzkostných poruch nebo závislostí na návykových látkách častěji než děti mající zkušenost s laskavým vztahem se svými rodiči. Ve zdravé rodině se naplňují potřeby jak dětí, tak i rodičů. Z tohoto pohledu bychom mohli rodinu charakterizovat jako místo vzájemného uspokojování potřeb. (Pöthe, 1999, s. 25 - 26)

Rodina má pro dítě nezastupitelný význam. Do rodiny se jedinec rodí, dostává od ní genetickou výbavu, má rozhodující vliv na celkový rozvoj osobnosti, především v nejranějším období dětství a to v oblasti duševní, tělesné i sociální. (Dunovský, Dytrych a Matějček, 1999, s. 99)

Rodina plní funkce, jejichž realizace má zásadní význam pro zdravý vývoj dítěte, pro jeho úspěšnou socializaci. Funkční rodina uspokojuje základní primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho vývoje. Jedná se o biopsychologické potřeby – jídlo, pití atd. Dále zajišťuje potřeby bezpečí, lásky, přiměřeného množství intenzity a podnětů. Rodina uspokojuje potřebu organické přináležitosti dítěte, což znamená, že dítěti zajišťuje potřebu domova,

potřebu mít svého člověka v podobě matky a otce, se kterými se může identifikovat, což u dítěte vytváří pocit jistoty. Toto je základem povědomí, že dítě patří do spolehlivých a láskyplných mezilidských vztahů. Rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady. Rodina dítěti určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce nebo dívky. Vkládá do tohoto pojetí pohlavní obsah. Dítě je v rodině uváděno do vztahu k věcem rodinného vybavení – zařízením domácnosti, kde se již od nejtělejšího dětství vytváří prostor pro jeho aktivní projev, činnou seberealizaci a součinnost s druhými. Rodina je dětem a dospělým prostředím, kde se mohou svěřit, kde jsou vyslechnuti, kde je jim poskytnuta rada a pomoc. Všechny tyto funkce a mnohé další charakterizují funkční rodinu. (Helus, 2007, s. 149 – 150)

Rodina je velmi důležité společenství lidí, spjaté nejrůznějšími vztahy uvnitř i navenek. K okolnímu světu se dle potřeby otevírá a uzavírá, čímž se stává malým světem, jehož hlavním úkolem je poskytovat svým členům péči a ochranu. Mezi základní funkce rodiny patří funkce reprodukční (plodit děti), funkce ekonomická (hmotné zajištění), funkce socializační (učí zařazovat se do společnosti a kultury) a funkce emocionální (citové zázemí). Emocionální funkce je velmi důležitým slučovacím prvkem rodiny. Tuto funkci může zastávat jen dostatečně zralý, zodpovědný rodič, který dokáže vytvořit trvalé citové zázemí pro všechny členy rodiny. Emocionální jistota je potřebná jak pro děti, tak i pro dospělé. (Děti a jejich problémy, 2005, s. 16)

Funkčnost rodiny bývá často narušena. Může se jednat o dočasné problémy, ale i o krize hlubšího a trvalejšího rázu, dokonce až do takové míry, že se pro dítě může rodina stát ohrožením. V tomto případě se jedná o rodiny dysfunkční a afunkční. Rodiny dysfunkční jsou charakteristické vážným a dlouhodobým narušením. Situace se rodině tak vymkla, že děti jsou vážně ohroženy. Zde musejí pomoci vnější instituce, avšak rodina se nedokáže sama jejich radami řídit, nechápe účinná opatření. Případem mohou být rodiny zatížené alkoholismem, rodiny s podprůměrným příjmem atd. Rodiny dysfunkční neplní vůči dítěti svůj účel a dítě vysloveně ohrožují. Příkladem můžou být rodiny s patologickými projevy, které se o své dítě nezajímají a mohou vůči němu mít až nenávistný postoj. Náprava v této rodině už nemá šanci na úspěch, řešení se hledá mimo rodinu. Většinou rozhoduje soud o zbavení rodičů rodičovských práv a dítě je umístěno v dětském domově. (Helus, 2007, s. 151-153)

Hlavní příčiny rodinných poruch se dělí na objektivní, subjektivní a smíšené. Objektivní příčiny jsou nezávislé na vůli rodičů, což znamená, že rodič je není schopen svými silami změnit. Může se jednat o nezaměstnanost, nemoc, hladomor, úmrtí. Subjektivní příčiny jsou na vůli rodičů závislé. Do těchto příčin lze řadit nezralost, neochotu pečovat o dítě, neochotu přijímat normy společnosti. (Děti a jejich problémy, 2005, s. 18)

První sociální vztah malého dítěte je k matce – hlavní pečující osobě. Mezi prvními věcmi, které dítě rozlišuje, je její hlas a obličej. Tento těsný vztah má velký význam pro socializaci dítěte. Toto rané sociální sepětí mezi dítětem a matkou se nazývá připoutáním. (Fontana, 1997, s. 21)

Zkušenost malého dítěte s povzbuzující, podporující a spolupracující matkou – o něco později s otcem, dodá dítěti pocit vlastní hodnoty, víru v druhé lidi a v neposlední řadě příznivý model, podle něž bude navazovat budoucí vztahy. Jestliže jsou rodinné vztahy příznivé, prvotní vzorce myšlení, cítění a chování nejen přetrvávají, ale osobnost se strukturuje k mírné sebekontrolě, k odolnosti a pokračuje v tom i při nepříjemných okolnostech. Jiný typ raného dětství a pozdější zkušenosti mají jiné účinky, které obvykle vedou k osobnostním strukturám se sníženou odolností a narušenou sebekontrolou. (Bowlby, 2010, s. 323)

Psychologové neopomíjejí také nezastupitelné místo otců při výchově dětí. Otcové ovlivňují život dětí v mnohých oblastech. Chlapci, kteří nemají otce, mají problémy s hledáním rovnováhy mezi mužským sebevědomím a sebekontrolou. Proto je pro ně těžší naučit se sebeovládání a oddálit uspokojování. U děvčat, jejichž otcové jsou při výchově přítomni, je více pravděpodobné, že v dospělém věku budou schopny navazovat zdravé vztahy s muži a nebudou promiskuitní. (Declaire a Gottman, 1998, s. 166)

Řada autorů vysvětluje současnou situaci rodiny jako její krizi. Zdůvodňují ji řadou ukazatelů – vysoká rozvodovost, zvyšující se počty dětí narozených mimo manželství, zvyšující se počet neúplných rodin, doplněných rodin. Setkáváme se stále více s týranými, zneužívanými a zanedbanými dětmi, vysokou sebevraždností dětí a mladistvých, jejich kriminalitou, narůstající agresivitou a dalšími společensky nežádoucími jevy. Další faktor způsobující krizi v rodině může být nepříznivá ekonomická situace mladých rodin, nedostatek bytů a především nezaměstnanost. Je poukazováno na narušení tradičních forem soužití rodiny a upuštění od klasické dominantní role muže, na relativní ekonomickou

samostatnost žen. Partneři často udržují mimomanželské sexuální vztahy, ve vztahu chybí opravdová láska. (Dunovský, Dytrych a Matějček, 1999, s. 97)

Dle Fontany (1997, s. 36 - 37) rodina jako instituce prošla v rozvinutých zemích významnými proměnami. Tradiční rodina obsahující otce, matku, jedno až tři děti, v současnosti není všeobecnou normou. Rozpady rodin a nárůst dětí počatých mimo manželství vedou ke vzrůstu rodin s jedním rodičem a rodin s nevlastním rodičem. Tradiční norma předpokládající, že otec chodí do práce a matka zůstává v domácnosti, dnes většinou neplatí ani u rodin s oběma rodiči. Co se týká širší rodiny, zaznamenáváme pokles jeho významu. Mnoho mladých lidí se stěhuje z oblastí, kde vyrůstali a vychovávají tak děti daleko od prarodičů a ostatních příbuzných.

2.2 Deprivace a potřeby dítěte

Jestliže se má dítě řádně vyvíjet, musí být jeho potřeby uspokojovány v co nejvyšší možné míře. Nejlepším místem pro uspokojování potřeb je, když dítě vyrůstá v milující rodině. V některých případech toto bohužel není možné, dítě nevyrůstá v primární rodině. V kapitole objasníme potřeby, definujeme deprivaci a nastíníme její možné následky. Umístění dítěte do dětského domova s sebou nese riziko deprivace a to především citové, jelikož ústav dítěti nikdy rodinu v plné míře nenahradí. Ani dětské domovy rodinného typu tohoto nejsou schopny docílit.

Aby dítě mohlo vyrůst bez větších problémů, aby si osvojilo, co si osvojit má, mělo by vyrůst v uzavřeném, stálém prostředí, které je chráněné před chaotickým světem. Samotné dítě nemá schopnosti, které by mu zaručily úspěch v komplexním prostředí velkého světa. Dítěti se daří dobře v prostředí omezeném jen na několik pečujících osob, na několik místností, na nejbližší okolí bydliště. Dítě vychovávané v nestabilním prostředí může být deprivováno. (Matoušek, 1995, s. 20)

Vágnerová (2012, s. 13) definuje deprivaci jako nedostatek potřebných podnětů. Nemá pozitivní vliv na vývoj osobnosti citově i podněťově strádajícího dítěte. Toto se může projevat změnami v jeho prožívání, uvažování i chování. Důsledky mohou být různé. Děti mohou na strádání reagovat odlišně, podle toho, jak jsou geneticky nastaveny, jakou mají primární zkušenost a jakou měly možnost získat náhradní zdroj citové opory a další

stimulace. Neopomíjeným faktem je i délka pobytu v nepodnětném prostředí a věk dítěte. Studie uvádějí, že důležitým mezníkem je dosažení věku 6 měsíců, což je vývojová fáze – důležitá pro rozvoj vztahu s blízkým člověkem. Jedná se o počátek nejcitlivějšího období trvajícího přibližně do dvou let. Jestliže v tomto období nemá dítě možnost získat potřebnou zkušenost, bude náprava obtížnější.

Deprivace bývá překládána jako strádání, tedy nedostatek něčeho. Klasické deprivací studie se zabývaly dětmi umístěnými v ústavech a jiných zařízeních kolektivní výchovy. Jejich závěr vyzníval někdy v tom smyslu, že je lepší žít ve špatné rodině než v tom nejlepším ústavu. Ukázalo se však, že deprivací zkušenosti dětí se vyskytují i v jiném prostředí, a to především v rodině. Existují totiž rodiny, kde podmínky pro vývoj dítěte se od ústavních mnoho neliší. Zkušenost dokládá, že některé rodiny z hlediska ohrožení dítěte jsou horší než špatné ústavy a to přinejmenším ve smyslu ohrožení dítěte na životě, kdy v kojeneckých ústavech a dětských domovech se toto může stát jen výjimečně. Další zkušenost poukazuje na děti vážně vývojově opožděné a psychicky poškozené z rodinného prostředí, kdy dítě v prostředí ústavního zařízení zřetelně ozdraví. (Dunovský, Dytrych a Matějček, 1995, s. 87 -89)

Lidé, kteří deprivací trpí, nejsou nemocní ve smyslu tělesného postižení, či nakažení nějakou infekcí apod., jsou však sociálně zmrzačení, deformovaní ve smyslu vážného osobnostního nedostatku. (Helus, 2007, s. 95)

Potřeby dítěte se v různých fázích jeho vývoje mění. Existuje však několik potřeb trvalých, vyžadujících plné uspokojení, jestliže nechceme, aby byl vývoj dítěte narušen. Obecně platí, že míra neuspokojení základních potřeb bývá i mírou narušení celkového stavu a vývoje dítěte. Za úvodní potřebu lze považovat s jistou literární nadsázkou potřebu dobře se narodit. Stále zřetelnější se stává potřeba, aby se každé dítě narodilo zdravé, chtěné a vítané, nadané všemi předpoklady a schopnostmi dobrého, všestranného vývoje. Základní potřeby dítěte můžeme členit do několika hlavních okruhů vzájemně propojených:

- biologické potřeby,
- psychické potřeby,
- sociální potřeby,
- vývojové potřeby.

K základním biologickým potřebám patří příjem potravy a to z hlediska kvantity i kvality, uspokojování základních hygienických požadavků, čímž je myšleno dostatek tepla, čistoty i ochrany před negativními vlivy z životního prostředí. Důležitou potřebou, která spadá do biologické oblasti, je potřeba stimulace, dostatek adekvátních stimulů, podněcujících a rozvíjejících funkce organismu. (Dunovský, Dytrych a Matějček, 1999, s. 50)

Uspokojování základních psychických potřeb umožní dítěti přiměřeně se rozvíjet v oblasti intelektu, citů a vůle, v chování, v interakcích s okolím, v chápání sebe a lidí, společenských hodnot i celého prostředí. Mezi tyto základní psychické potřeby patří v první řadě potřeba náležitých příhod podnětů, stimulace v pravý čas, v dostatečném množství a v patřičné kvalitě. Tato potřeba má význam jak biologický, tak psychický. Příslušná stimulace posléze vede k aktivitě, kdy přirozená zvědavost dítěte má být uspokojována od prvních dnů jeho života. Dále do skupiny psychických potřeb patří potřeba smysluplnosti světa, což znamená přijímání podnětů dítětem tak, aby se z nich staly poznatky a zkušenosti, které budou postupně organizovány a zpracovávány a bude v nich určitý smysl a řád. Na druhém místě se uvádí potřeba smysluplnosti světa. Jestliže mají být přijímané podněty změněny v poznatky a zkušenosti, musí být postupně organizovány a zpracovávány. Další důležitou potřebou je potřeba jistoty. Ta je uspokojována zejména v citových vztazích dítěte k dospělým vychovatelům. Čtvrtou základní potřebou je vědomí vlastní identity, vlastní společenské hodnoty, které se objevují ve druhém a třetím roce. Dítě si začíná vytvářet představu o své osobě podle toho, jak její nejbližší lidé přijímají, jak její hodnotí a co odmítají. K posledním základním psychickým potřebám je řazena potřeba otevřené budoucnosti. Je to potřeba lidská, u jiných živočichů v přírodě se s ní nesetkáváme. Uspokojení této potřeby dává člověku časové rozpětí mezi minulostí, současností a budoucností. Otevřená budoucnost udržuje životní aktivitu jedince. Uzavřená budoucnost může vést k rezignaci, apatii, zoufalství. S těmito reakcemi se můžeme setkat u lidí po těžkých životních ztrátách. Psychická deprivace se projevuje tím, že se jedinec v důsledku dlouhodobého neuspokojování svých psychických potřeb nebude schopen přizpůsobit situacím, které jsou v této společnosti běžné – bude se chovat zvláště, svým způsobem asociálně, deprivovaně. (Dunovský, Dytrych a Matějček, 1999, s. 50-51)

Sociální potřeby jsou spjaty s psychickými. Nejvýznamnější sociální potřebou je potřebnost lásky a bezpečí. Na ni se navazuje potřeba akceptace dítěte právě takového, jaké je. Dále potřeba identifikace s ním, zabezpečení všech možností k rozvoji všech jeho sil a

schopností. Potřeby dítěte se mění v čase, což samo o sobě zakládá další ze základních potřeb dítěte a to potřeby vývojové. Vývojové potřeby vedou k činnostem, kterými se lidský jedinec sám rozvíjí. Motivují k aktivitám, které prostřednictvím učení realizují vnitřní možnosti jedince a umožňují postupně překračovat již dosaženou úroveň. (Dunovský, Dytrych a Matějček, 1999, s. 52)

Tabulku hierarchie potřeb vytvořil Abraham Maslow (1908-1970). Maslow se nejdříve zajímal o behaviorismus a prováděl studie týkající se sexualitou primátů a dominance. Od behaviorismu se odklonil poté, co se mu narodilo dítě, kdy poznamenal, že člověk, který pozoruje dítě, nemůže být behaviorista. Byl ovlivněn psychoanalýzou, ale nakonec se stal kritickým vůči psychoanalytické teorii motivace a vyvinul svou vlastní teorii. Předpokládal, že existuje hierarchie potřeb stoupající od základních biologických potřeb ke složitějším motivům, které se stávají důležitými pouze tehdy, kdy jsou uspokojeny základní potřeby. Potřeby na jedné úrovni musí být uspokojeny dříve, než se potřeby následující vyšší úrovně stanou důležitými determinanty jednání. (Harcourt, 2003, s. 470)

2.3 Pomoc rodině v krizových situacích

Zde charakterizujeme pojmy jako je pomoc, krizová situace, sanace rodiny. Jestliže se rodina dostane do tíživé situace, kterou není schopna zvládnout sama, je jí poskytována pomoc z řad odborníků. Odebírání dětí z rodin by mělo být posledním možným řešením. Pokud je to možné, dítěti by mělo být uchováno přirozené rodinné prostředí.

Kraus (2008, s. 135) uvádí, že z hlediska sociální pedagogiky je pomoc, aktivní účast při řešení konkrétní životní situace, s konkrétním cílem vyplývajícím z ohrožení či nouze. Jedná se o soubor činností, kdy se snažíme kompenzovat zjištěné nedostatky. Aktivizujeme člověka a pomáháme mu zajistit sociální i psychickou stabilitu a nezávislost - zkvalitňujeme jeho život.

Životní situace definujeme jako komplex podnětů vyskytujících se na určitém místě v určitém čase. Sociální situace je prostor, v něm se odehrává život (Řezníček, 1994 cit. podle Kraus, 2008, s. 141). Život je řetězec velkého množství situací. Velmi často se lidé dostávají do situací, které vyžadují větší mobilizaci sil, můžou zanechat i psychické následky. Myslíme tím náročné životní situace kdy dosažení cíle, splnění úkolu, uspokojení

potřeby nemůžeme zvládnout pro nás běžnými postupy. Jedná se o situace konfliktní, frustrující, stresující. Dostáváme se i do situací problémových, které nejsou jednoznačně záporné, mohou nás motivovat k většímu úsilí a vyšší výkonosti. Náš život přináší běžné sociální situace, ale i situace náročné, někdy přímo krizové. Krizovou situaci lze charakterizovat „jako situaci vyostřenou v relativně krátkém čase, kterou již není jedinec schopen sám překonat a vnitřní či vnější zátěž zvládnout pomocí vlastní strategie.“ (Jedlička a Kořa, 1998 cit. podle Kraus, 2008, s. 142 - 143)

V náročných životních situacích si člověk může pomoci sám. V krizových situacích toho není schopen, techniky je mu třeba naordinovat. Přístup ke klientovi v krizové situaci znamená, aktivizovat jej tak, aby byl schopen co nejvíce spolupracovat. Klient i vychovatel by měli dospět ke společnému definování dané krize. (Kraus, 2008, s. 140 - 144)

V dnešní době se společnost snaží rodinám pomoci tak, aby dítě mohlo vyrůstat v rodinném prostředí. Všude tam, kde je to možné, je třeba dítěti uchovat jeho rodinné prostředí. V současnosti se hodně využívá sanace rodiny. Snaží se rodičům pomoci tak, aby mohli mít dítě u sebe. V případě, že bylo dítě odebráno, aby se k rodičům mohlo co nejdříve vrátit. Tato pomoc spočívá v preventivní práci, která zachycuje závažné změny v rodinném prostředí a upravuje je či pomáhá tak, aby dítě nemuselo žít mimo svou rodinu. Tato zkušenost se ukazuje jako efektivní, levnější a děti tak nepřicházejí o své rodiče. K takové pomoci je zapotřebí velkého množství kvalifikovaných sociálních pracovníků, které budou s ohroženými rodinami pracovat. (Dunovský, Dytrych a Matějček, 1999, s. 225)

Sanace rodiny byla v českém prostředí definována Oldřichem Matouškem. Jedná se o postupy podporující fungování rodiny. Sanace rodiny by měla být metodou první volby u většiny případů, kdy je sociální služba kontaktována. Práce s rodinou může mít formu podpory od zaškoleného dobrovolníka, terapie profesionálem celé rodině nebo někomu z rodiny, služby poskytované rodinám – docházka do denních center, do mateřských a rodinných center a podobně. *Sanace rodiny je soubor opatření sociálně právní ochrany dětí, sociálních služeb, následujících opatření a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen* (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 17). Primární tezí je podpora dítěte zprostředkováním pomoci jeho rodině. Záměrem sanace rodiny je předcházet, zmírnit nebo eliminovat příčiny ohrožení dítěte a poskytnout rodině takovou

pomoc a podporu, aby byla zachována jako celek. Konkrétně jde o činnosti vedoucí k odvrácení možnosti odebrání dítěte mimo rodinu, k realizaci kontaktu dítěte s rodinou v průběhu jeho umístění nebo k umožnění jeho bezpečného návratu zpět domů. Sanace rodiny se týká formálních stránek i obsahových stránek rodiny. Formální stránka rodiny obsahuje sociální a praktické zázemí rodiny. S rodinou se pracuje například na následujících tématech – zajištění dávek státní sociální podpory, hledání zaměstnání, postupné vyrovnávání rodinného rozpočtu, zajištění splátkového kalendáře v případě dluhů, udržitelnost bydlení, návštěvy za dětmi v ústavech ústavní výchovy a mnohé další. Obsahová stránka rodičovství se týká vztahu rodičů a dětí, jejich výchovných schopností, pochopení a náhledu na situaci. S rodiči se pracuje na těchto tématech: systém pochval, trestů v rodině, jejich názor na aktuální situaci, vztah k jednotlivým dětem, možnosti změn, jak probíhá jejich den s dítětem a mnohé další. Rodiče sanaci často odmítají, mají přirozenou tendenci k obraně před přiznáním rodičovského selhání. Doporučit rodině sanaci může každý odborník, který je s ohroženým dítětem v kontaktu. V praxi to bývají učitelé, pediatři, sociální pracovníci a tak podobně. (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 17-22)

Sociální práce s rodinou je realizovaná pracovníky odboru sociálně právní ochrany dětí. Obsahuje řadu činností, které upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Pracovníci jsou dle jmenovaného zákona povinni chránit veškeré zájmy, život a zdraví nezletilých dětí, jsou-li ohroženy. Jako jediní pracovníci pomáhajících profesí mohou bez souhlasu rodičů nebo dítěte provádět sociální šetření v místě bydliště dítěte, dotazovat se v mateřské škole, základní škole, u dětského lékaře a podobně. Dozví-li se informace, že je dítě ohroženo, mají povinnost podat soudu návrh nebo konkrétní opatření například soudního dohledu nad dítětem, na jeho umístění do zařízení pro výkon ústavní výchovy, na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti. Jestliže soud přijme některé opatření, pracovník sociálně právní ochrany dětí sleduje jeho plnění v rámci sociální práce s rodinou. (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 25)

Zákon č. 359/1999 Sb., § 6 vymezuje, na které děti se sociálně právní ochrana vztahuje:

- jejichž rodiče zemřeli,
- neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti,

- nevykonávají či zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. (Česko, 1999, s. 7663)

Dále se jedná o děti:

- které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče a tato osoba neplní povinnosti vyplývající ze svěřeni dítěte do její výchovy,
- které vedou zahálčivý nebo nemravný život,
- které se opakovaně dopouští útěků,
- na kterých byl spáchán trestný čin,
- které jsou opakovaně umíst'ovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti,
- které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými odpovědnými osobami za výchovu dítěte,
- které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany a nacházející se zde bez osob odpovědnými za výchovu. (Česko, 1999, s. 7663)

3 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

V kapitole definujeme ústavní výchovu, která je dítěti nařizována, když ostatní formy pomoci rodině selžou, náhradní rodinná péče není z různých důvodů možná. Před nařízením ústavní výchovy by se nejprve měly hledat jiné možné alternativy, jak zajistit péči o dítě. Během umístění v ústavním zařízení se odborníci snaží hledat jiné způsoby řešení, či s rodinou pracovat tak, aby se do ní dítě mohlo co nejdříve vrátit. Osíření dítěte, ztráta jeho vlastních rodičů, ať už proto, že zemřeli, nebo že se nemohou či nechtějí o své dítě starat, je tragédií a neštěstím pro dítě samotné.

Ústavní výchovu lze vymezit jako umístění dítěte ve věku od 3 do 18 let, popřípadě do 19 zařízení určeného pro výkon ústavní výchovy. Mělo by se tak dít za podmínek podporujících sebedůvěru dítěte, rozvíjejících citovou stránku jeho osobnosti a umožňujících jeho aktivní účast ve společnosti s ohledem na potřeby odpovídající jeho věku. (Motejl et al., 2007, s. 66)

Ústavní pobyt, zvláště dlouhodobý je vždy nezanedbatelným zásahem do života člověka, někdy i trvale ohrožuje jeho další život. Rizika ohrožení se liší podle toho, v jakém věku a za jaké životní situace se klient do ústavní péče dostal. Každý člověk začíná svůj život v krátkodobé ústavní péči a to v porodnici. Pro některé děti je pobyt v porodnici začátkem série ústavních pobytů, pokračující kojeneckým ústavem potažmo dětským domovem končící až v dospělosti. (Matoušek, 1995, s. 63)

Východiskem i prioritou zařízení pro výkon ústavní výchovy musí být princip pomoci a ochrany dítěte, nikoliv prvoplánový trest spojený s diskriminací. Základním úkolem těchto zařízení poskytujících péči dětem bez rodin by mělo být zajištění kvalitních a bezpečných podmínek, vytvořených na základě pozitivních emočních vztahů, umožňujících prožitek důvěry mezi dospělým a dítětem. Školská zařízení určená pro výkon ústavní a ochranné výchovy se v mnohých případech stále od těchto požadavků značně odlišují. (Janský, 2004, s. 95)

Ústavní výchova je nedílnou součástí systému zabezpečujícího péči o dítě formou náhradní výchovné péče a v mnohých případech může být pro dítě východiskem. Ústavní výchova není optimálním řešením, ale vzhledem k neúspěšným umístěním dětí do pěstounské péče, kdy se pěstounská péče jeví jako neefektivní a děti se z ní vracejí, je často jediným reálným řešením. Na jedné straně chrání dítě od rozvráceného rodinného systému a

poskytuje kvalitní sociální zázemí, na straně druhé vytyčuje normy, jejichž prostřednictvím si část dětí poprvé uvědomuje odpovědnost za své chování. Helus (2007, s. 93)

3.1 Školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy

V zájmu dítěte umístěného v zařízení pro výkon ústavní výchovy či ochranné výchovy je vždy udržovat kontakty s původní rodinou. Pracovníci těchto zařízení by měli podporovat vztahy mezi dítětem a jeho rodinou. V následující kapitole jsme vymezili školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a jednotlivá zařízení popsány.

Školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy jsou dle příslušného zákona 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy. Ve většině se jedná o státní zařízení. Zařízením pro preventivně výchovnou péči jsou střediska výchovné péče, které dětem s projevy poruch chování a sociálně rizikovým vývojem poskytují na základě smlouvy s jejich zákonnými zástupci speciálně pedagogickou a psychologickou pomoc v rámci ambulantních nebo pobytových výchovně terapeutických programů. (Helus, 2007, s. 94)

Ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, musí být zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělání. Toto musí navazovat na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách. V těchto zařízeních musejí být vytvářeny podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjející jeho citovou stránku a umožňující aktivní participaci dítěte ve společnosti. S dítětem musí být zacházeno s ohledem na jeho věk tak, aby mu byl dopřán plný a harmonický rozvoj jeho osobnosti. (Česko, 2002, s. 2978)

Diagnostické ústavy zaujímají důležité místo ve výčtu školských zařízení pro výkon ústavní výchovy. Výchozí diagnostická zpráva by měla také obsahovat doporučení vhodných metod a přístupů, což znamená sestavit specifický program rozvoje osobnosti. Důležitým požadavkem je stabilizovat dítě a adaptovat je k podmínkám ústavní výchovy, která se odlišuje od rodinné výchovy. Dítě si v ústavním zařízení musí zvyknout na režim, výchovné návyky, hygienická pravidla. (Helus, 2007, s. 94)

Dětské domovy pečují o děti, které nemohou být vychovávány v rodině ani v jiné formě náhradní péče o dítě. Dětské domovy napodobují především rodinné a sociální zázemí. Děti do dětských domovů přicházejí jako děti nechtěné, z rozpadlých rodin, některé přímo z kojeneckých ústavů. V současné době se děti umísťují do dětských domovů z důvodu chudoby, ve které se vlastní rodina nachází a není tak schopna zabezpečit potřeby dítěte. Přestože jsou důvody většinou sociální, velmi často se připojují i problémy osobnostní a výchovné. (Helus, 2007, s. 94)

Dětský domov pečuje o děti dle jejich individuálních potřeb a ve vztahu k nim plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Jednu rodinnou skupinu v dětském domově tvoří nejméně šest a nejvíce osm dětí. (Česko, 2002, s. 2982)

Dětský domov se školou je určen pro výkon ústavní výchovy, ve výjimečných případech pro výkon ochranné výchovy. Mohou zde být umístěny také matky s dětmi, které vzhledem k problémovému chování nesplňují podmínky pro umístění do dětského domova. Základní organizační jednotkou je rodinná skupina, kterou tvoří nejméně pět dětí a nejvíce osm dětí. V dětském domově se školou lze zřídit nejméně dvě a nejvíce šest rodinných skupin. Součástí je i škola, v níž se zřizují třídy s kapacitou maximálně pro osm žáků. Dětem je poskytováno vzdělání základní školy, zvláštní školy, výjimečně pomocné školy. (Vítková et al., 2004, s. 382)

Výchovný ústav ve vztahu k dítěti plní výchovný ústav zejména funkci výchovnou, vzdělávací a sociální. Základní organizační jednotkou je výchovná skupina, v níž je umístěno minimálně pět a maximálně osm dětí, přičemž lze zřídit dvě až šest výchovných skupin. Stejně jako u dětského domova se školou i ve výchovném ústavu je škola. Škola poskytuje základní a další střední vzdělávání. Při výchovném ústavu se nejčastěji zřizuje škola praktická, odborné učiliště, střední odborné učiliště. Pobyt ve výchovném ústavu je ukončen soudním rozhodnutím nebo dosažením zletilosti. (Vítková et al., 2004, s. 382)

Do dětských domovů se školou a výchovných ústavů, které veřejnost stále označuje jako polepšovny, pasťáky atd., se dostávají děti na základě závažných poruch chování, které často naplňují skutkovou podstatu trestného činu. Tato speciální školská zařízení dětem poskytují specifické výchovně vzdělávací programy, individuálně zpracované dle jejich osobnostních charakteristik. Dětské domovy i výchovné ústavy mohou dle příslušných pravidel pečovat i o nezletilé matky spolu s jejich dětmi. (Janský, 2004, s. 95)

Zařízení poskytují dětem plné přímé zaopatření, do kterého řadíme:

- stravování, ubytování, ošacení,
- učební potřeby a pomůcky,
- úhradu nezbytně nutných nákladů na vzdělání,
- úhradu nákladů na zdravotní služby, léky a prostředky,
- kapesné, osobní dary a věcnou pomoc při odchodu zletilého dítěte,
- úhradu nákladů na dopravu do sídla školy. (Česko, 2002, s. 2979)

V zařízení zajišťuje denní péči vychovatel způsobem obdobným jako v rodině. Noční služba je zajišťována zpravidla pedagogickými pracovníky, kteří dbají o bezpečnost dětí v nočních hodinách. Noční služba může dětem pomoci při hygieně, oblékání, pečuje o nemocné děti – doprovází je k lékaři.

Pro provoz v rodinných či výchovných zařízeních ředitel musí zajistit řádné prostorové podmínky, tím rozumíme obývací pokoj, ložnice dětí, kuchyňku, sociální zařízení, pokoj pro vychovatele. Dále musí být zajištěno vnitřní vybavení pro provoz rodinné a výchovné skupiny. Do vnitřního vybavení lze řadit nábytek, sedací soupravy, psací stoly, židle a běžné vybavení kuchyně. Děti musí být zabezpečeny po materiální stránce, musí mít prádlo, ošacení, obuv, běžné domácí elektrické přístroje, potřeby pro vzdělávání, sport aj. Ředitel musí rovněž zabezpečit osvětlení, vytápění, mikroklimatické podmínky, zásobování vodou a úklid. (Česko, 2006, s. 6074)

3.2 Funkce dětských domovů ve vztahu k dítěti

Nyní se zabýváme obsahem pojmu domov, který je pro dítě velmi důležitý. Někdo domov chápe pouze jako příbytek – střechu nad hlavou. V širší podstatě je domov místo utvářené blízkými osobami, které dělají domov domovem, kde můžeme sdílet své radosti i starosti a kde nás vlídně přijímají. V kapitole jsme specifikovali funkce dětského domova, kam může být dítě vlivem špatných podmínek panujících v rodině umístěno.

Domov je společně budovaným a udržovaným prostředím, v němž lidé naší civilizace tráví hodně času. Je místem, kde lze odložit náročné společenské role. Je prostorem pro sdílení

prožitků, řešení nejosobnějších problémů, příp. i zpracování traumat, je rovněž místem pro plánování budoucnosti. Je také místem, kde problémy a traumata vznikají a komplikují se. (Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 76)

Domov je velmi vzácná a důležitá věc. Dobrý domov je důležitá podmínka šťastného dětství. Šťastné dětství je jednou z podmínek dobrého a zdravého utváření lidské osobnosti. „Doma“ je tam, kam patříme, kde se s námi počítá, kam můžeme přijít, kde se na nás čeká, kde jsme přijímáni. Zde se utváří vědomí našeho já, naší společenské hodnoty. Domov vytváří dítěti především lidé. K domovu patří stálost prostředí, děti si vytváří vztahy nejen k lidem, s nimiž žije, ale také k věcem, které ho obklopují. S domovem je spojen i řád – denní program. (Matějček, 1986, s. 175-176)

Nikdo na světě si své rodiče nevybírá, což může být důvodem neštěstí a zlých životních podmínek mnoha dětí. Mnozí mladí lidé vstupují do vztahu velmi nezodpovědně – jsou příliš mladí, nepřipravení. Jestliže se k tomu ještě přidruží nevhodné bytové podmínky, ekonomická nedostatečnost, chudoba, alkoholismus aj., přichází na svět mnoho nechtěných dětí, můžeme říci i dětí, které rodiče zanedbávají, neumí, či nedokáží se o ně postarat. (Bakošová, 2005, s. 151)

Helus (2007, s. 95) uvádí, že hlavním východiskem i prioritou pro všechna školská zařízení pro výkon ústavní výchovy musí být princip pomoci a ochrany dítěte, nikoliv trest spojený se společenskou diskriminací.

K tradičním formám náhradní rodinné péče a výchovy opuštěných dětí patří dětské domovy. Jejich prvotní podoba byla formou sirotčinců, nalezinců, které poskytovali pomoc a péči sociálně nejslabším skupinám dětí, sirotkům, dětem z ulice apod. (Bakošová, 2005, s. 151)

V souvislosti s tradiční ústavní výchovou představuje některé mýty dětských domovů. Prvním z nich jsou vhodné podmínky. Dle tohoto mýtu mají všechny děti zabezpečené materiální podmínky pro rozvoj, výchovu a vzdělání. Dalším mýtem je profesionalita dosažená formálním školením. Tímto mýtem se myslí, že potřeby dětí můžou naplnit jen „školení profesionálové“. Zapomíná se na fakt, že jen biologičtí, náhradní rodiče mohou nejlépe tyto potřeby naplnit. A posledním mýtem je myšlen kolektiv, který je pro dítě nejvhodnějším prostředím. Psychická zátěž, kterou může způsobit dlouhodobý pobyt v kolektivu, jako by se ignorovala. (Matoušek, 1995 cit. Podle Bakošová, 2005, s. 152)

Obsah pojmu „domov“ zahrnuje čtyři rozdílné linie vzájemně se prolínající. První z nich souvisí s domovem, myšleno budovu, obytný prostor a prostor, který k této budově patří. Jde o technický aspekt prostředí, ve kterém žijeme. Druhá se váže ke složení obyvatel. Domov je tvořen rodiči, dětmi, sourozenci, někdy i dalšími příbuznými žijícími ve společné domácnosti. Třetí linie souvisí se širším sociálním prostředím, kamarády, sousedy, školami, s prostředím spojeným s důležitými životními událostmi. Ve čtvrté linii se odráží generační a genetická kontinuita života, kdy vpředu stojí nejbližší vztahy rodičů a dětí. Jestliže jde o dětský domov, co může jako instituce nabídnout? V první linii na technické úrovni v minulosti nabízel prostorové řešení, které bylo vzdálené reálnému bydlení dětí z běžného prostředí. Z domácího prostředí dítě zná kuchyň, ložnici rodičů, WC, dětský pokoj apod. V tradičním internátním modelu dětského domova se dítě setkává s ložnicemi pro děti, klubovnou, společnými sprchami, toaletami. Vychovatelé mají své vlastní WC, případně sprchu, svoji kancelář a někdy také kuchyňku. To v běžné rodině nebývá. Na první pohled to může vypadat paradoxně, ale dětský domov může být zejména pro některé starší děti a děti, které za sebou mají těžkou životní zkušenost prostředím, kde se cítí bezpečněji a kde mohou naplnit svou potřebu patřit do skupiny vrstevníků. Co se týká druhé linie, tedy personálního obsazení, najdeme mezi dětským domovem a reálným domovem zásadní rozdíly. Pravý domov je místem „mých lidí“ a „mých věcí“. V domácnosti dětského domova mají sice některé děti sourozence, ale především jsou tam přiřazeny a více či méně spolu kamarádsky žijí. Místo matky a otce mají vychovatelky, která s nimi nežije, jen za nimi chodí do práce. V třetí linii spojené s širším prostředím, ve kterém dítě vyrůstá, může dětský domov nejvíce suplovat reálný domov. Ve čtvrté linii může dětský domov nabízet dvou až třígenerační kontinuitu. Nelze v dětském domově zabezpečit kontinuitu genetickou, zpravidla nejsou zabezpečovány kontinuity rodinných tradic ani rituálů a zejména romským dětem není zabezpečena jejich kontinuita etnická. (Škoviera, 2007, s. 113 – 115)

Ústav může být do jisté míry světem pro sebe, jakýmsi ostrovem soběstačného řádu, kde je život omezenější a předvídatelnější než v okolním sociálním prostředí. Funkci ústavů lze definovat ve třech bodech. Prvním bodem je podpora a péče – tato funkce se projevuje v kojeneckých ústavech, dětských domovech apod. tam, kde je poskytována náhrada za chybějící rodinu. Dalším bodem je léčba, výchova a resocializace – je zřejmá ve věznicích, psychiatrických léčebnách a rehabilitačních ústavech, v zařízeních pro rizikovou mládež

apod. Společné úsilí těchto zařízení spočívá ve snaze o změnu stavu – klient opustí ústav v lepším stavu, než ve kterém byl přijat. Posledním bodem je omezení, vyloučení a represe – tato funkce je v popředí ve věznicích, psychiatrických zařízeních s nedobrovolným pobytem apod. Neexistence těchto zařízení by vedla k ohrožení společnosti kriminálně zaměřených lidí. (Matoušek, 1995, s. 22)

Výchovnou činnost v dětských domovech zabezpečují vychovatelé, kteří se ve službách střídají a svou činnost si plánují. Pro děti může být náročné citově se vázat na někoho, kdo není stále v jejich přítomnosti. (Bakošová, 2005, s. 152)

Postoj personálu ke klientům má být jak profesionální tak i osobní. Ústav je možno přirovnat k rodině, ale s výjimkou ústavu pro děti rodinou být nemá a nemůže být. Vychovatelé nejsou rodiči umístěných dětí, mohou být nanejvýš postavami rodiče v něčem připomínající. V něčem mohou vychovatelé připomínat kamarády, v něčem učitele, ale především jsou reálnou figurou zastávající profesionální roli. (Matoušek, 1995, s. 111)

Na osobnost pedagoga jsou ve školských výchovných zařízeních kladeny velké nároky a to především ve vztahu k jeho přirozené autoritě, podložené vysokou frustrační tolerancí a odolností vůči stresovým a konfliktním situacím, vyžadujícím mnohdy rychlá a racionální rozhodnutí. Pedagog v těchto zařízeních by měl mít dovednost v sociální komunikaci a schopnost citlivě vnímat sociální dění. Jeho postoje by měly vyjadřovat zájem, ochotu a připravenost k pomoci. (Janský, 2004, s. 104)

Rizikem delšího pobytu v ústavu může být tzv. hospitalismus, jedná se o stav dobré adaptace na umělé ústavní podmínky. V ústavu mívají děti plné přímé zaopatření, někdo pro ně vaří, stará se o finance, topí, organizuje dětem práci, pere, žehlí apod. V uzavřených institucích se může vyskytnout šikana. Oběťmi se většinou stávají nesebevědomí, slabí, nemocní a odlišní jedinci. Šikánování je násilné chování klientů vůči klientům. V dětských kolektivech může být podnětem pro uskutečnění šikany zrzavá barva vlasů, brýle, tloušťka, neobvyklé oblečení. V ústavech mívá šikánování ještě třetího účastníka z řad personálu, který napomáhá šikaně tím, že projevy přehlíží. Projevy mohou být modřiny, zranění, neadekvátní reakce na přítomnost něčí osoby. Někdy může docházet k šikaně ze strany personálu, kdy personál využívá svou moc k nepřiměřenému trestání, ponižování apod. Riziko šikany ze strany personálu je nejvyšší v ústavech, kde jsou klienty malé děti, lidé staří, mentálně retardovaní. (Matoušek, 1995, s. 107-111)

V dětských domovech jsou vytvářeny rodinné skupiny, kde se o děti starají stejní vychovatelé. Děti bydlí po dvou nebo třech, většinou si mohou vybrat, s kým svůj pokoj budou sdílet. Jedná – li se o děti dospívající, je jejich soukromí chráněno jako v rodinách. Obyvatelé ústavů se musejí přizpůsobovat režimu. Nemohou si dělat, co chtějí, jelikož hrozí riziko rušení ostatních spolubydlících – poslouchání hudby, studium u rozsvícené lampičky atd. Domov je místem, kde nejvíce můžeme být sami sebou a nejméně dodržovat konvenci svých společenských rolí a právě v tomto smyslu ústav domovem nikdy není. (Matoušek, 1995, s. 111)

Pojem rodinné skupiny by měl být používán velmi obezřetně a citlivě vůči dětem. Pracovníci by měli respektovat, že většina dětí svou vlastní rodinu má. Dětský domov by se neměl snažit rodině konkurovat, či ji nahrazovat. Měl by vytvářet organizační a výchovné prostředí podobné rodinnému, ale nesnažit se rodinu suplovat, popřípadě ji vytěšňovat. (Motejl et al., 2007, s. 70)

3.3 Vztah dítěte k rodičům po umístění do dětského domova

Rodiče si žádné dítě nevybírá, nikdo si nemůže dobrovolně vybrat, jakým lidem se narodí. V případě odloučení dítěte a rodičů je důležité udržovat jejich vzájemné vztahy, pokud je to možné, dítě má na kontakt s rodiči právo.

Rodiče představují pro dítě nejdůležitější osoby na světě. Na chování rodičů závisí i to, jakého člověka z dítěte vychovají a jak se dítě následně dokáže vyrovnat s vlastním životem. Pro dospělého člověka je rodičovství jednou z nejvýznamnějších součástí jeho sebevymezení. Generační vztahy vyplývající z časové posloupnosti jsou důležité pro celý život člověka, i když v různém věku se jejich význam liší. Představují vazbu k rodu a tudíž pevné zakotvení jedince. Jestliže toto není možné, působí rodová zakotvenost jako celoživotní zdroj nejistoty a nemusí být rozhodující, zda se jedná o rodinu biologickou, nebo náhradní. (Vágnerová, 2012, s. 6)

Vztah dětí po umístění do dětského domova ovlivňuje mnoho faktorů, jedním může být i ten, že rodiče své dítě zanedbávali. Zanedbávající rodiny se můžou vyznačovat tím, že např. špatně zvládají provoz domácnosti, fungování domácnosti je chaotické, chybí rodinná autorita, čili vedení, jsou méně soudržné apod. Rodič, který nemá schopnost sladit se

s dítětem, ať už trvale, či pod vlivem aktuálního stresu, buď dítě zanedbává, nebo se vůči němu chová intruzivně. Chování rodiče, který se ke svému dítěti nechová ohleduplně, může u tohoto dítěte vyvolat rozladění, jež může mít charakter hyperaktivizace, nebo naopak útlumu, což může posilovat k neadekvátním reakcím rodiče a vést k násilnému chování vůči dítěti. (Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 49)

Jak uvádějí Dunovský, Dytrych a Matějček (1995, s. 87), zanedbaností můžeme rozumět nedostatek výchovy v prostředí socioekonomicky nízké úrovně. Zanedbané dítě obvykle vyrůstá v jednoduchém, primitivním prostředí, s nedostatečnou hygienou, bez vhodných vzorců vyspělého chování. Dítě nechodí pravidelně do školy a ve svém prostředí nemá příležitost rozvinout svůj psychický potenciál. Zdrojem neblahých sociálních jevů nemusejí být pouze rodiny sociálně slabé, ale také rodiny ekonomicky zajištěné, hygienicky vzorné, poskytující dokonalé podmínky k vývoji. Jedná se o rodiny relativně vysoce postavené, v nichž rodiče dítěte mají náročná zaměstnání, která je vyčerpávají časově i psychicky a jejich zájem o dítě upadá.

Dalším významným faktorem ovlivňujícím vztah dítěte ke svým rodičům může být ten, že rodiče svému dítěti vědomě ubližují, týrají, zneužívají. Hostilní, nepřátelský vztah se projevuje násilím i nejrůznějšími škodlivými praktikami včetně sexuálního zneužívání. Takové jednání ze strany rodičů k dítěti může vést až ke smrti jeho potomka. (Dunovský, Dytrych a Matějček, 1999, s. 105)

Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí je v současnosti obecně označováno anglosaskou zkratkou CAN (Child Abuse and Neglect). (Bechyňová et. al., 2007, s. 9)

Syndrom CAN je definován jako poškození fyzického, psychického nebo sociálního stavu a vývoje dítěte, která vzniká v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby a v dané společnosti je hodnoceno jako nepřijatelné. Příznaky vznikají následkem aktivního ubližování nebo nedostatečné péče. (Bechyňová et. al., 2007, s. 9)

Jestliže je dítě již umístěno do ústavní výchovy, má právo setkávat se se svými vlastním rodiči. Pokud je dítě z rodiny odebráno, je třeba udržet vztahy mezi oběma rodiči a dítětem na nejvyšší možné úrovni. Zakázat nebo přerušit návštěvu osob odpovědných za výchovu nebo jiných osob v zařízení v případě jejich nevhodného chování, které by nepříznivě působily na dítě a jeho výchovu lze jen dočasně a s vědomím, že rodina stále zůstává nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje dítěti identifikační vzory,

seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Být spolu je pro rodiče a jejich děti základním prvkem rodinného života. Podmínky pro pobyt u rodičů dětí s nařízenou ústavní výchovou upravuje zákon O výkonu ústavní nebo ochranné výchovy i zákon o sociálně právní ochraně dětí. Ředitel zařízení a orgán sociálně právní ochrany dětí mají možnost pobyt u rodičů či jiných fyzických osob zakázat, jestliže není v zájmu dítěte - pokud je prostředí pro dítě nežádoucí. (Motejl et al., 2007, s. 40)

Dítě umístěné v ústavním zařízení může být propuštěno na nějaký čas domů k rodině. Propustkám předchází sociální šetření pracovníka sociálně právní ochrany dětí. Právě nevyhovující podmínky bývají důvodem pro umístění dítěte mimo rodinu. Požadavky na změny by měly odpovídat délce pobytu dítěte v rodině. Mohou se týkat materiálního vybavení domova – místo na spaní, hygienu apod., finanční přípravy, zajištění jídla, i podmínek toho, kdo v době propustky za dítě zodpovídá. Propustce by mělo předcházet zhodnocení kontaktu rodičů s dítětem týmem v ústavním zařízení. Průběh by měl být připraven společně s rodiči i dítětem. Po návratu by měli pracovníci zařízení zjistit, jak dítě pobyt u rodičů strávilo, zda se podmínky zlepšily a zda se dítě těší na další kontakt se svou rodinou. Je důležité, aby rodiče věděli, jak dítě tráví den v ústavním zařízení a snažili se tento režim v průběhu propustky respektovat. Zejména u mladších dětí je důležité sladění denního režimu v rodině a v ústavu. Rodiče je třeba podpořit, aby byli schopni dítěti jasně stanovovat pravidla, která respektují věk i bezpečí. Rodiče často potřebují pomoc, aby v rámci propustek byli schopni dítěti stanovovat pravidla a adekvátně reagovat, když tyto pravidla děti poruší. Mnohdy mívají pocity viny z umístění dítěte mimo rodinu a během propustek se dětem snaží toto oddělení vynahradiť. (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 123- 124)

Sanace je chápána jako práce s rodinami dětí zanedbávajícími či rodinami sociálně vyloučenými. Z původní rodiny musí být vyzdviženy veškeré pozitivní aspekty vazby mezi dítětem a rodinou a tyto vazby musí být vhodným způsobem rozvíjeny. K tomu je důležité vytvořit rodině prostor a sociální péči. Nikoli klást překážky a omezení tím, že budeme dítě od rodiny izolovat, což může vzniknout důsledkem omezování osobního kontaktu a telefonátů, či bránění krátkodobých pobytů dítěte v rodině. (Motejl et al., 2007, s. 67)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V první části práce jsme vymezili teoretickou oblast vybraného tématu. V následujících kapitolách se zaměříme na představení realizace samotného výzkumu, který probíhal v dětském domově. Pro zachování anonymity citlivých údajů záměrně nezmiňujeme název námi vybraného dětského domova, rovněž jména respondentů jsou změněna.

Nejdříve jsme si stanovili výzkumný problém ve znění: Jak samotné děti umístěné v dětském domově vnímají vztahy panující mezi nimi a vlastními rodiči.

Na základě zvoleného výzkumného problému byl stanoven hlavní cíl výzkumu, posléze vedlejší cíle a výzkumné otázky. Na základě zvolených cílů jsme vybrali druh výzkumného pojetí a výzkumný vzorek. V závěru této části jsme analyzovali zjištěné informace plynoucí z výzkumného šetření.

4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

V rámci diplomové práce si klademe za hlavní cíl zjistit, jaký vztah mají děti umístěné v dětském domově ke své vlastní rodině, ze které byly z nejrůznějších důvodů odebrány, jak tedy tyto vztahy interpretují.

Pro výzkum jsme si stanovili i dílčí cíle. Jedním z nich je zjistit důvody umístění dítěte mimo svou rodinu. V rámci výzkumného šetření jsme chtěli objasnit, jaký byl život dítěte v rodinném prostředí před umístěním do dětského domova. V úvodu práce jsme zmínili, že je pro nás závažnější nezájem dětí být se svou rodinou v kontaktu. Ve výzkumném šetření se zaměřujeme také na kontakt dětí s biologickými rodiči, což je poslední dílčí cíl.

Hlavní výzkumná otázka zní: Jaký mají vztah děti umístěné v dětském domově se svými rodiči?

Pro výzkum jsme si stanovili i níže uvedené dílčí výzkumné otázky.

DVO 1: Jaký byl vztah mezi dítětem a jeho rodiči před umístěním do dětského domova?

Snažili jsme se zjistit, jak se změnil vztah mezi rodiči a dětmi po umístění do dětského domova k oběma rodičům.

DVO 2: Jak děti interpretují život v rodině před umístěním dítěte do zařízení?

Prostřednictvím této otázky jsme se snažili zjistit, jaký byl život dítěte před umístěním do zařízení. Zajímalo nás, v čem děti spatřují největší problém.

DVO 3: Jak probíhá kontakt dítěte s vlastními rodiči po umístění do zařízení?

Naším cílem bylo rozpoznat, zda jsou děti po umístění do zařízení v kontaktu se svou původní rodinou, zda jezdí na víkendové pobyty a jak tyto pobyty probíhají.

4.2 Druh výzkumu

Vzhledem k našemu tématu a zvolenému cíli jsme si vybrali aplikaci kvalitativního výzkumu. Naším cílem je porozumět problematice vztahů mezi dětmi a jejich rodiči po umístění do dětského domova. Gavora (2010, s. 36) uvádí, že hlavním cílem kvalitativního výzkumu je porozumět člověku. Cílem není zevšeobecnění údajů, nýbrž hluboké proniknutí do konkrétního případu, objevení souvislostí, kdy toto kvantitativní výzkum neumožňuje.

Kvalitativní výzkum je proces hledání a porozumění, který je založený na metodologických zvycích zkoumání sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří celistvý obraz, analyzuje texty, informuje o názorech účastníků, provádí výzkum v přirozených podmínkách. (Hendl, 2005, s. 50)

Námi vybrané téma je pro respondenty citlivé. Kvantitativní výzkum se nám proto jeví jako neefektivní.

4.3 Metoda získávání dat

Jako stěžejní metodu výzkumného šetření jsme vybrali metodu rozhovoru. Švaříček, Šedřová et al. (2007, s. 159) definují hloubkový rozhovor jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu obvykle jedním badatelem prostřednictvím několika otevřených otázek. Rozhovor je dle nich nejčastější užívanou metodou sběru dat při volbě kvalitativního pojetí výzkumu. Pomocí rozhovoru jsou zkoumány členové určitého prostředí, specifické sociální skupiny s účelem získat stejné pochopení událostí, jakým členové dané skupiny disponují. Otevřené otázky výzkumníkovi umožňují

porozumět pohledu jiných lidí. Můžeme zachytit výpovědi a slova v jejich přirozené podobě. To je jeden z principů kvalitativního výzkumu. Rozlišujeme dva základní typy hloubkového rozhovoru:

- polostrukturovaný rozhovor vycházející z připraveného seznamu témat a otázek,
- nestrukturovaný neboli narativní rozhovor založený na jedné předem připravené otázce.

Dále Hendl (2005, s. 164) charakterizuje naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí jako hlavní skupinu metod sběru dat v empirickém výzkumu.

Výzkumné šetření bylo uskutečněno prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovory se realizovaly v dětských pokojích respondentů. Otázky byly předem připraveny. Polostrukturovaný rozhovor jsme zvolili z důvodu, aby děti měly možnost se k tématu vyjádřit po svém, ale zároveň by se neměly vzdálit od podstaty problému. Během rozhovoru jsem tak měla možnost sledovat verbální i nonverbální projevy dětí. Hendl (2005, s. 162) uvádí, že *polostrukturované dotazování se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností procesu, celého procesu získávání informací.*

Polostrukturovaný rozhovor byl rozdělen na několik částí dle výzkumných otázek. K jednotlivým částem jsou přiřazeny konkrétní otázky. Schéma rozhovoru je znázorněno v příloze P II.

4.4 Výzkumný vzorek

Pro výběr respondentů do výzkumného šetření byla využita varianta prostého záměrného výběru. U kvalitativního výzkumu se vždy používá záměrný výběr respondentů. Záměrný výběr je potřebný z důvodu nutnosti zapojení vhodné osoby – osoba by měla mít potřebné vědomosti a zkušenosti z daného prostředí. Jen tak mohou podat bohatý a skutečný obraz. Ve srovnání s kvantitativním výzkumem se v kvalitativních metodách výzkumník soustředí na méně případů. Jde však o intenzivní hluboké zkoumání. (Gavora, 2010, s. 183)

Základním souborem jsou děti umístěné do dětského domova. Výběrovým souborem jsou děti, které byly ochotny se do našeho výzkumu zapojit, děti žijící v dětském domově déle jak tři měsíce. Vzhledem k možnosti emotivního zabarvení, zkreslení situace či promítání

představ a fantazií jsme pro větší objektivitu byly do výzkumu zapojeny děti splňující věkovou hranici od 14 – 19 let včetně.

Do výzkumu byli tedy zahrnuti respondenti, kteří splňovali následující kritéria:

- zájem respondenta,
- děti žijící v dětském domově déle jak 3 měsíce,
- věk od 14 do 19 let.

Výzkumný vzorek sestával z 6 dětí – 5 dívek a 1 chlapce. Všichni respondenti splňovali výše uvedená kritéria.

Rozsah výzkumného souboru se neurčuje statisticky, ale řídí se saturací. Jestliže výzkumník zjistí, že nejsou přinášena nová data, či se opakují, výběr se ukončí. (Gavora, 2010, s. 184)

Do dětského domova jsem chodila jako dobrovolnice dva roky. Měla jsem tak možnost s dětmi navázat kamarádské vztahy, povídat si s nimi téměř o čemkoli – o problémech v rodině, prožitých trápeních, láskách. Kamarádské vztahy vyvolal i fakt, že mezi mnou a dětmi není příliš velký věkový rozdíl. Po mé dobrovolné praxi v dětském domově mi byla ze strany vedení nabídnuta práce sociální pracovnice, později vychovatelky. Z tohoto důvodu pro mne nebyl problém oslovit děti, zda by byly ochotny se do mého výzkumu zapojit. Jelikož všechny děti osobně velmi dobře znám a detailně znám i jejich nelehké životní příběhy, měla jsem představu, které děti bych mohla oslovit.

V této části se pokusím představit životní příběhy dětí, které byly do výzkumu zapojeny. Všechny informace zde uvedeny, jsou zapsány na základě detailního prostudování jednotlivých spisů dětí, seznámení s jejich rodinnou situací a z výpovědí samotných dětí vyplývajících z polostrukturovaného rozhovoru. Z etického důvodu jsou jména respondentů změněna. Životní příběhy respondentů jsou za sebou posloupně seřazeny dle pořadí v rozhovoru.

Respondentka Romana

Pohlaví: dívka, navštěvuje 4. ročník střední odborné školy

Věk: 19 let

Respondentka Romana je v zařízení umístěna pět let. Před umístěním žila se svou matkou a otcem v rodinném domě.

Rodina se na první pohled jeví jako fungující. Matka i otec jsou zaměstnaní, rodina se zvenku neprojevuje nijak patologicky. Respondentka byla rodiči adoptována již v útlém věku, jelikož matka své děti mít nemohla. Je jí známo, že rodiče jsou adoptivní. Své biologické rodiče nehledá, nejeví o ně zájem. Problémy byly spatřovány již na prvním stupni základní školy, kdy dívka lhala, přepisovala známky. S postupem času se problémy stupňovali, vyskytovaly se časté konflikty s matkou, kdy dívka začala utíkat z domu. Kvůli častým útěkům se dopouštěla drobných krádeží. Byla i v pátrání policie. Přestala rodiče respektovat jako autority, měla problémy ve škole. Rodiče požádali o předběžné opatření a umístění dítěte mimo rodinu. Zpočátku byla dívce nabídnuta ze strany rodičů několikrát možnost návratu domů, avšak dívka toto odmítla. Matka je velmi dominantní žena, s Romanou neměly nikdy hezký vztah.

S otcem měla dívka vždy kladný vztah, dodnes se o něm vyjadřuje hezky. V současnosti s rodiči téměř kontakt neudrží. Vyhýbá se kontaktu s matkou, tudíž na prázdninové či víkendové pobyty k rodičům nejezdí.

Respondentka Klára

Pohlaví: dívka, navštěvuje 3. ročník střední odborné školy – obor cukrář

Věk: 18 let

Klára je v zařízení necelé tři roky. Před nařízením ústavní výchovy žila společně se svou matkou.

Jedná se o neúplnou rodinu, Klára již po narození byla svěřena do výchovy matky. Matka s dcerou bydlela v rodinném domě společně s dalšími rodinnými příbuznými. Zpočátku bylo toto soužití bez problémů. Matka se často s kamarády toulala po ulicích a péči o dceru přestala zvládat, na výchovu nestačila. Nezletilá měla časté absence ve škole, velmi špatný prospěch. Matka byla po celou dobu nezaměstnaná, závislá na sociálních dávkách. Vlivem špatné finanční situace přišli o dům a nastěhovali se do azylového domu, kdy matka dceru stále zanedbávala, upřednostňovala přátele. Dívka sama požádala sociální pracovníci o odebrání z matčiny péče a umístění do dětského domova. Matka jí tuto skutečnost vytýkala, nesouhlasila s tím. K otci Klára jít nemohla, otec trpí závislostí na alkoholu, péči o dceru by nezvládl.

Nyní Klára obnovuje vztah s otcem, začíná se s ním stýkat, chodí k němu na návštěvy. Matka se zpočátku snažila hledat si práci, aby svou dceru získala zpět do péče. Nyní je vztah mezi Klárou a matkou špatný. Matka o dceru nejeví zájem, nijak ji nekontaktuje.

Respondentka Ema

Pohlaví: dívka, navštěvuje 1. ročník středního odborné školy

Věk: 16 let

Nezletilá dívka je v dětském domově umístěna od srpna roku 2012. Před umístěním do zařízení pobývala u pěstounky, se kterou má v současné době poměrně spleťtý vztah.

Dívka pochází z neúplné rodiny – otec v útlém věku dívky zemřel. Matka si našla přítele, který společně s dívkou a její sestrou žil ve společné domácnosti. Nový partner matky v nadměrné míře požíval alkoholické nápoje, opakovaně matku napadal, posléze se agresivně choval i k dětem. Partner byl po zásahu policie z domu vykázan a již se nevrátil. Po této zkušenosti matka začala trpět depresemi, problémy řešila alkoholem. Mezi ní a dcerami se vytvořil hezký, kamarádský vztah. Avšak její benevolentní výchova, problémy s alkoholem zapříčinily konflikty v rodině. Sestra dívky byla poté svěřena do výchovy prarodičů. Respondenta Ema žila s matkou, se kterou se stále stěhovaly. Matka pracovala v nočních podnicích, kde provozovala prostituci. V této době docházelo mezi ní a matkou k častým sporům. Při pobytu v azylovém domě se dívka seznámila s budoucí pěstounkou, kdy péče pěstounky o dívku se jevila jako nejlepší řešení. Pěstounka měla své tři děti. Kvůli častým hádkám mezi dívkou a dětmi pěstounky nebylo jejich soužití po čase možné, proto dívka musela být umístěna do dětského domova.

V současné době Ema s matkou udržuje telefonický kontakt, matka ji sporadicky přijede navštívit. Na prázdninové ani víkendové pobyty Ema k matce nejedí.

Respondent Ota

Pohlaví: chlapec, navštěvuje 9. třídu základní školy.

Věk: 15 let

Respondent Ota je v zařízení ústavní výchovy umístěn od listopadu 2011. Před nařízením ústavní výchovy žil společně se svým bratrem a matkou.

Ota je v zařízení umístěn společně se svým bratrem. Má další dvě sestry, které již založily své vlastní rodiny. Chlapec pochází z rodiny rozvedených partnerů. Rodiče se rozvedli již před jeho narozením. Děti byly vychovávány matkou. Matka má problémy s požíváním alkoholu, je nezaměstnaná. Ze strany sociálních pracovníků a terénních pracovníků jí byla mnohokrát nabídnuta pomoc, kterou však matka nevyužila. S dětmi se často stěhovali, péči o své syny zanedbávala. Chlapci byli několikrát přistiženi při krádeži potravin v supermarketu. Bratr Oty měl problémy s vysokou absencí ve škole.

Matka nyní žije na ubytovně, našla si přítele. Otec má časově náročné zaměstnání, žije se svými rodiči, o které se stará. O chlapce otec jeví zájem, avšak v péči je mít nechce. Kvůli nadměrnému požívání alkoholických nápojů není možné, aby chlapci vyrůstali se svou matkou. K oběma rodičům jezdí chlapci na víkendové a prázdninové pobyty.

Respondentka Diana

Pohlaví: dívka, navštěvuje 8. třídu základní školy

Věk: 14 let

Dívka žije v dětském domově od svých osmi let. Během této doby poznala život ve více dětských domovech.

Dívka pochází z úplné rodiny. Má jednoho bratra. Oba rodiče byli nezaměstnaní a v nadměrné míře požívali alkoholické nápoje. Měli podstoupit léčbu se závislostí na alkoholu. Rodiče byli trestaní za trestní čin týrání svěřené osoby. U dívky byly prokázány kožní zranění. Výchovu bratra rodiče nezvládali. Bratr Diany je hyperaktivní, neukázněný, vulgární. Nějakou dobu byl umístěn ve výchovném ústavu. Oba rodiče vzhledem k jejich finanční situaci a nejistému bydlení souhlasili s umístěním jejich dětí do ústavního zařízení.

Obě děti strávily u rodičů dlouhodobou dovolenku. Během tohoto času mělo být prokázáno, zda rodiče jsou schopni péči o své dvě děti zabezpečit. Pobyt dětí u rodičů se jevil jako nefunkční. Rodiče mají stále problém s alkoholem, mezi otcem a synem probíhaly časté konflikty, které mnohdy vyústily až ve fyzické napadení. Matka je stále nezaměstnaná. Otec práci má, avšak dá se předpokládat, že v této práci nesetrvá dlouho.

V současné době jsou děti s rodiči v telefonickém kontaktu, na víkendové či prázdninové pobyty k rodičům prozatím nejezdí.

Respondentka Kristýna

Pohlaví: dívka, navštěvuje 9. třídu základní školy

Věk: 16 let

Kristýna pochází z úplné rodiny. Jedná se o velmi početnou rodinu sestávající z matky, otce a 9 dětí. Z toho jedna dcera má již své dítě. Takto početná rodina žila v malém bytě s jedním pokojem v části města, kde se nachází mnoho podobně dysfunkčních rodin. Otec je závislý na alkoholu. Matka se snažila péči o děti zvládat, avšak oba rodiče neměli práci – byli nezaměstnaní. Jejich finanční příjmy tvořily pouze sociální dávky. Děti měly ve škole časté absence, velmi slabý prospěch. Nyní jsou stále oba rodiče evidováni na úřadu práce. Otec o změnu situace neusiluje, stále je závislý na alkoholu. V současné době matka od otce odešla, našla si nové bydlení. Matka své děti v zařízení kontaktuje, chodí za nimi, děti jezdí na víkendové i prázdninové pobyty. Otec nejeví zájem.

4.5 Způsob zpracování dat

Rozhovory se odehrávaly v lednu 2014 a poté byly přepsány do písemné podoby prostřednictvím programu Microsoft Word. Po dohodě s dětmi se rozhovor odehrával v soukromí jejich dětských pokojů. Zde jsme během rozhovoru nebyli nikým rušeni. Během mého působení v dětském domově jsem s dětmi navázala důvěrné vztahy a děti tak neměly problém se mi během rozhovoru otevřít a odpovídat na otázky pro ně velmi osobní. Děti při rozhovoru nebyly nervózní, odpovídaly zcela přirozeně. Některé odpovědi byly stručné, jiné obsáhlé. Komunikační dovednosti dětí byly průměrné, odpovídající jejich věku a mentální úrovni. Často se objevovaly nespisovné výrazy, nářečí. Jelikož děti osobně znám, nebyl pro mě problém sestavit otázky tak, aby jim všechny děti porozuměly a byly tak schopny na ně odpovídat. Otázky byly formulovány srozumitelně, neobjevovaly se žádné odborné výrazy. Jako výzkumník jsem se snažila držet předepsaného návodu otázek, avšak každý rozhovor byl individuální.

Děti byly již dopředu obeznámeny s podstatou výzkumu. Měly tak možnost si dobře promyslet, zda se do mého výzkumného šetření zapojí. Nikdo nebyl nucen, před zahájením rozhovoru jsem měla ústní souhlas všech respondentů. Některé děti odradilo, že průběh rozhovoru bude nutné nahrávat na diktafon. Musela jsem jim několikrát připomenout, že

informace, které mi sdělí, budou použity pouze pro mé studijní účely a nebudou nijak zneužity. Děti byly ujistěny, že rozhovory budou anonymní, nikde nebudou uvedena jejich jména, bydliště ani fyzický popis. Gavora (2010, s. 199) uvádí, že velmi důležitou zásadou při realizaci kvalitativního výzkumu je nezveřejňovat osobní údaje respondentů, aby nedošlo k poškození zkoumaných osob. Výzkumník u publikovaných výsledků musí dbát na neidentifikovatelnost osob i konkrétního prostředí. Tento postup je označován jako utajení identity osob – důvodem je ochrana soukromí. O tomto způsobu zacházení s osobními údaji musí výzkumník osoby informovat, což pomáhá budovat důvěru mezi ním a respondentem.

Důvěrnost znamená, že nebudou zveřejněna žádná data, jež by umožnila čtenáři identifikovat účastníky výzkumu. Badatel by měl zabezpečit všechny účastníky zkoumání o zachování důvěrnosti a měl by to důsledně dodržovat. (Švaříček, Šed'ová et al., 2007, s. 45)

Stalo se mi, že některé děti odmítly rozhovor realizovat, jelikož nechtěly opětovně vzpomínat a mluvit o svých trápeních spojených ze ztráty rodiny, což je pochopitelné, jelikož je to pro děti opravdu hodně citlivá záležitost. Jejich rozhodnutí jsem samozřejmě plně akceptovala.

Žádný účastník by neměl být nucen účastnit se výzkumu, měl by mít právo kdykoliv z výzkumu vystoupit. Všichni jedinci by měli být obeznámeni s podstatou výzkumného šetření a dopadu na jejich osobu tak, aby tomu porozuměli. Respondenti by měli mít právo klást otázky. Vždy se musí respektovat soukromí jedinců. (Creswell, 2009, s. 74)

Na základě vysloveného souhlasu všech respondentů byl pořízen audiozáznam. Poté jsme data připravili ke zpracování prostřednictvím přepisu audiozáznamu do textové podoby. *Transkripce se nazývá proces převodu mluveného projevu interview nebo skupinové diskuse do písemné podoby. Pro podrobné vyhodnocení je však transkripce podmínkou. Je možné pak zdůrazňovat důležitá místa podtrháváním, opatřovat určitá místa komentářem na kraji stránky nebo vytvářet seznamy a srovnávat jednotlivá místa v textu. (Hendl, 2005, s. 207)*

Jako design výzkumu jsme zvolili techniku analýzy kvalitativních dat prostřednictvím prvků zakotvené teorie, dle které je třeba jednotlivé rozhovory kódovat, což představuje podle Strausse a Corbinové operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány a opět novými způsoby poskládány. (1999, s. 52)

Rozhovory byly rozebrány pomocí kódování. *Kódování představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a opět složeny novými způsoby. Je to ústřední proces tvorby teorie z údajů.* (Strauss, Corbinová, 1999, s. 39)

Otevřené kódování je část analýzy zabývající se označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů. Bez tohoto prvního kroku by nemohl proběhnout zbytek analýzy ani následná komunikace. Během otevřeného kódování jsou údaje rozebrány na samotné části a pečlivě prostudovány, porovnáním jsou zjištěny podobnosti a rozdíly. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 43)

Dále jsme využili metodu axiálního kódování. Jde o soubor postupů, pomocí kterých jsou údaje po otevřeném kódování znovu uspořádány novým způsobem. Vytváří se spojení mezi kategoriemi. To se činí v duchu kódovacího paradigmatu, který zahrnuje podmiňující vlivy, kontext, strategie jednání, interakce a následky. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 70)

Jako poslední jsme využili selektivní kódování. Jde o proces, kdy se vybere jedna centrální kategorie, která je pak systematicky uváděna do vztahu k ostatním kategoriím. (Strauss a Corbinová, s. 86)

5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Vytvořili jsme ústřední kategorie sestávající z jednoho slova, sekvence slov. Vznikly kategorie a subkategorie.

V úvodních otázkách jsme se respondentů ptali na věk a délku pobytu v dětském domově. Pro větší přehlednost přidávám tabulku se seznamem respondentů:

Jméno respondenta	Věk	Délka pobytu v dětském domově
Romana	19 let	5 let
Klára	18 let	3 roky
Ema	16 let	1,5 roku
Ota	15 let	3 roky
Diana	14 let	8 let
Kristýna	15 let	2,5 roku

Tab. 1 Seznam respondentů a jejich základní údaje

5.1 Výsledky otevřeného kódování

V první části jsme přepsaný rozhovor rozdělili na jednotky. Postupně jsme analyzovali případ za případem, takže podobným jevům jsme přidělili stejná jména. Jakmile jsme v údajích rozpoznali určité jevy, seskupovaly jsme kolem nich pojmy. Seskupováním pojmů, které příslušely danému jevu, vznikly kategorie. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 44 -45)

Pro větší přehlednost uvádíme tabulku obsahující kategorie, subkategorie a jim odpovídající kódy.

Kategorie	Subkategorie	Kódy
Rodina	Život v rodině	V jednom domě, chaos, stěhování, standart, náplň, absence financí
	Nefunkčnost	Únik, netečnost, křik, odmítání, nedostatečná péče, závislost, zmaření, neschopnost, prohra, zákaz, týrání, zameškané hodiny
	Lepší život	Preference, prosba, doufání, snaha, naděje, přání, překvapení
Vztahy před umístěním	Špatné vztahy	Neúcta, odmítání, zlost, hádky
	Pevné sepjetí	Lásky, rodinná vazba, zastání, náhrada
	Odloučení	Smrt, separace, marnost, rozvod
Současné vztahy		Opovržení, lhostejnost, nezájem, síla, náklonnost, mír
Kontakt s rodiči		Četnost, pocity, druh, program

Tab. 2 Výsledky otevřeného kódování

V následující interpretaci byly použity signifikantní výrazy, z nichž byly vytvořeny jednotlivé kódy - označení. Za počátečním písmenem jména respondenta je uvedeno pořadové číslo, které odpovídá sledu výpovědí v rozhovoru.

5.1.1 Kategorie Rodina

Subkategorie Život v rodině

Nejdůležitější kódy pro vznik kategorie: v jednom domě, chaos, stěhování, standart, náplň, absence financí.

Vlastnost – dimenzionální rozsah

Migrace – frekventovaná

Finanční příjmy – žádné

V teoretické části jsme uvedli nezastupitelný význam rodiny pro život dítěte. Do rodiny se člověk rodí, rodina je základem lidstva. Tři z oslovených dětí poznaly život v úplné rodině, který sestával z otce, matky, dětí a sourozenců. V dnešní době zaznamenáváme vzrůst počtu neúplných rodin, jak jsme již zmínili v teoretické části. I naši respondenti pocházejí z neúplné rodiny. Tři děti žily pouze s matkou. I přes to, že v současné době klesá význam širší rodiny, dvě z dětí žily i s dalšími rodinnými příbuznými – babička, dědeček. Ani jedno dítě nevyrostlo v neúplné rodině, kdy by péči o dítě obstarával pouze otec. Absence otce ve výchově dítěte také ovlivňuje život dítěte v mnohých oblastech. V některých případech roli otce zaujal přítel matky.

Zmíníme důležitost domova. Stává se pro jedince místem, kde může prožívat své radosti i starosti, kde může být sám sebou, kde je obklopen blízkými lidmi. Toto místo děti vlivem situací neměly. Problémem bylo časté stěhování. Dítě nemělo pocit určitého zázemí, nemělo domov. Jedna respondentka uvedla, že stabilním místem, kde s matkou vydržely delší dobu, byl azylový dům. Pro vývoj dítěte je velmi důležité, aby žilo ve stabilním prostředí, kde je chráněno před chaotickým světem, jak jsme psali v kapitole o deprivaci dítěte. Jedna respondentka uvedla, že se s matkou stěhovali až šestkrát do roka.

Děti pocházejí z různých poměrů. Z velké části se jedná o sociálně slabé rodiny, kdy rodiče jsou nezaměstnaní – závislí na sociálních dávkách. Ve svých výpovědích děti zmiňovaly

absenci finančních prostředků. S finančními prostředky souvisí strava, bydlení, ošacení dětí a mnohé další věci potřebné pro rozvoj dítěte.

Signifikantní výrazy respondentů:

Romana R 10: *Já jsem žila s mamkou a s taťkou a bydleli jsme na vesnici.*

Klára K 10: *Bydlela jsem vlastně v rodinném domku s matkou, se strýcem a s prababičkou. Poté, co zemřela prababička, tak jsem tam bydlela jenom já s matkou a strýc.*

Ema E 12: *My jsme žili v takovém velkém domě. A byla tam prababička, babička, dědeček, mamčin přítel, no mamčin přítel potom odešel, ségra, já.*

Ota O 19: *S mamkou a s bráchou.*

Diana D 13: *S rodičemi a s bratrem.*

Kristýna K 13: *S mamkou, s otcem, sourozencema. Pak mamka nebyla s otcem, ale pak s přítelem.*

Ema E 13: *Život předtím, to bylo takové chaotické.*

Ema E 15: *V azylovém domě jsme bydlely zhruba rok, co si pamatuju. To bylo naše takové stálé. Potom jsme už bohužel pendlovaly. Pětkrát až šestkrát do roka jsme se stěhovaly.*

Ota O 17: *Tříkrát jsme se stěhovali z jednoho města do druhého města a potom v druhém městě jsme se stěhovali dvakrát*

Diana D 14: *...já jsem chvíli byla v jednom domově a pak jsem byla půl roku doma, pak jsem šla znovu do dětského domova.*

Ema E 13: *My jsme se přestěhovali jakože za máminýma rodičema a tam byla ta prababička. Máma si vlastně potom našla toho přítele a začali jsme nadstavovat ten vrch, pokojíky se nám zařizovaly a všechno jsme měli svoje.*

Ema E 13: *Gauč jsem tam měla, jo skříně, opravdu všechno tak krásně zařízené.*

Ema E 13: *Já jsem s ním chodívala na zahradu, nechával mě rýt, zaučoval mě v kuchyni, učil mě vařit, on je vyučený šéfkuchař....učil mě jak práci na zahradě, tak práci v kuchyni.*

Ema E 7: *Mamka neměla finanční prostředky na to, aby mě zajistila.*

Kristýna K 10: *...nebyly na to podmínky, vlastně peníze.*

Subkategorie Nefunkčnost

Nejdůležitější kódy pro vznik kategorie – únik od problémů, netečnost, křik, odmítání, nedostatečná péče, závislost, zmaření, neschopnost, prohra, zákaz, týrání, zameškané hodiny.

Vlastnost – dimenzionální rozsah

Lhostejnost – vysoká

Péče - nedostatečná

Absence ve škole – opakovaná

Dysfunkce – častá

Děti popisovaly život v rodině. Setkaly se s mnoha negativními jevy – se špatným zacházením, závislostmi, nezájmem ze strany rodičů. V teoretické části jsme popsali, na které děti se vztahuje sociálně právní ochrana. Jedna respondentka hovořila o problémech s matkou, které zapříčinily její úniky z domova. Jiní respondenti hovoří o zanedbané péči. Zanedbávání se může projevat špatným zvládnutím provozu domácnosti, fungování domácnosti je chaotické, chybí rodinná autorita, čili vedení. Se špatným vedením souvisí i školní docházka, jak jsme uvedli v teoretické části. Rodiče nebyli schopni zajistit, aby se jejich dítě řádně vzdělávalo. Jeden chlapec se setkal se stovkou neomluvených hodin, kdy jeho matka tomu jen nečinně přihlížela.

Děti se ve svých rodinách setkaly také se závislostí na návykových látkách – alkoholu. V rodinách pěti respondentů se vyskytuje závislost na alkoholu. Respondenti hovořili o agresi, kterou alkohol způsobil.

Signifikantní výrazy respondentů:

Romana R 10: *Měla jsem problémy s mamkou...pak jakože jsem začala kvůli mamce utíkat.*

Romana R 13: *Nereagovala nijak, většinou mě hledala babička, tatka a děda.*

Romana R 14: *Když jsem se vrátila, mamka mě seřvala.*

Romana R 24: *Nechovala se ke mně, jak by měla.*

Klára K 7: *Mamka se o mě přestala starat, žili jsme v kritických podmínkách, takže jsem skončila v dětském domově ...ta péče tam trošku kolísala...*

Ema E 8: *...takže vlastně tam byla i ta nedostatečná péče, prostě opravdu to bylo takové na hraně.*

Ota O 9: *Kvůli mamě a tátovi a kvůli prostě špatné výchově.*

Kristýna K 19: *Tak to, že neumí zajistit lepší podmínky.*

Ota O 10: *Spočívá v tom, že máma pila a táta se o nás nestaral.*

Ema E 13: *Začal být strašně agresivní, byl strašně agresivní. Když se napil, začal mámu bít, nás psychicky týrat, i fyzicky třeba...A oni vlastně to, co vybudovali, na co si půjčili, tak oni to tím alkoholem a tou agresí a tím vším to zničili. Takže to úsilí a to stavení bylo úplně vniveč...Já jsem teda více méně žila jako dítě ulice se ségrou.*

Diana D 9: *Převážně tam byl problém s alkoholem u rodičů a pak ještě aj s bydlením...*

Kristýna K 20: *Tatka vlastně pije a nemá vůbec žádný zájem.*

Ema E 16: *Strašně mi na ní vadí, že se nedokáže postavit na nohy, že není taková, jako byla dřív. Nebojuje, je to mladá baba a nebojuje.*

Ema E 17: *Nechala to napospas osudu.*

Ota O 19: *...brácha měl přes sto neomluvených hodin ve škole.*

Ota O 22: *Věděla. Ona ho nechávala doma a napsala mu nějakou omluvenku.*

Ota O 39: *Tatka se nás nesnaží dostat do péče. Tatkově je přednější práce. Kdyby mohl, tak by si nás asi nevzal, protože má hodně práce.*

Kristýna K 10: *...že kvůli škole, že jsme nechodili, že na to nebyly asi podmínky – vlastně peníze.*

Subkategorie Lepší život

Nejdůležitější kódy pro vznik kategorie: preference, prosba, doufání, snaha, naděje, přání, překvapení.

Vlastnosti – dimenzionální rozsah

Touha – velká

Údiv – značný

Snaha – mizivá

Sliby - nenaplněné

Děti vyrůstaly v takových podmínkách, že jejich přáním bylo žít jinak – hlavně lépe. Tři z respondentů vyslovili přání odejít z domova. Chtěli zažít lepší život i s tím rizikem, že budou vyrůstat bez svých rodičů. Jedna dívka se vyjádřila, že by si život bez matky nedokázala představit, přeje jí, aby byla šťastná, avšak toužila po „normálním“ životě. Některé děti pocítily naději na lepší život.

Někteří rodiče se snaží dostat své dítě zpět do péče, snaží svou situaci změnit, zařizují si nové bydlení, tvoří pro dítě zázemí. Bohužel se vyskytují i rodiče, kteří své snažení již vzdali.

Signifikantní výrazy respondentů:

Romana R 8: *Oni se mě pak ptali, že jestli se chci vrátit domů anebo jít jinam. Já jsem řekla, že nechci jít domů.*

Klára K 8: *...takže jsem vlastně šla na sociálku a poprosila jsem paní sociální, aby mi zařídila odchod do domova.*

Klára K 9: *To už bylo několikrát, že bych měla jít do dětského domova.*

Ema E 8: *Já už jsem chtěla mít takový ten normální život, tak jsem šla do pěstounské.*

Diana D 15: *Slibili hodněkrát, že přestanou pít, ale pořád se to ještě nestalo.*

Klára K 13: *Dřív, když jsem přišla do domova, tak se ze začátku snažila, abych šla zpátky k ní, hledala si práci, všechno možné.*

Ema E 17: *Upřímně si myslím, že se nesnaží, nechala to napospas osudu.*

Diana D 16: *Právě že jsem si všimla, že se nesnaží.*

Ota O 25: *Vlastně teďka si našla nové bydlení, teď to tam bude asi měsíc opravovat, nastěhujou tam nábytek. Mamka potom zažádá, pak proběhne soud a nevíme, jak to dopadne.*

Kristýna K 40: *Mamka se vždycky snažila a taťka to kazil.*

Ema E 9: *...nedokázala jsem si představit život bez ní.*

Ema E 13: *A my jsme otevřeli ty pokoje a prostě to bylo úplně něco neskutečného, na to v životě nezapomenu, v životě. Krásný stůl, lampička, obrovská manželská postel.*

Ema E 13: *Když jsem byla nemocná, babička mě naučila se modlit.*

Ema E 16: *Já bych chtěla, aby ona byla šťastná.*

5.1.2 Kategorie Vztahy před umístěním

Subkategorie Špatné vztahy

Nejdůležitější kódy pro vznik kategorie: neúcta, odmítání, nejistota, zlost, hádky.

Vlastnost - dimenzionální rozsah

Pohrdání – značné

Zlost – příčinná

Děti hovořily o vztazích mezi nimi a rodiči. Ne vždy v rodině panovala láska a mír. Některé děti mají jiné zkušenosti. Jedna respondentka neměla s matkou dobrý vztah, vadilo jí, jak se k ní matka chová. Jiný respondent vyčítá otci, že se o něj málo staral, jelikož byl pracovně vytížený. V rodinách bylo špatné klima, které způsobovaly hádky. Někdy spory v rodině zapříčinil alkohol.

Signifikantní výrazy respondentů:

Romana R 24: *K mamce jsem neměla dobrý vztah. Nechovala se ke mně, jak by měla.*

Ota O 46: *On si nás nikdy nebral. Málokdy si nás bral, byl pořád v práci. Měl jsem ho rád i neměl. Vadilo mi, že si nás nechce vzít k sobě.*

Ema E 25: *Můj vztah s mámou předtím, než jsem odešla do dětského domova, byl jako na houpačce. Chvilí nahoře, chvíli dole. Mrzí mě, že jsme na sebe byly zlé, avšak když jsme žily pod neustálým tlakem, někde se to projevilo muselo.*

Diana D 27: *Někdy jsem se s rodiči nepohodla, někdy tam byl i alkohol.*

Subkategorie Pevné sepjetí

Nejdůležitější kódy pro vznik kategorie: láska, rodinná vazba, zastání, náhrada.

Děti hovořily o kladném vztahu ke svým rodičům. Zmiňovali také lásku ke svým prarodičům a sourozencům. Měli tendence rodiče chránit.

Vlastnost – dimenzionální rozsah

Pouto – pevné

Láska – silná

Signifikantní výrazy respondentů:

Romana R 9: *S dědou aj s tatškem jsem měla dobrý vztah.*

Romana R 25: *K tatškovi jsem měla dobrý vztah, protože se ke mně choval, jak kdybych byla jeho.*

Ota O 46: *Předtím mamka nás měla vždycky ráda, vždycky se o nás zajímala. Mamku jsem měl rád.*

Ema E 13: *Ségra je starší, my jsme byly více méně jak dvojčata.*

Ema E 13: *Já jsem se postavila na máminu stranu, protože jsem to cítila jako povinnost, jakože ji mám ochraňovat. Po tom všem, co měla za sebou, jsem měla tendenci ji chránit.*

Ema E 13: *Když jsem byla malá, tak si úplně pamatuju, jak mi děda dělal tatku.*

Diana D 27: *Byl i normální vztah a někdy i hodně hezký.*

Kristýna K 40: *Mamka se o nás starala, i když nechodila do práce. Vztah mezi ní a mými sourozenci je hezký. Mamku jsem měla vždycky ráda...Mamka se vždycky snažila a tatka to kazil. Hodně pil, často křičel, sourozence i bil. Z tatky jsem měla respekt, ale i přesto jsem ho měla ráda.*

Subkategorie Odloučení

Nejdůležitější kódy pro vznik kategorie: smrt, separace, marnost, rozvod.

Vlastnosti – dimenzionální rozsah

Odloučení – nelehké

Šance – nevyužité

Jak jsme již zmínili, tři respondenti nevyrostali v úplné rodině společně s matkou a otcem. Děti se tak musely vyrovnat s odloučením od jednoho ze svých rodičů.

Jedna respondentka se musela vyrovnat ze ztráty otce, který zemřel v jejím útlém věku. I přes to jí otec pořád chybí. Jeho místo nahradil přítel matky i dědeček. Odchod přítele matky byl vysvobozením, avšak posléze dívka ztratila i dědečka, ke kterému měla silný citový vztah. Nesnadné bylo také odloučení od sourozenců.

Někdy se stane i situace, kdy dítě vlivem událostí nemůže do péče k vlastnímu rodiči. Takovou zkušenost má respondentka Klára.

Rodiče dětí dostávají šance, aby se změnili, někteří jich však nevyužívají a pokračují dál ve svém nevhodném jednání. To děti vnímají negativně.

Signifikantní výrazy respondentů:

Ema E 13: *Tatka zemřel, když mi byl rok a půl...Jak jsem byla mamiňák, tak mi ten táta chyběl...Máma si vlastně potom našla nového přítele.*

Ema E 13: *Pět let, co jsme žili s mamčíným přítelem, on jak odešel, začaly jsme se otřepávat.*

Ema E 13: *Pak si ségra našla přítele, začala se od nás odtrhávat, no a tak se jakože víceméně se mezi náma vytvořila taková menší propast...Ona se věnovala přítelovi a mámě začal po nějaké době vadit...Tak se stalo to, že ségra odešla bydlet k mamčíným rodičům dolů a už se mezi náma vytvořila taková trhlina, že to prostě nešlo slepit a ty problémy se kupily. Dole jsem měla dědu a tím, že jsem se postavila na máminu stranu, tak jsem ho ztratila.*

Klára K 11: *S tatškou jsem nebydlela, k němu do výchovy jsem nemohla.*

Kristýna K 33: *Mamka mu dávala šance, ale nespravil se...Čím víc jsem starší, tím víc zjišťuju, že to asi nemá cenu.*

Ota O 19: *No naši se rozvedli, když jsme se ještě nenarodili.*

5.1.3 Kategorie Současné rodinné vztahy

Nejdůležitější kódy pro vznik kategorie: opovržení, lhostejnost, nezájem, síla, náklonnost, mír

Vlastnost – dimenzionální rozsah

Láska – přetrvávající

Lhostejnost – pozorovatelná

Výpovědi respondentů o vztahu k vlastním rodičům, se hodně lišily. Někteří respondenti cítí opovržení, což se promítá do jejich následné interpretace vzájemných vztahů. Klára hovoří o nezájmu ze strany matky. I přes všechna trápení, které si respondenti prožili, hovoří většina o lásce ke svým rodičům.

Signifikantní výrazy respondentů:

Romana R 15: *Mamka. Chová se ke mně, jak kdybych nebyla její děcko. Někdy se mnou zacházela, jak kdybych byla hadra.*

Romana R 22: *No, že není moc dobrý,* R 23: *Takže v současné době na bodu mrazu,*

Romana R 24: *Doted' nemáme dobrý vztah a už bych ani nechtěla.*

Klára K 12: *Matka se o mě nezajímá do té doby, co jsem skončila v dětském domově, tak o mě matka nemá zájem.*

Ema 16: *Je to moje mamka, mám ji ráda, je mezi náma to pouto. Když ji vidím po třech měsících, obejmu ji.*

Ema E 23: *Když se přežene velký víchr, velká bouře a zůstane po ní potom ticho a mír, že už víš, že by nemělo nic přijít, maximálně se zatáhnou mraky. Tak asi tak. Máme mezi sebou nastolený mír. Byla velká bouře, občas se zatáhnou mračna, ale už sbíráme ty trosky,* E 24: *No nějakým způsobem jo, pomalu postupně to jde.*

Ota O 37: *Ted' asi hodně velký,* O 38: *Ted' ju máme radši, stýská se nám.*

Diana D 27: *Poté, co jsem byla přerazena do jiného domova, se náš vztah srovnal... Svou rodinu miluji.*

Kristýna K 30: *Je to těžké. Tak s mamkou je to dobré, ale s tatškou je to takové o ničem,*

Kristýna K 33: *Tak tatšku mám ráda, protože je to můj tatka,* K 34: *Tak mamku mám taky samozřejmě ráda, protože je to moje mamka.*

5.1.4 Kategorie Kontakt s rodiči

Nejdůležitější kódy pro vznik kategorie: četnost, pocity, druh, program.

Vlastnost – dimenzionální rozsah

Kontakt – častý

Činnosti - běžné

Pro děti umístěné v dětském domově by bylo velmi prospěšné udržovat kontakt se svými rodiči v co možná největší míře. V některých případech se tak neděje. Jedna respondentka není v kontaktu ani s jedním ze svých rodičů. Ostatní děti udržují kontakt alespoň s jedním z rodičů. Dva respondenti jezdí domů na prázdninové či víkendové pobyty. Jak jsme již zmínili v teoretické části, ředitel zařízení může, je – li to prospěšné, povolit pobyt v rodinném prostředí. Tomuto pobytu předchází šetření sociálního pracovníka orgánu sociálně právní ochrany dětí. Při pobytech domů jsou respondenti zapojeni do běžných domácích prací.

Signifikantní výrazy respondentů:

Romana R 16: *Moc ne. Dřív předtím to bylo, jakože jsme si jako fakt volali, aj psali, ale pak se to zlomilo,*

R 23: *Aj tatka se mi teď nijak neozývá. Takže v současné době na bodu mrazu.*

Kristýna K 26: *Ne, ale bydlí taky tam, kde mamka, takže když jsem byla na víkendě, tak jsme se viděli, chvílku mluvili, ale že bych tak přímo, tak to nejsem.*

Klára K 16: *S tatškou se stýkám co týden, když su doma jakože, tak se s ním stýkám pravidelně.*

Ema E 21: *Tento týden.*

Ota O 28: *No poslední dobou hodně...Dneska.*

Diana D 19: *Dneska.*

Romana R 18: *Když jsem byla u babičky, tak v pohodě. Když jsem byla doma, tam byla ta mamka, takže to bylo takové, že sem se už aj těšila zpátky do domova.*

Klára K 15: *S taťkou jsem v kontaktu. Kontakt perfektní, stýkáme se.*

Romana R 20: *Ano, pohledy mi posílají.*

Ěma E 19: *V telefonickém... jakmile může, tak dojede.*

Ota O 28: *No voláme si a má za náma přijet,*

Ota O 31: *Jenom k mamce, taťka si nás bere jen na prázdniny.*

Diana D 17: *Ano, přes mobily, dopisy.*

Romana R 21: *Tož buď třeba já jsem šla za kámoškou. Nebo máme pole, tak většinou když bylo teplo o těch prázdninách, tak jsme šli na pole třeba okopávat řepu a tak*

Klára K 18: *Většinou jsme u něho doma, vykládáme si nebo takto.*

Ota O 35: *Tož třeba dojedem a na druhý den jsem s dědou poklůzet, na druhý den jdeme nakupovat, poobědváme, odpoledne děláme nějaké, třeba sadíme kvítka nebo jezdíme na kole třeba, O 36: U mamky dojedem, přivítáme se, jsme s mamkou a na druhý den, naposledy co jsme byli, jsme jezdili na brigády a vraceli jsme se v pět. Ale to jsme šli ještě do Lidlu si nakoupit a pak jsme došli, s mamkou jsme si popovídali, co a jak a šli jsme se dívat na televizi a šli jsme si lehnout.*

Diana D 21: *Tak chodíváme na procházky.*

Kristýna K 27: *Tak já jsem více méně se sourozencema, chodíme ven, projít se s něma nebo u babičky.*

5.2 Výsledky axiálního kódování

Kódy vzniklé prostřednictvím otevřeného kódování jsme znovu utvářeli, seskupovali, pojmenovávali, hledali jsme vztahy mezi kategoriemi a subkategoriemi. Takto utvořené kategorie jsme vložili do paradigmatického modelu. Prostřednictvím dalšího kódování jsme objevili ústřední jev našeho výzkumu.

Použití tohoto modelu nám umožňuje o datech systematicky přemýšlet, vzájemně je k sobě vztahovat složitými způsoby a zároveň zohlednit procesální dynamiku v datech. Postupujeme tak že jednotlivé kategorie vzešlé z otevřeného kódování přiřazujeme k jednotlivým položkám paradigmatického modelu. (Švaříček, Šedřová et al., 2007, s. 233)

V axiálním kódování jsme se soustředili na bližší určení kategorie – jevu pomocí podmínek, které jej zapříčiňují, kontextu, v němž je jev zasazen, strategií jednání a interakce, pomocí kterých je zvládán, ovládán, vykonáván, a následků těchto strategií. V zakotvené teorii spojujeme subkategorie s kategoriemi do souboru vztahů následně:

PŘÍČINNÉ PODMÍNKY – JEV – KONTEXT – INTERVENUJÍCÍ PODMÍNKY – STRATEGIE JEDNÁNÍ A INTERAKCE – NÁSLEDKY. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 71 – 72)

Prostřednictvím axiálního kódování nám vznikl následující paradigmatický model:

Příčinné podmínky	Jev	Kontext	Intervenující podmínky	Strategie jednání	Následky
Závislost	Vztah dětí žijících v dětském domově k rodičům	Láska	Nefunkčnost	Prosba	Následný kontakt s rodiči
Časté stěhování		Lhostejnost		Naděje	
Nezájem		Odloučení	Zanedbání	Víra	Snaha

Tabulka č. 2 Paradigmatický model

Příčinné podmínky jsou události, případy, dění vedoucí k výskytu nebo vzniku určitého jevu. Jevem je myšlena ústřední myšlenka, případ, na který se zaměřuje soubor zvládajících nebo ovládajících jednání nebo interakcí k němuž má tento soubor nějaký vztah. Kontextem rozumíme konkrétní soubor vlastností, které jevu náleží. Kontext představuje konkrétní soubor podmínek, za nichž jsou uplatňovány strategie jednání nebo interakce. Intervenující podmínky souvisí se strategiemi jednání. Strategie jsou vyvinuté ke zvládnání, ovládnání, vykonávání nebo reagování na jev. Následky jsou výsledky jednání a interakce. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 70)

Jev

Ústředním pojmem, který se stává klíčovým pro celé výzkumné šetření, je Vztah dětí žijících v dětském domově k rodičům. Většina dětí – čtyři z šesti mají se svými rodiči dobrý vztah. Přes všechny zážitky, které si prožily, k nim vyjadřují náklonnost.

Příčinná podmínka

Příčinnou podmínkou byly označeny Závislost, Časté stěhování, Nezáměr. Děti ve svých rodinách poznaly mnoho negativního – závislost na alkoholu, nezáměr ze strany rodičů. Problémem bylo časté stěhování. Ve svých výpovědích děti zmiňovaly absenci finančních prostředků, jelikož jejich rodiče byli nezaměstnaní. Všechny tyto negativní jevy ovlivnily vztah dítěte k jeho vlastním rodičům.

Intervenující podmínky

Jako intervenující podmínka byla určena kategorie Nefunkčnost, Zanedbání, kvůli které bylo dítě umístěno do dětského domova.

Kontext

Jako kontext jsme označili Lásku, Lhostejnost a Odloučení. U většiny respondentů se vztahy mezi dětmi a jejich rodiči vyznačují pevným poutem. Jedna respondentka s matkou vztah postupně buduje. Bohužel se vyskytují i děti, které se svými rodiči hezký, láskyplný vztah nemají a vyjadřují se tak, že už po změně netouží. Ze strany rodičů pocítili pohrdání. U jedné respondentky se vztah s matkou zhoršil po jejím umístění do dětského domova. Kvůli špatným vztahům panujícím mezi rodiči a dětmi, se děti odmítají stýkat se se svými rodiči – nejezdí k nim na povolené pobyty. Děti se také musely smířit se ztrátou blízkých osob, což pro ně nebylo lehké.

Strategické jednání

Jako strategické jednání byla vytvořena kategorie Prosba, Naděje a Víra. Děti žily v různých podmínkách, které si asi nedovedeme představit a nikdo z nás by je nechtěl zažít. Není divu, že děti toužily po bezstarostném bytí. Možnost života v dětském domově si sami zvolili. Východiskem pro ně byla naděje na lepší život, který nebude zatížen každodenními starostmi.

Následky

Následky popisují výsledný efekt strategií vyvolaných jevem a ovlivňujících intervenujícími podmínkami. Jako následek jsme označili Následný kontakt s rodiči po umístění do dětského domova a Snahu. Většina oslovených respondentů je v kontaktu alespoň s jedním ze svých rodičů. Pouze jedna dívka neudrhuje s rodiči žádný kontakt. Někteří respondenti jezdí domů na prázdninové pobyty nebo návštěvy. Někteří rodiče vyvíjejí snahu, aby svou rodinnou situaci změnili a jejich děti se mohly vrátit domů. Rodiče si hledají nové bydlení, vytvářejí pro své dítě nové zázemí. Jsou však i rodiče, a je jich bohužel většina, kteří svou situaci nechali na „pospas osudu“ a dítě tak nemá vyhlídky na návrat do rodinného prostředí.

5.3 Výsledky selektivního kódování

Pomocí axiálního kódování jsme si vytvořili základ pro kódování selektivní. Kategorie jsou již propracované ve smyslu jejich charakteristických vlastností, dimenzí a s nimi spojených paradigmatických vztahů. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 86)

V průběhu selektivního kódování je výzkumník veden snahou vyhledat hlavní témata a kategorie, které budou ústředním bodem vznikající teorie. To znamená, že se budou integrovat ostatní témata a kategorie. Vytvořená síť konceptů a propojení mezi nimi má své těžiště v hlavních kategoriích. (Hendl, 2005, s. 251)

Centrální kategorie by měla odpovídat zkoumanému jevu a dobře jej popisovat. Obvykle jde o tu kategorii, která je do paradigmatického modelu zasazena jako jev. (Švaříček, Šedřová et al., 2007, 233)

Vyložili jsme kostru příběhu a jako centrální kategorii jsme označili Vztah dětí žijících v dětském domově k rodičům. Vztahy jsou různé a jsou ovlivněny vlivem minulých i současných okolností.

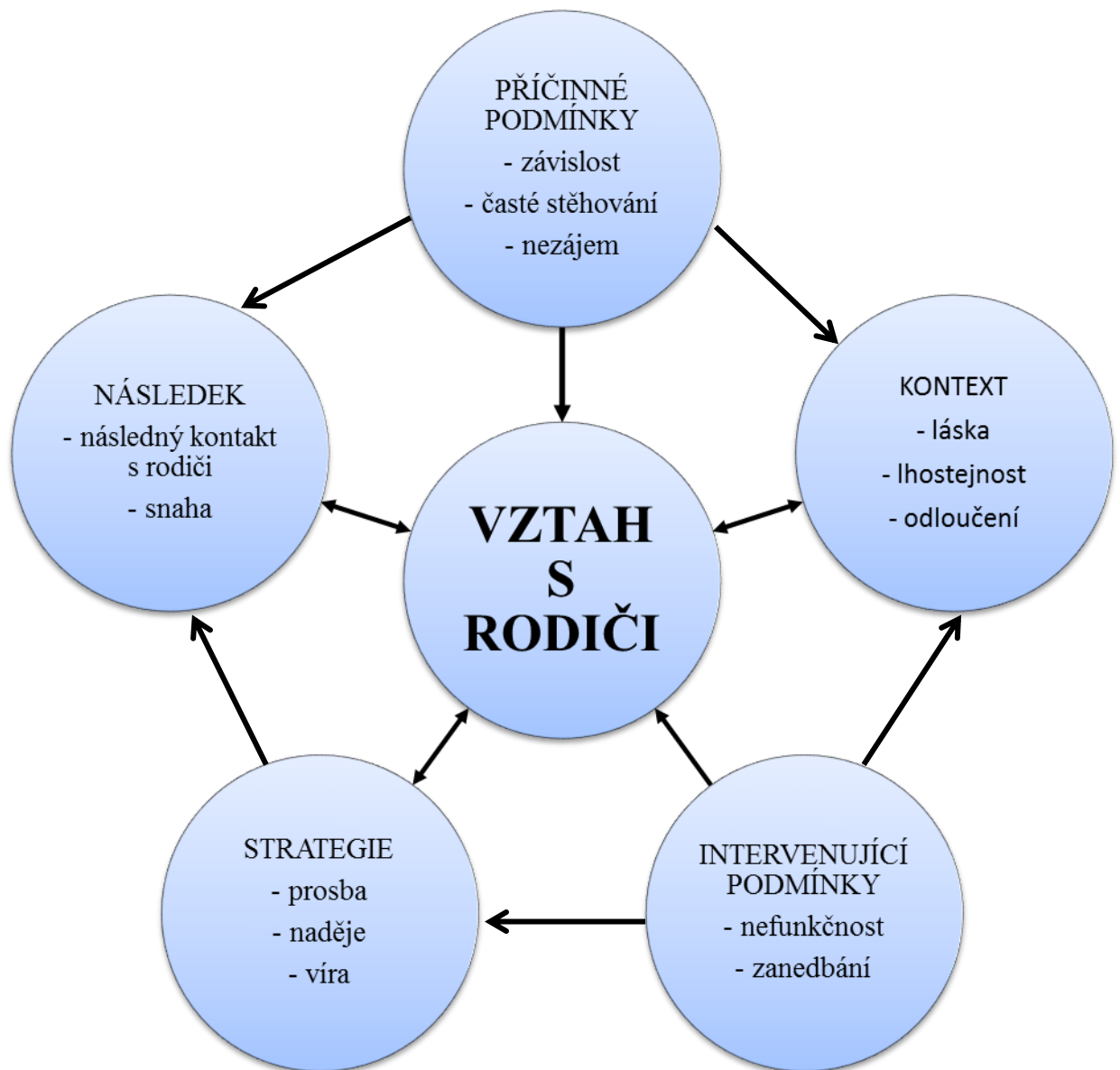
Všechny děti vyrůstaly v nepodnětném prostředí, což se stalo důvodem odebrání z péče rodičů a následného umístění do ústavního zařízení – konkrétně dětského domova. Nepodnětné prostředí spočívalo v absenci finančních prostředků, kdy rodiče byli bez práce, závislí na sociálních dávkách. Respondenti hovořili o zanedbané péči, životě v kritických podmínkách. Absence financí mohla být důvodem neschopnosti rodičů zajistit stálé bydlení a domov pro dítě, což vyústilo ve velmi časté stěhování. Jedna respondentka uvedla, že se stěhovali až šestkrát do roka. Azylový dům se jim nakonec stal „pevnou půdou pod nohama“ v podobě stálějšího bydlení. Rodiče dětí podleli závislosti na alkoholu, která často vyvolala agresi rodičů či jejich partnerů. Je zřejmé, že události, které si děti prožily, ovlivnily jejich vzájemné vztahy.

Východiskem pro děti bylo umístění do dětského domova. Některé děti si tuto alternativu samy zvolily, bylo to jejich přání. Tato jejich prosba ovlivnila jejich vztahy s rodiči. Jak uvedla Klára, její matka s umístěním do dětského domova nesouhlasila. Dnes spolu nemají dobrý vťah. Jedna respondentka chtěla z domova odejít kvůli špatnému vztahu s matkou.

Během jejich umístění do dětského domova děti sledují, zda jejich rodiče vyvíjejí snahu, která by jim přinesla nové možnosti. Děti snažení očekávají. Většina dětí nepozoruje snahu, jejich rodiče se situaci nesnaží změnit. To také působí na vztah k jejich rodičům.

Pět dětí je v pravidelném kontaktu alespoň s jedním ze svých rodičů. S rodiči si telefonují, chodí k nim na návštěvu, jezdí k nim na prázdniny. Kontakt s rodiči je během jejich umístění do dětského domova velmi důležitý. Prostřednictvím kontaktu mohou děti své vztahy k rodičům rozvíjet, obnovovat. Dvě respondentky svůj vztah s rodiči během umístění v dětském domově znovu budují.

5.4 Znázornění vztahů mezi kategoriemi

Obr. 1 Vzájemné ovlivňování jednotlivých kategorií

5.5 Shrnutí výsledků výzkumu

Hlavní výzkumná otázka zní: Jaký mají vztah děti umístěné v dětském domově se svými rodiči?

Z poslední fáze kódování jsme poznali, že vztah dětí k jejich rodičům ovlivňuje mnoho jevů. Získaná data měla vždy společného jmenovatele, kterým byl vztah k rodičům. Příběhy dětí jsou individuální. Tři děti poznaly život v úplné rodině. Avšak ani model úplné rodiny, sestávající z matky a otce, jim šťastné dětství nepřinesl. Děti si ve svých rodinách prožily zanedbání i týrání, což zahrnuje syndrom CAN. Jejich vzájemné vztahy ovlivňuje také zájem rodiče o dítě a skutečnost, zda rodič vyvíjí úsilí, aby situaci zlepšil. Děti neustále doufají, že jejich rodiče zařídí lepší život, zajistí vhodnější bydlení, najdou si práci. Faktem je, že většina dětí se vyjádřila tak, že dle jejich názoru rodiče nedělají nic pro to, aby se dítě mohlo vrátit zpět. Perspektivy na rodinný život s vlastními rodiči tak pro dítě nejsou moc příznivé.

I přes všechny zkušenosti čtyři z šesti dětí vyjadřují, že jejich vztah mezi nimi a rodiči je dobrý. Vyslovují lásku ke svým rodičům, mají je rády.

Při výčtu funkcí, které má rodina plnit jsme zmínili i funkci emocionální. Některé rodiny zřejmě tuto funkci opomíjejí. Dítě tak nedostává od rodičů lásku, může být citově deprivováno. Romana vztah s matkou nikdy neměla dobrý. Matka se k ní nechovala, jak by měla, byla k ní velmi chladná. Avšak vztah s otcem se změnil až po umístění do dětského domova, kdy se jejich odloučení stalo bariérou. Otec dívku přestal kontaktovat. Dívka mu to má za zlé.

V případě druhé dívky je vztah k matce hodnocen také negativně. Tak se stalo až po umístění do dětského domova. Matka dívku od té doby nijak nekontaktuje, nejeví o ni zájem.

Několik respondentů si během umístění v dětském domově našlo ke svým rodičům znovu cestu. Po nějaké době se začínají znovu navštěvovat, komunikují spolu.

DVO 1: Jaký byl vztah mezi dítětem a jeho rodiči před umístěním do dětského domova?

Umístěné děti si ve svých rodinách prožily těžký život. Děti si problémy vyskytující ve své rodině uvědomují. Děti sdělovaly, co jim na jejich rodičích vadí. Jednalo se o

alkoholismus, agresí, neschopnost vzít si své dítě do péče. Jeden respondent zablýval otci, že má moc práce a chlapce si nevezme do své péče. Jedna respondentka vyjadřovala lásku k otci, který se projevoval agresivně, její sourozence bil. Ema cítila vůči matce závazek, v těžkých situacích se přiklonila na její stranu, pomáhala jí.

I přes všechny události cítily děti povinnost ke svým rodičům a vyjadřovaly k nim náklonnost.

Romana nikdy neměla dobrý vztah se svou matkou. Matka se k ní nechovala hezky, což jejich vztah velmi ovlivnilo. Otce měla vždy ráda, se vším jí pomáhal, byl pro ni oporou.

Děti se musely vyrovnat se ztrátami. Jedna respondentka hovořila o odloučení dědečka a sestry, ke kterým měla velmi vřelý vztah. V případě této respondentky si matka našla přítele, který se vůči matce i dětem projevoval agresivně. Je tedy pochopitelné, že odchod partnera byl pro rodinu pozitivní změnou.

DVO 2: Jak děti interpretují život v rodině před umístěním dítěte do zařízení?

Děti ve svých výpovědích interpretovaly svůj život v rodině před umístěním do dětského domova. Většina dětí pochází z neúplných rodin, kdy péči o dítě zastává matka. Pouze dvě dívky poznaly život v úplné rodině. I přes klesající význam širší rodiny dvě respondentky žily s prarodiči či dalšími rodinnými příslušníky.

Rodina vůči dítěti plní několik funkcí. Funkční rodina uspokojuje základní potřeby dítěte, což bylo v biologických rodinách dítěte velkým problémem. Vývoj dítěte tak byl narušen. Vlivem nestabilního prostředí se mohla vyskytnout také deprivace.

Ať již děti žily v úplné či neúplné rodině, vždy se vyskytovaly problémy, kdy bylo nutné řešit je razantním způsobem a to odebráním dětí z péče rodičů. Všechny uvedené děti pochází z nefunkčních rodin. Rodiny neplnily základní funkce. Jedna rodina se jevila jako fungující, avšak přístup matky ke své dceři byl více než zarážející. Dívka konflikty s matkou řešila útekem, kdy ani toto matku nepřimělo k zamyšlení se nad svým chováním. Další dívka hovořila o životě v kritických podmínkách. Její matka nebyla schopna zajistit pro dceru adekvátní podmínky pro její rozvoj, stejně jako rodiče ostatních dětí. Pět z respondentů žilo obdobně. Vyjma jedné rodiny se jedná o rodiče nezaměstnané, sociálně slabé, závislé na pomoci státu prostřednictvím sociálních dávek. Děti hovořily o absenci

financí. S tím jsou spojeny i další problémy. Jedná se především o velmi časté stěhování. Děti tak neměly pocit stálého zázemí v podobě domova. Ztratily životní jistotu, obávaly se, kde budou zítra. Dalším problémem byl alkoholismus rodičů, který se vyskytoval u čtyř z šesti dětí. Alkohol často způsoboval agresi. Tři respondenti hovoří o agresivitě ze strany rodičů či jejich partnerů. Dalším závažným problémem, který děti zmiňovaly, byla zanedbaná péče. S tou souvisela i školní docházka. Ve dvou případech rodiče nedohlíželi nad školní docházkou svých dětí, což je jejich povinností. Všechny tyto faktory můžeme spojit s krizí rodiny, kterou jsme popsali v teoretické části naší práce.

Vlivem těchto okolností děti toužily po jiném životě. Tři z vybraných dětí měly odvalu a toto přání vyslovily nahlas.

DVO 3: Jak probíhá kontakt dítěte s vlastními rodiči po umístění do zařízení?

Dle Úmluvy o právech dítěte má dítě právo udržovat styk s oběma rodiči, jestliže to není v rozporu s jeho zájmy. Děti jsou s rodiči v kontaktu prostřednictvím mobilních telefonů, dopisů a osobních setkání. Pouze jedna respondentka neudrží kontakt ani s matkou, ani s otcem. Dva respondenti jezdí na víkendové pobyty ke svým rodičům. V jednom případě respondentka pobyt tráví u matky. Ota jezdí střídavě na prázdniny k oběma rodičům. Tyto pobyty děti hodnotí velmi pozitivně, domů se vždy těší. Veškerý čas doma tráví se svými rodiči běžnými činnostmi. Jsou zapojeni do domácích prací, tráví čas s kamarády, sourozenci.

ZÁVĚR

Práce je zaměřena na vztah dětí umístěných v dětském domově ke svým rodičům. V teoretické části jsme popsali teoretická východiska vybraného výzkumu. V praktické části jsme realizovali samotné výzkumné šetření. Na základě výzkumného problému jsme zvolili cíle, výzkumný soubor, metody.

Hlavním cílem naší práce bylo zmapovat vztahy dětí žijících v dětském domově k rodičům. Všechny děti pocházejí z rodin, které vůči dítěti neplní funkce tak, jak by měly, aby dítě mohlo dobře prospívat. Vzájemné vztahy ovlivňuje mnoho skutečností. Děti si ve svých rodinách prožily zanedbání i týrání, setkaly se ve svých rodinách se závislostí na alkoholu. I přes tyto zkušenosti většina dětí vyjadřuje, že se svými rodiči mají dobrý vztah, mají je rády. Jedna respondentka hovořila o negativním vztahu s matkou, kdy tento vztah nikdy nebyl dobrý. Zjistili jsme, že ve většině případů se vztahy před umístěním do dětského domova a po umístění, nelišily. Jestliže dítě mělo negativní vztah k rodičům již při pobytu doma, má ho i teď, když žije v dětském domově a naopak. Vlivem odloučení se jedné respondentce změnil vztah k otci k horšímu. Stejně tak se zhoršil vztah s matkou Kláře. Ostatní vztahy zůstávají neměnné.

Nefungující rodinné prostředí vyvolávalo hádky, konflikty. Není se čemu divit, když členové rodiny byli pod neustálým tlakem vlivem nepříznivých situací. Děti teď mají možnost znovu budovat svůj vztah s rodiči, ke kterým vyjadřují náklonnost. Vyjma jedné respondentky jsou umístěné děti v kontaktu alespoň s jedním ze svých rodičů.

Rodiče umístěných dětí by si měli uvědomit vážnost situace. Dítěti se mění život. Jeho odloučení od rodiny a umístění v dětském domově jej bude doprovázet celým životem. Není to kapitola, která by se dala ze dne na den uzavřít. Rodiče by měli vyvíjet úsilí, aby se dítě mohlo vrátit zpět a žít ve fungujícím rodinném prostředí. Z výpovědí dětí jsme však zjistili, že většina rodičů nedělá nic pro to, aby se jejich situace změnila. Pouze matka jednoho chlapce usiluje o lepší bydlení a hledá si práci.

Na závěr jsme ve výzkumném šetření zjišťovali, jaké výhody a nevýhody umístěné děti spatřují v životě v dětském domově. Většina dětí spatřovala výhody v materiálním zabezpečení. Dětský domov dítěti poskytuje plné přímé zaopatření, které jsme blíže popsali v teoretické části naší práce. Dětem se otevírají nové možnosti, které by ve vlastní rodině nepoznaly. Mají možnost různých výletů, exkurzí, což je obohacuje a rozvíjí. Negativní

stránky spatřovaly ve ztrátě své rodiny a menší volnosti. V dětském domově se musí podrobovat pravidlům, které jsou stanoveny ve vnitřním řádu.

Práce se snaží přinést do teorie nové poznatky o problematice dětí žijících v dětských domovech z pohledu samotných dětí. Přínos práce spatřujeme v bližším obeznámení zaměstnanců dětského domova s rodinnou situací dětí. Po obeznámení pracovníků se situací dětí mohou pracovníci zefektivnit svoji práci a pomoci umístěným dětem s jejich emoční deprivací, vyplývající ze ztráty rodiny. Práce by měla také informovat laickou veřejnost o problematice života dětí v dětských domovech. Jak naše práce ukázala, děti si ve své rodině zažily mnoho nepříjemných zkušeností a je zřejmé, že takový život si samy nevybraly. V diplomové práci jsme nastínily pocity dětí, jejich život v nefunkčních rodinách a jejich vzájemné vztahy s rodiči.

Limity práce shledáváme v malém množství výzkumného vzorku, tudíž se práce nedá zevšeobecnit na širší populaci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ATKINSON, Rita L., 2003. *Psychologie: vybrané kapitoly*. 2., aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 80-717-8640-3.
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2005. *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: STIMUL.
- [3] BECHYŇOVÁ, Věra et al., 2007. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: IREAS. ISBN 978-808-6684-475.
- [4] BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2008. *Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3673-925.
- [5] BOWLBY, John, 2010. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Portál. ISBN 978-807-3676-704.
- [6] CRESWELL, John W., 2009. *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Los Angeles: Sage. ISBN 978-14-129-6556-9.
- [7] DECLAIRE, John, Joan GOTTMAN with Joan, 1998. *Raising an emotionally intelligent child*. New York: Simon. ISBN 978-068-4838-656.
- [8] *Děti a jejich problémy: sborník studií*, 2005. Praha: Sdružení Linka bezpečí. ISBN 80-239-4482-7.
- [9] DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK, 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-716-9192-5.
- [10] DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK, 1999. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-716-9254-9.
- [11] FONTANA, David, 1997. *Psychologie ve školní praxi: Příručka pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8063-4.
- [12] GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.
- [13] HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1168-3.
- [14] HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál. ISBN 80-736-7040-2.

- [15] JANSKÝ, Pavel, 2004. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-704-1114-7.
- [16] KOVAŘÍK, Jiří, 2004. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8957-7.
- [17] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3673-833.
- [18] MATĚJČEK, Zdeněk, 1986. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum. ISBN 08-056-89
- [19] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3677-398.
- [20] MATOUŠEK, Oldřich, 1995. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-858-5008-7.
- [21] MOTEJL, Otakar et al., 2007. *Rodina a dítě: Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Veřejný ochránce práv. ISBN neuvedeno.
- [22] PÖTHE, Petr, 1999. *Dítě v ohrožení*. 2. rozšířené vydání. Praha: G plus G. ISBN 80-861-0321-8.
- [23] PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4734-705.
- [24] PRŮCHA, Jan, 2000. *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8399-4.
- [25] SLOMEK, Zdenek, 2006. *Speciální pedagogika, etopedie*. České Budějovice: ZSF JČU. ISBN neuvedeno.
- [26] STRAUSS, Anselm a Juliet Corbinová, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. ISBN 80-858-3460-X.
- [27] STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, ©2013 Informace o náhradní rodinné péči. *nahradnirodina.cz* [online]. [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/informace_o_nahradni_rodinne_peci/
- [28] ŠKOVIERA, Albín, 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3673-185.

- [29] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ et al., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [30] VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-14-2.
- [31] VÍTKOVÁ, Marie et al., 2004. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-071-9.

Legislativní dokumenty

- [1] ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky. 2002, částka 48, s. 2978 – 2992. Dostupný také z http://www.msmt.cz/uploads/legislativa/2002_109.pdf
- [2] ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince. Zákon o sociálně – právní ochraně dětí. In: Sbíрка zákonů. 1999, částka 111, s. 7662 - 7681. Dostupný také z <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1999&cz=359>.
- [3] ČESKO. Vyhláška č. 438, Vyhláška, kterou se upravují podrobnosti o výkonu ústavní a ochranné výchovy. In: Sbíрка zákonů. 2006, částka 142, s. 6073 – 6081. Dostupný také z http://aplikace.msmt.cz/PDF/PKsb142_06.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

et al. a jiní

cit. citováno

č. číslo

vyd. vydání

s. strana

Sb. Sbírka

CAN Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

DVO dílčí výzkumná otázka

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obrázek č. 1	Vzájemné ovlivňování jednotlivých kategorií	71
Tabulka č. 1	Seznam respondentů a jejich základní údaje	54
Tabulka č. 2	Výsledky otevřeného kódování	55
Tabulka č. 3	Paradigmatický model	67

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Rešerše

P II: Slovníček pojmů

P III: Schéma polostrukturovaného rozhovoru

P IV: Přepis rozhovorů respondentů

PŘÍLOHA P I: Rešerše

[1] ATKINSON, Rita L., 2003. *Psychologie: vybrané kapitoly*. 2., aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 80-717-8640-3.

Obsáhlá kniha se zabývá nejdůležitějšími oblastmi psychologie. Můžeme vyjmenovat například neurobiologické základy psychologie, emoce a motivace, osobnost, psychický vývoj, psychopatologie a psychoterapie aj. Publikace je doplněna fotografiemi, schémata, grafy. Pro naši práci jsme vyhledali kapitolu o lidských potřebách, která pro nás byla významná.

[2] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2005. *Sociálna pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: STIMUL.

Kniha je rozdělena do sedmi kapitol. Autorka popisuje teoretická východiska sociální pedagogiky, dále rodinu a školu ve vztahu k sociální pedagogice, vymezuje osobnost sociálního pedagoga, jeho kompetence a uplatnění. Pro účely naší práce jsme se zaměřili na kapitolu pojednávající o výchově opuštěných dětí.

[3] BECHYŇOVÁ, Věra et al., 2007. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: IREAS. ISBN 978-808-6684-475.

Kniha byla napsána prostřednictvím autorů zabývajících se danou problematikou. Hlavní pozornost je věnována syndromu CAN, příčinami vzniku, prevenci a následky. Dále je popsána sanace rodiny, náhradní rodinná péče, její historický vývoj a typy náhradní rodinné péče.

[4] BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2008. *Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3673-925.

Tato kniha byla hlavní pro napsání kapitoly o pomoci rodině. Publikace popisuje proces sanace rodiny a jejich specifika v různých situacích, ve kterých se rodiny nacházejí, vystihuje rizika, která mohou se sanováním rodiny souviset. Teorie je doplněna ukázkami z praxe. Jsou přidány ukázky z příběhu klientských rodin.

[5] BOWLBY, John, 2010. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Portál. ISBN 978-807-3676-704.

Autor se ve své knize zabývá procesem oddělení a vazby. Ukazuje, že tyto procesy mají vliv na vývoj dítěte a určují jeho vzorce chování. Zastává názor, že dítě bez vazby k matce

či jiné náhradní osobě, projevuje známky deprivace. Je důležité, aby dítě prožívalo blízký, vřelý, milující vztah s pečující osobou – matkou.

[6] CRESWELL, John W., 2009. *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Los Angeles: Sage. ISBN 978-14-129-6556-9.

Kniha popisuje metody kvalitativního i kvantitativního výzkumu. Pro svou práci jsme využili metody kvalitativního výzkumu a etická pravidla při jeho realizaci.

[7] DECLAIRE, John, Joan GOTTMAN with Joan, 1998. *Raising an emotionally intelligent child*. New York: Simon. ISBN 978-068-4838-656.

Kniha se zabývá problematikou, jak emoční inteligence ovlivňuje život dítěte a později dospělého jedince. Obsahuje např. kapitoly o roli otce, manželství, pojednává o významu rozvodu pro dítě.

[8] *Děti a jejich problémy: sborník studií*, 2005. Praha: Sdružení Linka bezpečí. ISBN 80-239-4482-7.

Sborník vydaný Linkou bezpečí je členěn do pěti kapitol, které pojednávají o rodinných vztazích, lásce a partnerství, šikaně, sexuálním zneužíváním a dítěti na útěku. Kniha je doplněna o zkušenosti z praxe a statistiky Linky bezpečí.

[9] DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK, 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-716-9192-5.

Kniha od autorského kolektivu se zabývá problémem společenských jevů, které se týkají dětí. Cílem je chránit děti před týráním, zneužíváním a poskytnout pomoc tam, kde je to potřeba.

[10] DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK, 1999. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-716-9254-9.

Publikace odpovídá na základní otázky komplexní péče o dítě z hlediska teoretického i praktického, což nám pomohlo při sestavení kapitoly zabývající se rodinou a dítětem. Kniha přispívá k překonání nejrůznějších bariér v komplexní péči o dítě. Stěžejními kapitolami z této knihy pro nás byly Dítě, dětství a jeho postavení ve společnosti a kapitola Potřeby dítěte z hlediska sociálně pediatrického.

[11] FONTANA, David, 1997. *Psychologie ve školní praxi: Příručka pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8063-4.

Kniha je rozdělena na čtyři části do čtrnácti kapitol. Pro naši práci jsme se zaměřili především na první kapitolu pojednávající o časném sociálním vývoji. V této kapitole je popsána rodina, styly rodičovské péče, mění se povaha rodiny a další. Kniha obsahuje základy psychologie a jejího uplatnění ve školní praxi.

[12] GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.

Kniha podává výklad o kvantitativním a kvalitativním výzkumu. V naší práci jsme použili část o kvalitativním pojetí. Jsou zde rozebrány jednotlivé metody o kvalitativním výzkumu – pozorování, interview, analýza produktů člověka. V přílohách jsou uvedeny příklady realizovaných výzkumů.

[13] HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1168-3.

Pan Helus je odborníkem sociální a pedagogické psychologie. V jeho přehledné učebnici jsou obsaženy teoretické i praktické poznatky z oboru. V této publikaci jsme se zaměřili zejména na její třetí část pojednávající o sociální psychologii rodiny. Zde jsou přehledně popsány znaky současné rodiny, funkce rodiny, charakteristiky problémových rodin, což bylo pro naše téma zásadní.

[14] HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál. ISBN 80-736-7040-2.

Publikace se zabývá interpretací kvalitativního výzkumu. Obsahuje popis metody sběru dat, jejich kódování, zpracování a interpretaci. Stává se tak učebnicí kvalitativního pojetí výzkumu.

[15] JANSKÝ, Pavel, 2004. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-704-1114-7.

Autor se v knize zaměřil na oblasti, které se vztahují na problémové děti, u nichž se projevuje agrese, násilné chování, které často jsou důvodem jejich umístění do speciálních školských zařízení. V přílohách jsou konkrétní údaje o dětech. Publikace propojuje teoretická východiska s praktickými zkušenostmi.

[16] KOVAŘÍK, Jiří, 2004. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8957-7.

Jedná se o praktickou pomůcku pro řešení každodenních problémů života náhradní rodiny. Najdeme i odpovědi na otázky, které si náhradní rodiče kladou. Kniha je rozdělena do tří částí. První kapitola se zabývá vývojovou psychologií, druhá kapitola pojednává o problémech v oblasti náhradní rodinné péče a sociálních služeb. Poslední část popisuje užitečné informace o náhradní rodinné péči.

[17] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3673-833.

Tato publikace je pohledem na historii i současnost sociální pedagogiky u nás i v zahraničí. Seznamuje čtenáře s problematikou sociálního prostředí a s ním spojených výchovných institucí, sociálněpedagogické komunikaci, aktuálních možnostech oboru při pomoci v nejrůznějších životních situacích, multikulturních soužití a sociálně výchovných působení v terénu.

[18] MATĚJČEK, Zdeněk, 1986. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum. ISBN 08-056-89

Pan Matějček byl světově uznávaný dětský psycholog. Kniha slouží především rodičům, vychovatelům, pedagogům. Autor popisuje problémy, se kterými se setkává každá rodina. Na rodinu pohlíží jako na úzké společenství, které dítěti dává pocit životní jistoty.

[19] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3677-398.

Publikace umožňuje odborníkům v pomáhajících profesích pracující s rodinami seznámit se se změnami podoby rodiny, s využitelnými obecnými teoriemi rodiny, se současnými názory na rodičovství, partnerství a sourozenectví apod. Je zde probírána také problematika norem a postupů pro hodnocení vývojové úrovně dítěte, potřeby dítěte, plánování a práce s rodinou.

[20] MATOUŠEK, Oldřich, 1995. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-858-5008-7.

Jedná se o učebnici podávající stručný nástin historie ústavních zařízení, popis předsudků a výčet hlavních rizik a principů této péče. V naší práci jsme popsali hospitalismus pramenící z pobytu v ústavním zařízení.

[21] MOTEJL, Otakar et al., 2007. *Rodina a dítě: Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Veřejný ochránce práv. ISBN neuvedeno.

Jedná se o právní stanoviska veřejného ochránce práv. Publikace seznamuje veřejnost s poznatky z činnosti veřejného ochránce práv z vybraných právních oblastí.

[22] PÖTHE, Petr, 1999. *Dítě v ohrožení*. 2. rozšířené vydání. Praha: G plus G. ISBN 80-861-0321-8.

Autor působí na Lince bezpečí jako psychiatr. Denně se setkává s různými příběhy dětí, o které je kniha doplněna o praktické zkušenosti. Autor v publikaci tlumočí svá setkání s ohroženými dětmi.

[23] PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4734-705.

Publikace od Miroslava Procházky přináší ucelený přehled problematiky, jež je v centru zájmu sociální pedagogiky. Přináší informace o minulosti i současnosti tohoto oboru. Zaměřuje se na oblasti jako je vliv prostředí a výchovy, rozmanitost výchovných vlivů sociálních prostředí a svou pozornost zaměřuje na některé činnosti, v nichž se realizuje sociálně pedagogická praxe.

[24] PRŮCHA, Jan, 2000. *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8399-4.

Autor v knize přehledně shromáždil informace o současném stavu a trendech v pedagogických vědách, o jejich klíčových poznacích i otevřených otázkách. Značná část pozornosti je věnována výzkumným metodám a informačním pramenům.

[25] SLOMEK, Zdenek, 2006. *Speciální pedagogika, etopedie*. České Budějovice: ZSF JČU. ISBN neuvedeno.

V knize je definována speciální pedagogika a její historický vývoj, cíle, formy vzdělávání, metody. V naší práci jsme čerpali z kapitoly o ústavní výchově.

[26] STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. ISBN 80-858-3460-X.

Kniha velmi přehledně a srozumitelně popisuje kvalitativní výzkum. Pro naši práci byla stěžejní zejména její druhá část o postupech kódování. Kniha je doplněna o ukázky. Z knihy jsme studovali otevřené, axiální a selektivní kódování.

[27] ŠKOVIERA, Albín, 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3673-185.

Kniha obsahuje třináct kapitol, které řeší různá dilemata z oblasti náhradní výchovy. Autor knihy rozebírá argumenty z více stran, uvádí zajímavá výzkumná zjištění a příběhy z vlastní praxe.

[28] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ et al., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

Kniha provází čtenáře od prvního kroku až k sepsání závěrečné zprávy. První jsou popsány metodologické otázky, v dalších kapitolách se autoři zabývají vlastním průběhem výzkumu.

[29] VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-14-2.

Z pohledu rodičů i dětí je v knize popsána problematika náhradní rodinné péče. Kniha je rozdělena do dvou částí. První část se zabývá biologickým a náhradním rodičovstvím a významem rodičovské péče pro vývoj dítěte. Druhá část se zaměřuje na jednotlivé fáze vývoje a možným ovlivněním rodiči.

[30] VÍTKOVÁ, Marie et al., 2004. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-071-9.

Jedná se o velmi obsáhlou publikaci. V této knize jsme se zaměřili na kapitolu pojednávající o ústavní výchově, kde jsou přehledně popsána zařízení ústavní péče.

PŘÍLOHA P II: Slovníček pojmů

Dítě	každá lidská bytost mladší 18 let, není - li zletilosti dosaženo dříve. U nás můžeme dítě zplnoletit nejdříve v 16 letech, jsou - li proto závažné důvody, rozhodne o zplnoletění soud. (Dunovský, Dytrych a Matějček, 1999, s. 40)
Deprivace	lze ji definovat jako výsledek životní situace, která vyústí v to, že dítěti nejsou uspokojovány jeho základní psychické potřeby v náležité míře a po určitou dobu. Uvést dítě do stavu deprivace a udržovat jej v ní znamená ohrožení jeho duševního zdraví a celého dalšího duševního vývoje. (Dunovský, Dytrych a Matějček, 1995, s. 87)
Rodina	malá skupina osob, které jsou navzájem spojeny manželskými, příbuzenskými nebo jinými obdobnými vztahy a zvláště společným způsobem života. (Děti a jejich problémy, 2005, s. 15)
Ústavní výchova	lze ji vymezit jako umístění dítěte ve věku od 3 do 18 let, popřípadě do 19 let do péče školského zařízení určeného pro výkon ústavní výchovy na základě rozhodnutí soudu, jehož účelem je dočasně, tedy po dobu nezbytně nutnou, zajišťovat dítěti náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje. (Motejl et al., 2007, s. 66)
Diagnostický ústav	jeho úkolem je v rámci dvouměsíčního pobytu dětí zpracovat kompletní diagnostiku osobnosti, vymezit individuální výchovné a vzdělávací priority. Diagnostická zpráva by měla také obsahovat doporučení vhodných metod a přístupů, což znamená sestavit specifický program rozvoje osobnosti. (Helus, 2007, s. 94)
Dětský domov se školou	je určen pro výkon ústavní výchovy, ve výjimečných případech pro výkon ochranné výchovy. Účelem je zajišťovat péči o děti mající poruchy chování zpravidla ve věku od 6 let do ukončení školní docházky. (Vítková et al., 2004, s. 382)

Výchovný ústav	pečuje o děti starší patnáct let se závažnými poruchami chování. Podmínkou je uložená ochranná výchova, nebo nařízená ústavní výchova. Může zde být i dítě starší dvanácti let se závažnými poruchami chování. (Vítková et al., 2004, s. 382)
Dětský domov	účelem je zajišťovat péči dětem s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. (Česko, 2002, s. 2982)
Sanace rodiny	postupy podporující fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena rodiny kvůli tomu, že někoho ohrožuje, případně kvůli tomu, že je sám ohrožován. (Matoušek, 2003 cit. podle Bechyňová et. al., 2007, s. 169)
Syndrom CAN	soubor nepříznivých příznaků ve stavu, vývoji dítěte i v jeho postavení ve společnosti. Je výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěte, způsobeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli. (Děti a jejich problémy, 2005. S. 87)

PŘÍLOHA P III: Schéma polostrukturovaného rozhovoru

Úvodní otázky:

- Kolik ti je let?
- Jakou navštěvuješ školu?
- Máš sourozence?
- Jak dlouho žiješ v dětském domově?

Hlavní výzkumná otázka zní: Jaký mají vztah děti umístěné v dětském domově k původní rodině?

- Mohl - a by si popsat vztah mezi tebou a tvými rodiči?

DVO 1: Jaký byl vztah mezi dítětem a jeho rodiči před umístěním do dětského domova?

- Jaký byl tvůj vztah k matce před umístěním do dětského domova?
- Jaký byl vztah k otci před umístěním do dětského domova?

DVO 2: Jak děti interpretují život v rodině před umístěním dítěte do zařízení?

- Co myslíš, proč jsi tady a nevyrostáš se svými vlastními rodiči?
- S kým si bydlel - a před tím, než tě umístili do dětského domova?
- Mohl - a bys mi popsat tvůj život předtím?
- Co je největším problémem tvých rodičů? Snaží se rodiče situaci změnit?

DVO 3: Jak probíhá kontakt dítěte s vlastními rodiči po umístění do zařízení?

- Jakým způsobem spolu komunikujete?
- Jak často komunikuješ se svými rodiči? Kdy naposledy jste byli v kontaktu?
- Jezdíš k rodičům na víkendové či prázdninové pobyty? Co děláte?

PŘÍLOHA P IV: Přepis rozhovorů respondentů

Rozhovor 1 – Romana

Použité zkratky:

T – tazatel

R – respondent

T: Takže to, co ty tady řekneš, nebude nikde zneužito, bude to sloužit pouze pro mé studijní účely a napsání té práce, jak jsem ti říkala. Souhlasíš s tím?

R 1: Jo jo.

T: Chceš ten rozhovor uskutečnit?

R 2: Jo.

T: Nevadí ti, že bude nahráván, souhlasíš s tím?

R 3: Ano.

T: Začneme takovou úvodní otázkou. Proč nežiješ doma?

R 4: Protože jsem měla s mamkou problémy, jakože s taťkém, babičkou a dědou jsem vycházela v pohodě, ale pak jakože jsem začala kvůli mamce utíkat a pak jsem byla pár měsíců v diagnostickém ústavu a pak mě vlastně dali semka.

T: Jo, takže ty útky to zapříčinily.

R 5: Hmm.

T: Připravili tě rodiče, nebo tušila jsi nějak, že by ses mohla ocitnout tady – v dětském domově?

R 6: Nee.

T: Netušila. Až v diagnostickém ústavu ti to řekli?

R 7: Hmm.

T: Nebo kdy si se to dozvěděla?

R 8: No vlastně jakoby v tom diagnostickém ústavu. Protože oni se mě pak jako ptali, že jestli se chci vrátit domů anebo jít jinam. Já jsem řekla, že nechci jít domů.

T: Mohla bys mi tedy popsat tvůj život předtím, jak jsi žila doma?

R 9: Tak jakože s babičkou, s dědou aj s taťkem jsem měla dobrý vztah.

T: Žili jste v jednom domě s babičkou?

R 10: Hmm v jednom domě ne, ale jakože na stejné vesnici jo, akorát o ulici dál. Já jsem žila s mamkou a s taťkou a bydleli jsme na vesnici.

T: Kdy se ten vztah s mamkou zlomil?

R 11: Až tak v deseti jedenácti letech

T: To jsi pak začala utíkat?

R 12: Hmmm.

T: Jak na ty útěky mamka reagovala?

R 13: Nijak. Většinou když totok, tak mě hledala babička, děda a taťka.

T: Co dělala mamka, když si se pak vrátila?

R 14: Když jsem se vrátila, mamka mě seřvala.

T: Dobře. Co ti tedy nejvíc na tvé rodině vadí?

R 15: Mamka. Že se ke mně chová, jak kdybych prostě nebyla její děcko. Někdy se mnou zacházela, jak kdybych byla hadra.

T: Komunikuješ teď nějak s rodiči nebo s babičkou?

R 16: Moc nee, dřív předtím to bylo jakože, že jsme si jako fakt volali, aj psali, ale pak se to zlomilo

T: Ty si jezdila i na víkendové pobyty zpočátku.

R 17: Ano.

T: A ty probíhali jak?

R 18: Když jsem byla u babičky, tak v pohodě, když jsem byla doma, tam byla ta mamka, takže to bylo takové, že jsem se už aj těšila zpátky do domova.

T: A teď s taťkou komunikuješ?

R 19: Ne.

T: Posílají ti pohledy, že?

R 20: Ano, pohledy mi posílají.

T: Jak probíhaly pobyty u rodičů?

R 21: Tož buď třeba já jsem šla za kámoškou, nebo máme pole, tak většinou když bylo teplo o těch prázdninách, tak jsme šli na pole třeba okopávat řepu a tak. Chodila jsem za kamarádkama.

T: Jak by si teď popsala vztah mezi tebou a rodiči?

R 22: Noo že není moc dobrý, že prostě jak mně zrušili to bydliště tak...

T: Takže spíše negativní vztah... i s taťkou?

R 23: Aj taťka se mi teď nijak neozývá. Takže v současné době na bodě mrazu.

T: Jaký jsi měla vztah k mamce před umístěním do dětského domova?

R 24: K mamce jsem neměla moc dobrý vztah, protože se ke mně nechovala, jak by měla. Do teď pořád dobrý vztah nemáme. A už bych ani nechtěla.

T: A k taťkovi?

R 25: K taťkovi jsem měla dobrý vztah, protože se ke mně choval, jak kdybych byla jeho. Ve všem mi pomáhal, byl na mě hodný. Brával mě vždycky s sebou, když někam šel. Teď už ten vztah není moc dobrý. Už ani nejsme tolik v kontaktu.

Rozhovor 2 – Klára

Použité zkratky:

T – tazatel

K – respondent

T: Výpověď z tohoto rozhovoru bude sloužit k mým studijním účelům, nikde to nebude zveřejněné, nikde nebude figurovat tvoje jméno ani nic podle čeho by bylo identifikovatelné, že jsi to ty. Souhlasíš s tím?

K 1: Ano.

T: Souhlasíš s tím, že to bude nahrávané?

K 2: Ano.

T: Dobře, takže můžeme začít s úvodními otázkami. Kolik ti je?

K 3: 18.

T: Jako navštěvuješ školu – obor?

K 4: Cukrář pro výrobu.

T: A máš nějaké sourozence?

K 5: Ne.

T: Ne, jsi jedináček. Jak dlouho žiješ tady v dětském domově?

K 6: V dětském domově jsem zhruba tři roky.

T: Co myslíš, proč jsi tady a nevyrůstáš doma?

K 7: Protože matka se o mě přestala starat, žili jsme vlastně v kritických podmínkách, takže jsem vlastně skončila v dětském domově.

T: A jak dlouho jste žili v takových divných podmínkách?

K 8: V podmínkách jsme žili dva a půl roku. Jsme se stěhovali z domu na azylový dům a tam matka pokračovala dál vlastně ve svojem životním stylu, tak jak se chovala vlastně na baráku, takže vlastně jsem šla na sociálku a poprosila jsem paní sociální, aby mně zařídila

odchod do dětského domova. Ta souhlasila a začala to vyřizovat vlastně. Trvalo to zhruba dva měsíce, než se to všechno vyřídilo se soudem.

T: A mamka tě někdy připravila na to, že bys mohla skončit v dětském domově?

K 9: Matka mě na to nepřipravovala nikdy. I když jsem byla malá, kolikrát došla, jakože sociálka na kontrolu zkontrolovat rodinné podmínky a takové a to už bylo několikrát, že bych měla jít do dětského domova. Dycky mě paní sociální nechala z toho důvodu, že vlastně žila prababička, takže mě nechala, jakože prababička by to nepřežila, tak mě nechala vždycky doma.

T: A s kým si bydlela předtím, než jsi došla sem do domova?

K 10: Bydlela jsem vlastně v rodinném domku s matkou, se strýcem a s prababičkou. Poté co zemřela prababička, tak jsme tam bydleli jenom já a matka a strýc.

T: A co tat'ka?

K 11: Tat'ka, s tat'kou jsem nebydlela. Tat'ka bydlel o pár baráků dál, ale jakože stýkali jsme se všechno, akorát k němu jsem do výchovy nemohla.

T: Dobře. A co ti nejvíc vadí na tvé rodině? Jednu větu, kdyby si měla vypíchnout.

K 12: To, že se o mě matka vůbec nezajímá od té doby, co jsem skončila v dětském domově, tak matka o mě nemá zájem.

T: Takže ani se teď nesnaží tu situaci změnit?

K 13: Ne. Dřív, když jsem přišla do domova, tak ze začátku se snažila, abych jakože šla zpátky k ní, hledala si práci, všechno možné a teďkom už je to v takovém stádiu, že ju to vůbec nezajímá, že jsem někde v domově, takže absolutně nezájem.

T: Takže s mamkou nekomunikuješ vůbec?

K 14: Ne.

T: S tat'kou?

K 15: S tat'kou jsem v kontaktu. Kontakt perfektní, stýkáme se.

T: Jak často se stýkáte?

K 16: S tat'kou se stýkám co týden, když su doma jakože, tak se s ním stýkám pravidelně.

T: A podnikáte spolu třeba něco?

K 17: Ne.

T: Většinou dojdeš na návštěvu?

K 18: Většinou jsme u něho doma, vykládáme si nebo takto.

T: Poslední otázka, v čem spatřuješ výhody a nevýhody dětského domova?

K 19: Tak výhody jsou asi takové, že vlastně v celém dětském domově je teplo, které jsem doma nezažila, když začaly kritické podmínky. Je tady voda, jsou tady prostě děcka, se kterými se super vychází, jsou tady vychovatelé super a taky tady máme pravidelnou stravu, starají se o nás, pomáhají nám s přípravami do školy, snaží se nám poradit, pomoci, všechny možné aktivity s náma, výlety různé, kdybychom se k těm výletům doma nedostali a jako jsme tady zabezpečení z každé stránky.

T: A tu nevýhodu by si našla?

K 20: Určitě by se našla nějaká nevýhoda. Nemůžeme si dělat to, co by jsme tak zhruba chtěli, třeba jít večer na diskotéku prostě a vrátit se, nevím, třeba v pět hodin ráno. To je třeba ta nevýhoda, dávám příklad. Doma je ten režim volnější.

T: Rodiče jsou benevolentnější, myslíš?

K 21: Ano.

T: Je ještě něco na závěr, co by si chtěla říct?

K 22: Ne.

T: Děkuji za rozhovor.

K 23: Není za co.

Rozhovor 3 – Ema

Použité zkratky:

T – tazatel

E – respondent

T: Tak už by to mělo nahrávat, doufejme, že to nahrává. Informace, které mi řekneš, nebudu nikde používat, pouze k mé diplomové práci, jinak by v rozhovoru neměly zaznít od tebe žádné odpovědi, jména, popis, aby nikomu nebylo jasné, že si to řekla právě ty. Souhlasíš?

E 1: Ano.

T: A souhlasíš, že to bude nahrávané na diktafon?

E 2: Ano.

T: Dobře. Tak kolik je ti let?

E 3: 16.

T: Jakou navštěvuješ školu? Jen obor.

E 4: Kadeřnici.

T: Máš nějaké sourozence?

E 5: Ano. Dva. Sestry.

T: První otázka, která se dotýká tématu – jak dlouho tady žiješ v dětském domově?

E 6: Zhruba přes rok a půl.

T: Proč nevyrostáš doma?

E 7: Protože mamka neměla finanční prostředky na to, aby mě zajistila a i ta péče tam trošku kolísala.

T: Takže v nedostatečné péči?

E 8: No kvůli tomu já jsem od ní odešla, takže vlastně tam byla i ta nedostatečná péče ale i vlastně ta finanční situace, že to prostě opravdu bylo takové na hraně a já už jsem chtěla mít takový ten normální život, tak jsem šla do pěstounské.

T: Tak si šla do pěstounské péče... Mamka tě na to někdy připravila, že by se tato situace mohla stát, že budeš umístěná v dětském domově?

E 9: Ano, mluvili jsme spolu o tom. Tenkrát poprvé, když jsem to vlastně slyšela to dětský domov, jako to slovo, nebo vlastně ten název toho domku, kde jsou umístěné ty děti z těch slabých sociálních rodin, tak já jsem se s tím nedokázala nijak, jakože to není možné, co bych tam dělala, protože jsem byla mamiňák, nedokázala jsem si život představit bez ní, tak prostě pro mě tato poslední varianta byla, jako to v žádném případě, to nemůže být, pravda.

T: Mně se to stát nemůže, že?

E 10: No, jako že je to prostě blbost, že mě s tím akorát straší. Ejhle zhruba za dva za tři roky, zhruba za ty dva roky už jsem byla tady.

T: Mamka tě na to teda připravila, nebo od koho jsi to slyšela?

E 11: Od paní sociální pracovnice. Ona to probírala s mamkou a mě, ne že bych jako byla připravena, ale to bylo noo nebudeme to zvládat, oni mi vyhrožují, že mi tě vezmou do dětského domova. Že to nebylo takové, mohlo by se stát, bude to za takových a takových podmínek, ne prostě, vyhrožovali, že mi tě vezmou do domova, tím to prostě končilo. Jo že nějaké takové bližší seznamování s tím prostředím nebo tak to v žádném případě nebylo.

T: A s kým jsi teda bydlela předtím, než si byla v dětském domově – myslím z rodiny?

E 12: Tak my jsme bydleli v takovém rodinném velkém domku, jo že to byl opravdu strašně veliký barák. A byla tam prababička, babička, dědeček, mamčin přítel, no mamčin přítel potom odešel, mamka, ségra, já.

T: A mohla by si mi popsat, jak jste tam žili? Jaký byl ten život předtím?

E 13: Život předtím tam to bylo takové chaotické. Taťka zemřel, když mi byl rok a půl a my jsme se ségrou jen o rok a půl, takže to bylo takové. Sestra je starší. My jsme byly více méně jak dvojčata. A my jsme se přestěhovali, jakože za máminýma rodičema a tam byla ta prababička. Máma si vlastně potom našla přítele a začali jsme nadstavovat ten vrch a pokojíky se nám zařizovali a všechno jsme měli svoje., což bylo strašně fajn, bylo to strašně hezké. Měli jsme takový náběh na spokojený, šťastný život v rámci možností, protože nikdy to není úplně jednoduché a ideální. No a bohužel potom vlastně, jak se ta práce dodělala, postavilo se, tak začal pít, někdy se napila vlastně i máma a už to bylo.

Začal být strašně agresivní, byl strašně agresivní, když se napil, začal mámu bít, nás psychicky týrat i fyzicky třeba. Si pamatuju když, to bylo, na Vánoce a my jsme byli jakože ještě malé, on od nás odešel až v páté třídě a trvalo to vlastně od školky zhruba. Tak si pamatuju, že to byl ten první štědrý večer, bylo to strašně krásné, vyletěly jsme nahoru a tam byl stromeček a pod stromečkem nic. A my jsme otevřely ty pokoje a prostě to bylo úplně něco neskutečného, na to v životě nezapomenu, v životě. Krásný stůl, lampička, obrovská manželská postel. Já sem měla takový pokojík do šedo růžové, jak mám kabelku, víš takovou. Takový pokojík jsem měla normálně. Gauč jsem tam měla, jo skříně jako, opravdu všechno tak krásně zařízené. Jo nádherné koberce. Prostě bomba. A oni vlastně všechno to, co vybudovali, na co půjčili, tak oni to tím alkoholem a tou agresí a tím vším to zničili. Takže všechno to úsilí a to stavení bylo úplně vniveč. No a potom vlastně on od nás odešel a žili jsme tak nějak rok a půl, Já jsem teda více méně žila jako dítě ulice se ségrou, protože nevím vlastně. Ani nevím, proč nás nikdo nezastavil, řekl nám, že je to špatné. Více méně já jsem se nechala stáhnout s kamarádkou a sestrou, která se taky chytla špatné bandy a my samozřejmě, jak jsme byly takové trio, tak jsme do toho šly samozřejmě taky. Takže více méně to tam vedla ta kamarádka s tou partou. Tak to probíhalo to dítě ulice, to si asi dovedeš představit, že?

Pak si vlastně ségra našla přítele, začala se od té naší party odtrhávat no a tak jakože víceméně se mezi náma vytvořila taková menší propast, protože tam byly problémy i ohledně toho přítele sestry a mě a tak. My jsme se ségrou měly strašně rády, byly jsme jako dvojčata, kam šla ona, tam jsem šla já. Neexistovalo, že když já jsem někam šla, že když jsem se neozývala, tak ona mě vypisovala. Když jsme byly bez sebe, když jsem třeba byla doma a ona byla venku někde, tak já jsem byla nervózní z toho, kde lítá. A pak to bylo naopak. Opravdu tak silné. V něčem to bylo dobré, my jsme se k sobě opravdu strašně přimkly. To citové pouto tam bylo veliké. Jak říkám, jakmile jsem někam šla, tak ona volala, takže jsme pak všude chodily spolu jak dvojčata. Potom si bohužel našla toho přítele a... Já ani nevím, jestli jsem to špatně nesla tím, že už ji nemám akorát pro sebe. Ona se věnovala přítelovi a tak a mamce začal po nějaké době vadit. Takže ségra se postavila samozřejmě na jeho stranu, protože ho měla ráda. Já jsem se postavila na máminu stranu, protože jsem to cítila jako povinnost, jakože ji mám ochraňovat. Protože po tom všem, co měla za sebou, nebo co jsme respektive měly za sebou, tak jsem měla tu tendenci ji chránit. Tak se stalo to, že ségra odešla bydlet k mamčiny rodičům dolů a už se mezi námi vytvořila taková trhlina, že se to prostě nedalo slepit a ty problémy se kupily, což bylo

strašně psychicky náročné, protože jsem měla dole dědu a tím, že jsem se postavila na máminu stranu, tak jsem ho ztratila. Když jsem byla malá, tak úplně si pamatuju, jak on mi dělal taťku a uvědomuju si to až teďka po tak dlouhé době. Já jsem s ním chodívala na zahradu, nechával mě rýt, zaučoval mě v kuchyni, učil mě vařit, on je vyučený šéfkuchař. Opravdu po celou dobu mojího dětství, co jsem z malého děčka přecházela v takovou tu malou slečnu, tak po celou dobu stál při mně a učil mě jak práci na zahradě, tak v kuchyni. Strašně ráda jsem se s ním bavívala. Úplně jsem na něm obdivovala, když si zavázal utěrkou oči a krájel cibuli. Celou ji nakrájel jen tak. To bylo úplně wauu. Na něj mám strašně krásné vzpomínky, strašně mi chybí. On byl takový, jak říkám taťka. Byl boží. No a na babičku, já nevím. S babičkou jsem nikdy tak pevné pouto neměla jako s dědou. Jak jsem byla ten mamiňák, tak mi chyběl ten táta. Děda měl v sobě takovou důstojnost, autoritu a všechno, že jsem přelétávala z jednoho stanoviště do druhého a tak nějak jsem se učila no. Když jsem byla nemocná, babička mě učila se modlit. Tam jsem měla takovou, když jsem byla menší tu výchovu fakt fajn. Potom jak byly ty problémy, my jsme bydleli nahoře a ten spodek se zabarikádoval, dveře se pozamykaly, abychom tam neměly přístup. A bydlely jsme tam nahoře pořád my dvě s mamkou. Tak jsme byly rozdělení na dva tábory, které se mezi sebou neměly rády. Bylo to hodně takové náročné. Bohužel další problémy. Pět let, co jsme byli s mamčíným přítelem, ona jak odešel, tak už jsme se začaly otřepávat. Byl tam způsob pro nás, jak se z toho dostat, z těch traumat, stresu a z toho všeho, tak jsme útěchu hledaly v alkoholu a v té partě, tam jsme hledaly ten klid. Snažila jsem se nějakým způsobem vyventilovat.

T: Víš, že jste se s mamkou přestěhovaly do azylového domu?

E 14: Jo.

T: Vy jste se často stěhovaly?

E 15: V azylovém domu jsme bydlely zhruba rok, co si pamatuju. To bylo naše takové stálé. Potom jsme už bohužel pendlovaly. Pětkrát až šestkrát do roka jsme se stěhovaly.

T: Co ti nejvíce vadí na tvé rodině?

E 16: Abych pravdu řekla, teď mi nevadí, že s mamkou nevyrůstám. Strašně mi na ní vadí, že se nedokáže znovu postavit na nohy, že není taková, jaká byla dřív. Nebojuje, je to mladá baba a nebojuje. Mohla by bojovat. Stačí se jen sebrat, jenomže ona si libuje v sebelítosti. To si myslím já. Je to moje mamka, mám ji ráda, je mezi náma to pouto.

Když ji vidím po třech měsících, obejmou ji. To tam cítíš, že k ní patříš, že je tam to pouto, i když potřhané. Strašně mě na ní mrzí, že se nedokáže postavit, protože to vysává i mě. Protože já bych chtěla, aby ona byla šťastná.

T: Snaží se mamka tu situaci změnit?

E 17: Upřímně si myslím, že ne. Nechala to napospas osudu.

T: Jsi s mamkou v kontaktu?

E 18: Jo.

T: V jakém?

E 19: V telefonickém.

T: Mamka sem i jezdí?

E 20: Jakmile může, tak jo.

T: Kdy naposledy si s ní mluvila?

E 21: Tento týden.

T: Na prázdninové pobyty nejezdíš?

E 22: Ne.

T: Jak by si vystihla tvůj současný vztah s matkou?

E 23: Když se přežene velký víchř, velká bouře a zůstane po ní potom ticho a mír, že už víš, že by nic nemělo přijít, maximálně se zatáhnou mraky. Tak asi tak. Máme mezi sebou nastolený mír. Byla velká bouře, občas se zatáhnou mračna, ale už sbíráme ty trosky.

T: Takže se snažíte ten vztah slepit dohromady?

E 24: Nějakým způsobem jo.

T: Pomalu, postupně to jde?

E 25: No, jde.

T: Jaký byl tvůj vztah s mamkou před umístěním?

E 26: Můj vztah s mámou předtím než jsem odešla do dětského domova, byl jako na houpačce. Chvilí nahoře, chvíli dole. Je mi líto, že jsme na sebe byly občas zlé, avšak když jsme žily pod neustálým tlakem, tak se to někde odrazit muselo. Po mém odchodu do DD

naše komunikace vázla, ale po nějakém čase jsme to zkusily znovu. Pouto, byť potřhané mezi námi stále bylo a zůstane. V současné době jsme rády za každý čas, který strávíme spolu. Čas, který jsme promarnily nám nikdo nevrátí a ty, které by jsme nejraději smazaly, nikdy nesmažeme, avšak konec je začátek něčeho nového.

Rozhovor 4 – Ota

Použité zkratky:

T – tazatel

O – respondent

T: Tak už se to nahrává. Informace, které mi řekneš, budou sloužit ke zpracování té mé práce, jak jsem ti říkala, nebude to nikde jinde zveřejněno ani nijak jinak zneužito, tak souhlasíš s tím?

O 1: Ano.

T: Souhlasíš, že to bude nahráno na telefon?

O 2: Ano.

T: Dobře. Tak, kolik je ti let?

O 3: 15

T: 15 čerstvě.

O 4: Ano

T: Jakou navštěvuješ školu?

O 5: Základní školu.

T: Máš sourozence?

O 6: Ano. 4.

T: Čtyři a? Jednoho bratra máš...

O 7: Jednoho bratra a dvě sestry.

T: Jak dlouho žiješ v dětském domově?

O 8: Bude to třetím rokem.

T: Víš důvod, proč jsi tady a nevyrůstáš se svými rodiči?

O 9: Kvůli mámě a tátovi a kvůli prostě špatné výchově.

T: A v čem ta špatná výchova spočívala?

O 10: Spočívá v tom, že máma pila a táta se o nás nestaral.

T: A mluvil jsi někdy s rodiči o tom, že by si tady mohl skončit?

O 11: Ne.

T: Nijak tě na to nepřipravili?

O 12: Ne.

T: A kdy si se to dozvěděl?

O 13: Až nás sem sestra dovezla.

T: Nikdo tě na to nijak nepřipravil?

O 14: Ne.

T: S kým si bydlel předtím, než tě umístili sem?

O 15: S matkou.

T: A mohl by si i to popsat trochu ten život předtím?

O 16: No žili jsme ve velkém městě, v takové jak kdyby prostředním městě.

T: S kým?

O 17: S matkou a s bráchou a já. Třikrát jsme se stěhovali z jednoho města do druhého města a potom v druhém městě jsme se stěhovali dvakrát.

T: A kde byl ten problém?

O 18: Problém byl v tom, že máma pila.

T: Kdy se vaši rozvedli?

O 19: No naši se rozvedli, když jsme se ještě nenarodili. Vlastně máma pila a vlastně a Romové to napráskali sociálce a brácha měl přes sto neomluvených hodin ve škole.

T: Takže jste málo chodili do školy?

O 20: Ni já jsem chodil pokaždé, ale když jsem byl fakt nemocný, tak jsem nešel, ale brácha to omezoval.

T: Proč?

O 21: Nevím. Protože se mu tam nechtělo.

T: A mamka věděla, že tam nechodí?

O 22: Věděla, ona ho nechávala doma a napsala mu nějakou omluvenku.

T: Snaží se ať už mamka nebo taťka tu situaci nějak změnit, abyste mohli jít domů?

O 23: Ano.

T: A kdo se snaží?

O 24: Matka.

T: Jak?

O 25: Vlastně taťka si našla bydlení, teď tam bude asi tak měsíc opravovat, nastěhují tam nábytek a mamka potom zažádá, pak proběhne soud a nevíme, jak to dopadne.

T: Ty mluvíš v množném čísle, že nastěhují, s kým nastěhují?

O 26: S mamčíným přítelem a kamarádem.

T: A s mamčíným přítelem vycházíš dobře?

O 27: Jo v pohodě.

T: Dobře. Jak často jste s mamkou v kontaktu?

O 28: No poslední dobou hodně.

T: A jak? Voláte si?

O 29: No voláme si a má za náma přijet.

T: A kdy naposledy jste si volali?

O 30: Dneska.

T: Ty jezdíš k mamce i k taťkovi na ty víkendové pobyty, že?

O 31: Jenom k mamce, taťka si nás bere jenom na prázdniny.

T: Takže jezdíš střídavě?

O 32: Ano.

T: Někdy k mamce, někdy k tatškovi?

O 33: Ano.

T: Jak probíhají pobyty u taťky?

O 34: Dojedem, přivítáme se s dědou a s babičkou, přivítáme se s domácí zvěří.

T: Ale co třeba děláte?

O 35: Tož třeba dojedem a na druhý den jdeme s dědou poklúzet, na druhý den jdeme nakupovat, poobědváme, odpoledne děláme nějaké, třeba sadíme kvítka nebo jezdíme na kole třeba

T: A když jste u mamky?

O 36: U mamky dojedem, přivítáme se, jsme s mamkou a na druhý den, naposledy, co jsme tam byli, jsme jezdili na brigády a vraceli jsme se v pět. Ale to jsme šli ještě do lidlu si nakoupit a pak jsme došli, s mamkou jsme si popovídali, co a jak a šli jsme se podívat na televizi a šli jsme si lehnout.

T: A jak by si popsal ten vztah k té mamce? Jaký je mezi váma teď vztah?

O 37: Teď asi hodně velký, protože my vlastně máma ona teďka se hodně zlepšila, my to považujeme za velký pokrok

T: Už nepije?

O 38: No už tak moc nepije. A snaží se nás dostat do péče, tak teďka je ten vztah hodně velký. Teď ju máme radši a stýská se nám. A brácha to samé.

T: A k tatškovi?

O 39: No k tatškovi asi taky tak nějak. Ale taťka se nesnaží nás dostat do péče. Tatškovi je přednější práce a proto jsme taky tady. Kdyby mohl, tak by si nás asi nevzal, protože má hodně práce, takže by se o nás staral děda s babičkou.

T: A ti už jsou hodně staří...

O 40: Ano.

T: Tak... V čem spatřuješ výhody a nevýhody tady tohoto života v dětském domově?

O 41: Jako výhody zažiju víc legrace, zažiju větší zážitky, jako jsou třeba hory, zájezdy různé a pobyty. A nevýhody prostě nemůžu vyrůstat s rodičema, jak by se popravdě mělo. A je to pro to dítě takové jiné.

T: V čem jiné?

O 42: Tož třeba že doma je prostě doma a tady jsou nastavené nějaké pravidla, které doma nejsou.

T: Cítíš, že tohle je tvůj domov?

O 43: To asi ne. To fakt ne.

T: A u mamky na ubytovně cítíš, že je to domov?

O 44: Ne.

T: Nebo zatím ten domov ještě nemáš?

O 45: Zatím domov ještě nemám, takže jsem takový potulný, ale mamka se snaží, abychom ten domov měli.

T: Mohl bys mi popsat, jaký byl tvůj vztah s rodičů před umístěním do dětského domova?

O 46: Taťka si nás nikdy tolik nebral. Málokdy si nás bral, byl pořád v práci. Měl jsem ho rád i neměl. Vadil mi, že si nás nechce vzít k sobě. Mamka nás vždycky měla ráda, vždycky se o nás zajímala. Mamku jsem měl rád.

T: Dobře, chceš ještě na závěr něco přidat?

O 47: Ne.

T: Tak ti děkuju.

Rozhovor 5 – Diana

Použité zkratky:

T – tazatel

D – respondent

T: Tak už to nahrává. Odpovědi mně budou sloužit ke zpracování mé diplomové práce na téma vztah dětí umístěných v dětském domově k původní rodině. Budeš dělat ten rozhovor?

D 1: Jo.

T: A víš, že je nahrávaný, souhlasíš s tím?

D 2: Ano.

T: Dobře, kolik je ti let?

D 3: 14.

T: Jako navštěvuješ školu?

D 4: Základní školu.

T: Máš sourozence?

D 5: Ano.

T: Kolik?

D 6: Jednoho.

T: Bratra?

D 7: Ano.

T: Jak dlouho žiješ v dětském domově?

D 8: V dětském domově žiju od svých 8 let, ale mám to hodně komplikované z důvodu toho, že jsem musela hodněkrát přestupovat do jiných dětských domovů.

T: Víš ten důvod, proč nevyrůstáš s rodiči a vyrůstáš tady?

D 9: Převážně tam byl problém s alkoholem u rodičů a pak ještě aj s bydlením, ale to jakože ty dvě věci jsou tam.

T: Jo... a mluvili s tebou rodiče někdy o tom, že by se to mohlo stát a ty bys mohla vyrůstat tady?

D 10: Ne.

T: Nikdy tě na to nepřipravili?

D 11: Ne.

T: A kdo ti to řekl?

D 12: Sociální pracovnice.

T: S kým jsi bydlela předtím, než tě umístili do domova?

D 13: S rodičemi a s bratrem.

T: Mohla bys mi trochu popsat ten tvůj život předtím?

D 14: Tak předtím to bylo hodně dávno, před osmi rokama jsem jela do dětského domova a před osmi rukama jsem byla, vlastně začala jsem chodit do první do druhé třídy s dětma a postupem času se to jakože takto zhoršovalo u rodičů. My jsme byli, jakože já jsem chvílku byla v jednom domově a pak jsem byla chvílku – půl roku doma, protože paní sociální musela vyzkoušet, jestli to bude fungovat, jenže to tam nefungovalo, takže jsem šla znovu do dětského domova. A tam to bylo docela v pohodě, ale pak sem musela přestoupit do dalšího a tam jsem byla rok a něco a teďka jsem tady.

T: Co ti nejvíce vadí na tvé rodině?

D 15: Že hodně jakože nám slibili hodněkrát, že přestanou pít, ale pořád se to ještě nestalo.

T: A snaží se oni to nějak změnit?

D 16: Právěže jsem si všimla, že ne.

T: Komunikuješ s rodiči?

D 17: Ano přes mobil, dopisy.

T: I dopisy si píšete?

D 18: Ano.

T: Aha, to je hezké, to se v dnešní době moc nevidí. Kdy jste spolu naposledy byli v kontaktu, kdy jste si naposledy volali?

D 19: Dneska.

T: Ty jezdíš k rodičům dom na pobyty?

D 20: Ano.

T: Jak ty dny probíhají, co děláte?

D 21: Tak chodíváme na procházky.

T: Věnují se Vám rodiče?

D 22: Když tam na víkend jsme, tak jo.

T: Takže jen když je to dlouhodobější, tak jsou problémy?

D 23: Ano.

T: Chvíli se drží?

D 24: Jo.

T: Poslední otázka – v čem spatřuješ výhody a nevýhody života v dětském domově?

D 25: Tak nevýhody jakože v tom dětském domově, že nemám blízké, jakože rodinu, bráchu jo, ale třeba mamku, rodiče, na kterých mě hodně záleží, že mně chybí. A výhody, že tu mám klid, že prostě mám pocit, že se tady cítím líp než doma. Doma bych se musela stresovat zbytečně kvůli alkoholu, kdy budou pít, kdy nebudou a tady prostě bez problému, tady se nemusím stresovat.

T: Mohla by si mi popsat tvůj vztah s rodiči před umístěním do dětského domova?

D 26: Můj vztah k rodičům před umístěním do dětského domova byl normální jako u ostatních. Někdy jsem se s rodiči nepohodla, ale občas tam byl i alkohol, který vyvolával hádky mezi námi. Ale byl i normální, někdy hodně hezký vztah. Svoji rodinu miluji, i když se někdy nepohodneme. Nikdy bych je za nic na světě nevyměnila. Poté, co jsem byla přeřazena do jiného dětského domova, tak se vztah mezi námi srovnal do normálu. Mamka i taťka s námi komunikují přes telefony, jednou za týden dojedou a vezmou nás na procházku. Rodiče mám ráda i přes to, jak se chovají.

T: Chceš ještě něco na závěr dodat?

D 27: Ne.

T: Tak ti děkuju.

Rozhovor 6 – Kristýna

Použité zkratky:

T – tazatel

K – respondent

T: Tak už to jede. Výpovědi budou sloužit pro mou diplomovou práci, o tom jsme si říkaly. Neměla by si říkat nic, podle čeho by bylo poznat, že se jedná o tebe. Souhlasíš s rozhovorem?

K 1: Ano.

T: Víš, že bude nahrávaný?

K 2: Ano.

T: Souhlasíš s tím?

K 3: Ano.

T: Dobře. Kolik je ti let?

K 4: 15.

T: Jakou navštěvuješ školu?

K 5: Základní školu.

T: Máš sourozence?

K 6: Ano.

T: Kolik?

K 7: 8 nebo 9.

T: Tak kolik? 8 nebo 9?

K 8: 9.

T: Jak dlouho žiješ v dětském domově?

K 9: Přibližně dva a půl roku.

T: A víš důvod?

K 10: Tak já si teda myslím podle sebe, že kvůli škole, že jsme nechodili, že na to nebyly asi podmínky vlastně peníze.

T: Takže finanční důvody?

K 11: Ano.

T: Mluvila jsi s rodiči někdy o tom, že by si mohla vyrůstat v dětském domově?

K 12: Nikdy jsme se o tom nebavili.

T: S kým si bydlela předtím, než tě umístili do dětského domova?

K 13: S mamkou i otcem, sourozenci. Pak mamka nebyla s otcem, ale pak s přítelem.

T: Mohla bys mi popsat tvůj život předtím, jak to u Vás fungovalo? Tak početná rodina, to je zajímavé.

K 14: Tak já...

T: Co jste dělali, když jste nechodili do školy?

K 15: Byli doma no.

T: A co jste dělali doma celé dny?

K 16: Nic.

T: Nic?

K 17: Nic.

T: Pomáhala si se sourozenci?

K 18: No tak jakože byla jsem s menšíma sourozcama. Vařila jsem, tak normálně no...

T: Co ti nejvíc vadí na tvé rodině?

K 19: Tak to, že neumí zajistit lepší prostředí.

T: Pro bydlení?

K 20: Ano. A tat'ka, že vlastně pije, jako a nemá vůbec žádný zájem.

T: Takže mamka se snaží?

K 21: Ano, mamka se snaží, ale tat'ka ne.

T: Jak se mamka snaží?

K 22: Tak jakože za náma chodí a má zájem i o sourozence, chce, abychom byli doma.

T: Takže ta se snaží zajistit i lepší bydlení?

K 23: Tak snaží se, má nového přítele a s ním se domluvila, že by si našli nový lepší byt.

T: Takže mamka se snaží, taťka se nesnaží?

K 24: Jo.

T: Ty jsi v kontaktu s mamkou?

K 25: Ano.

T: A s taťkou?

K 26: Ne, ale bydlí taky tam, kde mamka, takže když jsem byla na víkendě, tak jsme se viděli, chvílku mluvili, ale že bych tak přímo, tak to nejsem.

T: A když jedeš na víkendové pobyty, co tak děláte?

K 27: Tak já jsem více méně se sourozencema, chodíme ven, projít se s něma, nebo u babičky.

T: Všichni jste společně?

K 28: Tak jakože my tam bydlíme, vlastně tam bydlí i babička, takže ano.

T: Takže jste celá rodina pohromadě?

K 29: Ano.

T: Jak by si popsala vztah mezi tebou a tvými rodiči?

K 30: Je to těžké. Tak s mamkou je to jako dobré, ale s taťkou je to takové o ničem.

T: Takže s taťkou je ten vztah špatný?

K 31: Ano.

T: A myslíš, že se někdy spraví?

K 32: Tak mamka mu dávala už šance, ale nespravil se, takže asi ne.

T: Ty k taťkovi cítíš co?

K 33: Tak taťku mám ráda, protože je to můj taťka, ale nějak čím víc jsem starší, tím víc to cítím, že to asi nemá cenu.

T: A ta mamka?

K 34: Tak mamku mám taky samozřejmě ráda, ale je to takové těžké.

T: Spatřuješ v ní větší oporu než v tatškovi?

K 35: Ano.

T: Poslední otázka, v čem spatřuješ výhody a nevýhody života v dětském domově?

K 36: Tak výhody jsou vlastně ty, že máme lepší přípravu do školy, máme možnost si najít nové kamarády, máme tady lepší materiály, máme tady vlastně každý den jídlo, mám tu možnost se osprchovat normálně. Doma nám neteče teplá voda, teda elektrika nejde zatím. Mám tu možnost se někam dostat, doma bych se nikam nedostala.

T: Myslíš akce, výlety?

K 37: Ano.

T: A ty nevýhody?

K 38: Tak nevýhody, že nejsem se sourozencema.

T: S rodinou

K 39: Ano. Tak já moc nevýhody ani nevím.

T: Jaký byl tvůj vztah s rodiči před umístěním?

K 40: Mamka se o nás starala, i když nechodila do práce. Vztah mezi ní a mými sourozenci je hezký. Mamku jsem měla vždycky ráda. S tatškou je to jiné, složitější. Mamka se vždycky snažila a tatka to kazil. Hodně pil, často křičel, sourozence i bil. S tatky jsem měla vždycky respekt, ale i přesto jsem ho měla ráda.

T: Tak ti děkuju.